

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XIX. ÉVFOLYAM, 6. (109.) SZÁM —

Ilona János felvétele

*Áldott, békés Karácsonyt és jó egészségben, boldogságban
töltött új évet kívánunk minden kedves olvasónknak*

A R A D
2015. december

PILLANATOK A CSIKY GERGELY FŐGIMNÁZIUM ÉLETÉBŐL

Az iskola madártávlatból (Vajdovics Attila felvétele)

Gólyabál 2015 (Bortos Júlia felvétele)

Gólyabál a kollégiumban (Szilasi Róbert felvétele)

*A jövő néptáncosai a kollégiumi gólyabálon
(Szilasi Róbert felvétele)*

*A magyar nyelv napján Rudolf Ágnes tanárnő
átadja a díjat Szász Dávidnak a II. B-ből
(Ilona János felvétele)*

Sütivásár a Csikyben (Zsámbók Zoltán felvétele)

Memjháza kirándulás (László Beatrix felvétele)

Tartalom

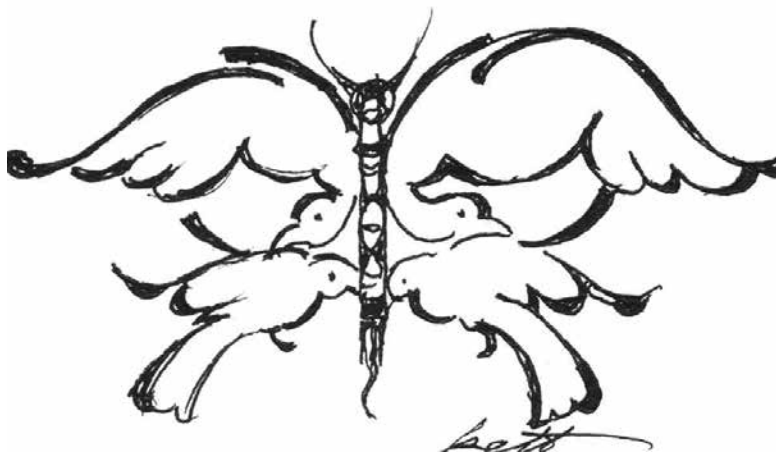
Juhász Béla: Csodavárás	1
Réhon József: Karácsonyi ajándék	2
Irodalom, művészet	
Gál Z. Csaba: Beton és fagy	3
Brittich Erzsébet: Magányos karácsony	3
Szabó Péter: /Közös vers/	3
Juhász Béla: Hamis Mikulás	4
Radnai István: Nemezlovas	5
Regéczy Szabina Perle: Álom és valóság	7
Ódry Mária: Csernyánszky Judit képei	7
Nótáros Lajos: Arad marad	
A magyar kérdés (VI.)	8
Ujj János: Ketten együtt: kéttucatnyi kiadvány!	10
Tatár Etelka: Chicagói levél – Bartók emlékezete	11
Dr. Vajda Sándor: Dr. Réthy László, tudós-akadémikus, alias Löwy Árpád pajzán költő (I.)	13
Kamara szubjektív	
Vajda Anna Noémi: Akit az istenek szeretnek, fárasztó létezésbe küldenek	15
Hitélet	
Szilvágyi Zsolt: A vendiák kérdései	17
Blazovich László: Karácsony előtt	19
Matekovits Mihály: Éjjeli mise	21
Helytörténet	
Puskel Péter: Aradi Elsők – A MARTA szerepe a magyar autógyártásban (II.)	22
Piroska Katalin: Gyermekelőadások a múlt századból Aradon	25
Pataky Lehel Zsolt: Illyés Gyula-díjas Sarusi Mihály	27
Sarusi Mihály: Népi vallásosság Kisiratoson	28
Történelem	
Blazovich László: Bánságtörténet és településtörténet Kovách Géza munkásságában	30
Oktatás	
Ezüstgyopár-díjak átadása	32
Kiss Anna: Szívós Helén és lánya, Péter (Szívós) Dalma laudációja	32
Matekovits Mihály: Ilona János laudációja	34
Sipos Szilárd: A magyar nyelv napja az aradi Csiky Gergely Főgimnáziumban	35
Memoár	
Albert Ferenc: Nagy úton	36
Dr. Perneki-Simonsits Edit: Fehér köpenyben a Csalhó árnyékában	37
Mandl Marietta: Az októberi visszhang visszhangja	39
Piros Dénes: 1948 – egy érdekes és izgalmas év (I.)	40
Móré-Sághi Annamária: Hosszú álom (I.)	41
Azt írta az újság	
Piroska István: Mi kacagtatta meg Jézuskát?	43
Humor	
Gölcsgjetyék	44
Kövér Péter: Flautus	45
Grosz László: Válságos idők	48
Grosz László: A jampec	48

Juhász Béla

CSODAVÁRÁS

Csodára várva kívánom őszintén, ne legyen irigy:

gyerek a felnőttre, felnőtt a gyerekre,
 öreg a fiatalra, fiatal az öregre,
 férfi a nőre, nő a férfirra,
 buta az okosra, okos a butára,
 városi a falusira, falusi a városira,
 fekete a fehérre, fehér a feketére,
 munkanélküli a munkásra, munkás a munkanélkültre,
 dolgozó a nyugdíjasra, nyugdíjas a dolgozóra,
 beteg az orvosra, orvos a betegre,
 kövér a soványra, sovány a kövérrre,
 diák a tanárra, tanár a diákra,
 szegény a gazdagra, gazdag a szegényre,
 román a magyarra, magyar a románra,
 hívó a papra, pap a hívőre,
 olvasó az íróra, író az olvasóra,
 ember az állatra, állat az emberre,
 csúnya a szépre, szép a csúnyára,
 nagy a kicsire, kicsi a nagyra,
 főnök a beosztottra, beosztott a főnökre,
 férj a feleségre, feleség a férjre,
 eladó a vásárlóra, vásárló az eladóra,
 szerénytelen a szerényre, szerény a szerénytelenre,
 szemetelő a szemetesre, szemetes a szemetelőre,
 szurkoló a focistára, focista a szurkolóra,
 bíró a vádlottra, vádlott a bíróra,
 boldogtalan a boldogra, boldog a boldogtalanra,
 kiáltás a csendre, csend a kiáltásra,
 háború a békére, béke a háborúra,
 sötét a fényre, fény a sötétre...

Kett Groza János tusrajza

KARÁCSONYI AJÁNDÉK

A királyi Romániában, szülővárosomban történt. Már iskolás voltam. Karácsony előtt a Katolikus Kaszinó műkedvelő színjátszói bemutattak egy rövid színdarabot, egyfelvonásost.

„A napszámos és napszámosné” hideg szobában, üres kamrával kétségbeesetten várta a karácsony estét. Váratlanul megérkezett a civil angyal, kosárnyi fával, minden finom földi ennivalóval. Így meghitt és szép lett „napszámos és napszámosné” karácsony estje.

Ma is büszke vagyok arra, hogy nem hatódtam meg. Nem értettem egyet azzal, hogy egy család csak akkor ünnepelheti meg a szentestét, ha ajándék helyett alamizsnát kap.

Ekkor még nem is hallottam a társadalmi rendszerekről.

Évtizedek múlva meggyőződhettem arról, hogy a szociáldemokrácia általunk megismert formája, osztályharccal, erőszakkal nem szünteti meg a társadalmi egyenlőtlenségeket. Abban is biztos vagyok, hogy a keresztény demokraták – keresztényszocializmus – jótekonysággal, alamizsnaosztással sem jutnak messzebb.

Ha a kettőt ötvözni lehetne?

Talán. Esetleg. Nem biztos.

Nem a különbségek, csak az égbekiáltó igazságtalanságok megszüntetésére gondolok. Ilyenkor, karácsony táján, gyakrabban.

Lennie kellene legalább egy „minimumnak”.

Ezt nem a civilszervezetek, egyházak karitatív tevékenysége, még csak nem is a „multik” reklám ízű jótekonysága oldhatja meg.

Ez a társadalom *rendjére* tartozik. A *társadalmi rendre*. Ezt kell megteremteni.

Társadalmi rendet írtam, nem „rendszer”. Azokból még a békés karácsony várásakor is elégünk van.

Mondják, akár többen is: ez jó, ez humoros.

– De hogyan?

Elképzelése sokunknak van, nem is rossz, talán megvalósítható is akad. Na de ki hallgatja meg? Nem egy jegyzet témája.

Törvénybe foglalni, intézményesíteni kellene az elképzeléseket.

Szegény országban, mérsékelt igényekkel az egyik oldalon, nagyobb áldozatvállalással a tehetősebbek oldalán.

Nem esetleges, alkalmi segítség kell. Nem jótekonyságra, nem alamizsnaosztásra van szükség. Ennyi nem elég.

Ünnepekkor gulyást, halászelevet, szelet kalácsokat nem nehéz kiosztani a rászorulóknak. (Sajnos, még nem lehet ettől eltekinteni.) Ruhaneműt, használt háztartási gépeket is lehet osztogatni.

Nem illik ide egy nagy, rosszálló ? (kérdőjel)?

A fenti megoldás beleillik társadalmi rendszerbe, de a társadalom rendjében nincs helye. Ha van rend, ha van egy minimum, ami sokaknak jelent megoldást, akkor pluszban jöhet a karitatív tevékenység. Szerencsétlen egyedi esetek mindig vannak, ösztöndíjakra is szükség van. Egy fiatal ne haljon meg azért, mert számára az életmentő műtét elérhetetlen. Iktassuk ki társadalmunk rendjéből az égbekiáltó igazságtalanságokat!

Írásomat a királyi Romániával kezdtem. Rövid utalást teszek, a mi aradi – erdélyi – mai világunkra, ahol érzésem szerint az nem fordulhat elő, amivel nem is olyan sok kilométerrel arrébb szembesültem.

Egy karitatív szervezet szórólapokon ingyenes élelmiszerosztást jelentett be a rászorulóknak részére. Üveges zöldborsókonzervet és babatápszer ígértek.

Bekopogott a szomszédom, hívott, menjünk.

Megdöbbsentem. Nem tudtam befogni a számat.

– Gondolod, hogy mi is a négymillió szegényhez tartozunk?

Meggyőződésem, akkor áll össze a négymillió szegénységben, sőt mélyszegénységben élő magyar, ha a magunkfajtákat is beszámítják.

Leültünk, és beszélgettünk az „ingyen bográcsosról” is. Bevallottam, alkalmanként szívesen potyázok egy pohár bort, egy pofa pálinkát, mert annak közösségformáló ereje is lehet. Oldja a haragot, köti a barátságot.

– Nálatok, erdélyieknel ez másképpen van, de itt...

Mit kívánhatok most a karácsony közeledtével?

Maradjon itt, a mi tájainkon továbbra is „másképpen”, és segítsen bennünket, magyarokat a Jóisten, hogy odaát is változzanak „vissza” az emberek.

Gál Z. Csaba**BETON ÉS FAGY**

Beton és fagy.
 Ez manapság a tél,
 Bár az ember mindig jobbat remél:
 Hihet mesékben vagy mítoszban,
 Hihet, amiben akar, abban,
 Vagy hiheti, hogy nem hisz semmiben:
 Hirdeti hitét a hitetlen,
 Mert nem lakik a szívében
 Csak beton és fagy.
 Amit akarsz, az vagy.
 Karácsony van. Ismét.
 Újfent kivágják a fenyőket,
 Újfent elrontják a gyereket,
 Megint betegre eszik magukat,
 Idén sem marad száraz a garat.
 Dorbézoljunk, ez születésnap,
 Beton és fagy!

Odakinn is ez a látvány fogad.
 Minden ünnepélyes, minden oly csodás,
 Minden különleges, de semmi sem más.
 Unottan kóborog a karácsony szelleme:
 Több bizalom s rajongás kellene,
 De már régen nem a karácsonyt ünnepeljük.
 Az ajándékok előtt hajtjuk meg a fejünk.
 Beton és fagy.
 Vajon mindig ilyen volt?
 Bezár lassan a bolt,
 És kinyílik a szívünk,
 Bár sokra nem megyünk,
 Üres mind a kettő.
 A szeretetet pénzbe öntjük,
 A pénzen kedvességet veszünk,
 És egy lesz szívünk a külvilággal,
 Küszködhetünk saját hibáinkkal:
 Beton és fagy.

Brittich Erzsébet**MAGÁNYOS
KARÁCSONY**

Uram,
 érkezésed várom,
 letörlöm szemem
 fénylő harmatát,
 békétlen szívemet
 emlékhad járja át,
 emlékeim szénaszála
 hull a szívem
 jászolára,
 illatos lágy fekvőhelyet
 készítek már,
 Uram, neked,
 így várom
 az
 érkezésed.

Szabó Péter**/KÖZÖS VERS/**

Agyam, mint az ementáli sajtká...
 ne csodáld, mindig keresztülbújsz rajta!
 Átfűzöd arany és ezüst fonállal...
 megkenegeted jó varjúhájjal...
 fűszerezed kéretlen viszályal...
 nem is tudom már, ki az, aki szájjal!
 Ami ma fontos, holnap jelentéktelen,
 ezért hát hallgass... s rád emlékezem!

Verses mesém így érhetne véget,
 már nem is haragszom én rád evégett,
 agyam lyukait befoltozhatnád...
 nem érezném: rajta egy egérke rág!
 Fűszerezd, kérlek, áldott mosollyal,
 és áldani fog téged majd ez a dal,
 megkenegetheted barátsággal...
 s átfűzöd arany és ezüst fonállal!

HAMIS MIKULÁS

Egyre nehezebben bújik bele piros köntösébe. Pedig nem nőtte ki. Nem hízott sokat az utóbbi években. Legfeljebb pocakjára rakódott egy kis laza plusz-háj. Az ízületeivel van a baj; egyre kevesebb az olaj, ami megkeni, mozgékonytá teszi őket, hogy ne csikorogjanak. Próbál néha egy kis síkosító konyakot nyalogatni. Eredménytelenül. Hegyes kucsmája sem áll már olyan peckesen, mint azelőtt; fejét egyre kevesebb haj fedi, s a kucsmára rácsúszik csula füleire. A magas, derék férfiember összeaszalódott, arcát ráncok barázdálják, tekintete zavaros, csak műfogsora hibátlan.

– Halihó, halihó! Én vagyok a nagy szakállú Mikulás! Gyertek körém, gyerekek! Hoztam nektek sok-sok ajándékot: diót, mogyorót, almát, mandarint, szaloncukrot...

– Legót hoztál, Mikulás bácsi? – kérdi egy apróság.

– Mi az a legó, mi fán terem?! – kérdi az öreg, miközben próbálja kibogozni összekuszálódott, inkább szürke, mint fehér, kopott, zsíros szakállát. Nehezen haladt a korrallal. Belenyugodott abba, hogy ő ott rekedt valahol a múlt század második felében. Amikor még Télapónak hívták a Mikulást, és a karácsonyfa neve télifa volt.

– Pedig legót kértem az e-mailben, amit küldtem neked a számítógépemről. Mikulás bácsi, te nem szoktad olvasni a gyerekek leveleit a laptopodon?

– Nekem nincs laptopom – mondja az öreg kicsit szégyenkezve. És ha lenne, akkor sem tudnám kezelni...

Rengeteg helyre szokott elmenni, bár egyre jobban fáj a lába. Nem tud olyan cipőt találni ódon ruhatarában, amelyet kényelmesnek mondana. Pedig boxbőrből, valódi bőrtalppal készültek. Mindegyiket pult alól vette, vagy rendelésre csináltatta a gyárban.

Megy oda, ahol várják. De sokszor oda is, ahova nem hívták. Erőszakos ember ez a Mikulás.

Mostanában, kényszerből, kibővítette tevékenységi körét. Rájött, hogy vannak, akik karácsonykor várják a Mikulást. Semmi gond! Útra kel akkor is. Olyankor a Csendes éjt meg a Menyeből az angyalt dudorássza. Odaáll büszkén a karácsonyfa alá, felemeli a szeppent csöppséget, s bárgyú mosolyt küld a fényképező mobiltelefon objektívjébe.

Legutolsó ötlete az volt, hogy hagyja el a város határait, járjon le vidékre, látogassa a környező falvak „dolgozó népét” is, és persze azok gyerekeit.

– Halihó, halihó! Itt a Nagyszakállú! Megjött a Mikulás! – óbégatja a főutcán, a templom előtt. Néha oda is betér. Ha egy kis melegségre van szüksége.

Nagy szerencséje, hogy a jelmezhez álarc is dukál. Azt veszi fel először. Csak utána öltözik be. Azt gondolja, jól elbújhat az álarc mögé. Hogy senki se ismerje fel a régiek közül. Az újakat nem nagyon érdekli a képe. Hiába próbál olykor tehetetlenül kurjongatni nekik, s rekedten elkornyikálni egy-egy szirupos Mikulás-dalt.

A rendszerváltás, az úgynevezett forradalom után igencsak félretették. Vannak olyanok, akiken látszik, hogy nem szívesen nyújtanak kezet felé, a szorításuk pedig teljesen laza. Mások átmennek az utca túloldalára, amikor szembe jön velük. A többség azonban elfogadja, tiszteli a korát, bólogat megértően. Talán követői is vannak...

Kevesen tisztelik, s már nem is félnek tőle. Pedig remegő lábbal sokan elsápadtak, amikor maga elé hívta őket, jelentéstételre. Egyszer valakit elbocsájtott, mert karácsonykor elment a templomba.

Azt beszélik a rossz nyelvek, hogy hosszú évekig besúgó volt. Jelentett olykor. Rögtönzéseket írt. Állítólag kényszerítették rá. Bizonyítani ezt ma már senki sem tudja. És nem is akarja.

Sokat gondolkozott, miként lehetne jóvá tennie mindazt, amit elkövetett. Mert bűnösnek érezte magát. Még akkor is, ha ő úgy gondolta akkor, hogy semmi rosszat nem tett. Csak betartotta az utasításokat, ottmaradt a vonalon. Soha eszébe nem jutott, hogy más legyen, és másként cselekedjen.

Megáll az adventi vásárban. Iszik egy kupica szíverősítőt. Vesz három mititéjkolbászkát, sok mustárral. Fázósan leül egy hosszú sörasztalhoz. Körbenéz. Azt reméli, jön egy ismerős, vagy akár egy ismeretlen... aki leül mellé.

Kettő Groza János rajza

NEMEZLOVAS

- mese -

Palkó már alig bírt magával, hogy hányat kell aludni, míg végre eljön a karácsony, és ezért szenteste már annyira fáradt volt az izgalomtól, hogy arcán lázrózsák virítottak.

Régen volt bizony, akkor még, kedves dédunokám, a gyerekeket nem Renátónak vagy Koppánynak hívták, egyszerűen Palkó volt a becsületes neve.

Leselkedett volna ő, hogy siettesse az időt, odakint már nem szállongott a nagy szakállú hó, a pelyhek egy-egy utolsót perdültek a levegőben. Várták ők is a földön guggolva a *Mennyből az angyalt!*

Leselkedett, mert az üvegezett ajtót belülről ráncos tüllfüggöny takarta, és a sarkokra nem mindenütt jutott belőle. Láta, hogy áll a fa, kicsit behavazva érkezett, és valódi angyalok repkednek körülötte. Ettől egy kicsit felébredt, a szíve amúgy is hevesen dobogott, most a fülében dobolt, a torka elszorult. Elment a réstől, mert, ha ő látja az angyalokat, azok is megláthatják, és a fával huss, kirepülnek az ablakon. Az ablak az erkélyre nyílt, hallotta is nyikorogni a kilincset, amikor valamelyik felnőtt kinyitotta, hogy az angyalok berepülhessenek.

A hallból a hálószobába parancsolták; a nagyapja, aki tíz éve ágyban fekvő beteg, erőtlen kísérletet tett, hogy gyenge hangján mesét olvasson neki.

Persze *A kis gyufaárus lányt* átlapozta, a gyerek még utánozni fogja, végre egy másik könyvben, a *Nils Holgerssonban* talált valami olvasni valót. Remélte, hogy Palkó, akit a gúnár megkergetett a nyáron, és belecsípett a rövidnadrágjába – persze hátulról –, nem fog a vadludak vagy a hattyúk és egyéb óriási szárnyasok közelébe menni.

Mert, ha Palkót nem hátulról kapta volna el a gúnár, ennek a mesének hamar vége szakadna!

Még addig sem jutott volna, *Hol volt, hol nem volt...* – de az *Addig éltek, míg meg nem haltak...* biztosan nem hangozna el!

Nils Holgersson bátor kisfiú volt, és csarabos fenyéren legelésző ludak közel engedték, annyira közel, hogy az egyik hátára fel is kapaszkodott, de

jaj, őszre járt, a nyári virágok elhaltak, és a gúnár hirtelen csapkodni kezdett a szárnyaival.

Hát, Palkó figyelt is, nem is, neki a vadlúdról a hintaló jutott eszébe, fel is hívta a Jézuskát!

Amikor nagy döcögve ideértek, felhangzott a karácsonyi csengettyű!

Szépen oda kellett állni és elénekelni a *Mennyből az angyalt!* Meg imádkozni, de a ... *ne vígy minket kísértésbe...* ezúttal haszontalan maradt, mert ott állt valós sörényével és lószőr farkával a felnyergelt hintaló – teljes valóságában!

Ilyenkor *Áldott ünnepet* kívánni és végigcsókolni a családot, a legszívesebben már lóhátról tette volna!

A műsoriroda, öt darab egyes, bagófüst hangú angyalkája, mivel a Jézuska éppen házon kívül volt, szépen felírta a címet és a telefonszámot. Valahogyan anyunak is elárulta a kívánságlistát. Nem tudom, mit szólt ehhez a Jézuska.

Mire felgyújtották a villanyt, és hátra volt még a vacsora... jaj, Palkó fészkelődött!

Etetni szokták, mert nagyanyja nagyon soválynak találta.

Pedig mindössze annyi történt, hogy nem kívánta a csokoládét, sem a levesben félig kifőzött marhahúst. Nagyanyja olyan spórolós volt, hogy a szép nevű ökörszályról lefejtett hús alá valami hagymás alapot készített, és abba került a rágós marha.

Ezt a nagyanyja, aki nem a magyar konyhán nőtt fel, pörköltnek vagy gulaschnak becézte.

Ezen aztán Palkó elrágódott volna. Előfordult, hogy a Belvárost is megjárták, amikor elővette ott-hon a pofazacskójából.

Így aztán ötvözte a hörcsögöt a rágógumival. Valami hazánkfia lehetett, aki feltalálta, pedig Palkótól plagizálhatta, aki érthető okokból nem szabadalmaztatta. Csak éppen lebukott a produkcióval.

Kisunokám, látom már alszol, akkor holnap folytatjuk!

De erre már felpattantak a szempillái, mert holmi szabadalmakon csak elaludni lehet!

Palkó egész este nem szállt le a lóról. A kékre főtt ponty, meg sok szálla elúszott a vajban, a püre megkeményedett.

Csak a ló, a bőrnyereg, a nemeztüstű barna ló, amelynek patkói a hajlított fatalphoz voltak csavarozva.

De akárhogy is, elálmosodott Palkó is, ilyen a karácsony! Jól megszidták, hogy a többi csomaghoz hozzá sem nyúlt, nem bontogatta. A tűzoltóautót, amit az ómama vett, illetve rendelt a Jézuskától, villámgyorsan a szekrény tetejére tették, a porcelánfejű tengerész baba mellé, amit előző évben kapott, és egy jó fejjel magasabb volt nála, mármint hogy Palkó volt az alacsonyabb, akkora, mint a baba ülve.

Mire lefektették volna, elaludt a lovon, mint eleink a füves pusztákon, steppének mondták akkor, de nem tudta, mi köze a steppelt pehelypaplanhoz, amely a tükrös huzatban rejtőzött.

És vajon világoskék vagy rózsaszín volt-e?

Úgy döntött végül, rózsaszín, mint a csarab a fenyéren.

A háború előtt még ki lehetett mondani, hogy Erika! De még ma is inkább legyen hanga, vagy csarab! A nóta ...und das heißt... nem jól cseng!

Palkó is tudott németül, akkor még mindenki tudott németül.

Hogy Nils Holgersson milyen nyelven beszélt, megtanult-e gágogni? Vagy a ludak értettek svédül, talán norvégül?

Palkó tehát hallgatta volna, amikor a nagypapa az ágy szélén ült, míg az óma takargatta, pedig pizsokul melege volt, mert kinyalta a likőrös poharak alját!

Modern poharak voltak, telitalpúak és a félgömb alakba töltötték a tojáslikőrt!

Persze, kapott az ópapa hideget-meleget, hogy megint megártott neki a szesz, amikor gyógyszerét is elfelejtette bevenni!

Az ágy lábánál volt az istálló, ott állt a hintaló, anélkül bevonszolni sem lehetett volna!

S a ló patkójának erős rúgásával megszabadult a fatalpaktól, idegesen kapált a mellső lábával, topogott, miközben a két hátsóval párosan kirúgott.

Szuszogott is és horkantott, ahogy a nagypapa szokott álmában. Az angyalok számára nyitva hagyott ablakon kivágtattak – és egyenesen a telihold felé tartottak, addig nincs pihenő.

Kapaszkodott Palkó derekasan.

Hirtelen sustorgás és robaj ébresztette a házat, a katyusák! Hívták Sztalin-orgonának is.

Te, kisunokám, szerencsére már nem tudod, ki volt a nagy Sztalin, jó, legyen naftalin, legalább nem mennek a molyok Palkó lovának filcruhájú szőrébe.

A ló nem is került elő többé, Palkó tengerészét a bárisnya, egy katonalány, leejtette, a porcelánfeje darabokban! A tűzoltóautót behajtották, mint egy mesekönyvet, kár volt a szekrény tetején őrizni!

Figyelsz te egyáltalán, Koppány vagy melyik vagy?

A hold és a csillagok felé félúton eltalálták a hintalovat egy légiaknával!

Palkó azonnal felébredt, szerencsére éppen az ágyába huppant. Jó alvókája volt pedig, később átaludta a dunaharaszti földrengést is, amikor ledőlt a kémény...

Ilyenek voltak, Renátó, a régi karácsonyok, havasak, hidegek, hold- és csillagfényesek.

Azóta az angyalokat és a nagyapát lelőtték az oroszok.

Paprikás krumpli, fagyos krumpliból, kolbász nélkül, és bab, minden nap, kemény, és zöldség nélkül ízetlen szárazbab.

No, nézd csak azt a felhőt, mindjárt eltakarja a holdat! Szerintem visszajött a hintaló!

Lyukas oldalán átdereng a holdfény, kicsit véresen, mert hamarosan lebukik.

A holdnak is csak a fele maradt, a többi elzabrálták.

Regéczy Szabina Perle

ÁLOM ÉS VALÓSÁG

(Részlet a *Verőfények* című naplójegyzet-sorozatból)

Azok a feledhetetlen vacsorák, melyeket mindig együtt készítettünk...! A csinosan feldíszített ételek az asztalon, a meggyújtott színes gyertyák!

Az ágyunk oldalán álló befalazott ajtó felett fekete virágcserep állt háromszög alakban elhelyezkedő díszeivel, felette leszerelt karácsonyfaágó piros kis virág képében. Oda helyeztük minden évben feldíszített fenyőgallyunkat egy nagy fatányér közepébe, mindaddig, amíg édesanyám vásárolt egy műfenyőt. A piros kis virágágó ezután ottmaradt a falon, minden éjjel varázsos hangulatot kölcsönzött a kisházának.

A színes, díszes álmokat azonban olykor beárnyékolták a valóság fellegei. E házban élte át édesanyám

az 1975-ös földrengést, melynek következtében nyolc híres művészünk vesztette életét tragikus módon. Úgy érezte – mesélte később –, mintha úszott volna alatta a terasz, s a kegyelemnek tulajdonította, hogy nem roskadt össze körülötte minden. Úgy szédült, ahogy még sohasem. A csillárok, a faliórák, a képek a falon különös módon himbálóztak, és már az első pillanatban ráérezett a dolgok drámai voltára.

Ugyanabban az évben szökött ki a szerb határon keresztül Németországba szomszédja és barátnője, Icu néni, férjével és fiával. Meggyőzően könyörgött édesanyámnak, hogy tartson vele, ő viszont kijelentette, hogy semmi áron nem hajlandó elhagyni őseink szülőföldjét.

Ódry Mária

CSERNYÁNSZKY JUDIT KÉPEI

MIÉRT SZÉPEK?*

Engedjék meg, hogy egy önvallomással kezdjem. Boldog emlékü diákkorom meghatározó élménye volt, mikor a *Művészet* című lapban egy keramikus arról számolt be, hogy az ő művészettörténet-tanára – a nevére már nem emlékszem – arra buzdította a tanítványait, hogy próbáljanak **egy szóval jellemezni** egy-egy műalkotást, festményt, szobrot, épületet, így sarkallván a saját szemmel való látásra, saját fejjel való gondolkodásra. Ezt aztán én azóta is, eddig büntetlenül, műveltem. Így lettek Henry Moor szobrai ágaskodók, Gaudi házai vidámak, játékosak, a herendi étkészlet darabjai, levestálja bumfordiak.

Azért mondtam el ezt, mert Csernyánszky Judit képei esetében is ezt a stílusgyakorlatot alkalmaztam, és nem voltam nehéz helyzetben, mert azonnal nyilvánvalóvá vált az egyetlen jellemző szó: SZERETHETŐ. És még egy dolog: mert H-H-S. Hogy ez mit jelent? HARMONIKUS, HITELES, SUGÁRZÓ. Vegyük sorjába!

1. Harmonikus – Ezek a képek a harmonikus képalkotás csodái. Szinte kitapintható a Nagybányai Iskola színvilágának tobzódó hagyománya:

erős kékek, zöldek, harsogó rózsaszín, vörös foltok vibrálnak előttünk, lilák bújnak meg okkerek mellett, és ezek tökéletes harmóniában. Mert egy zenekar fúvósai válaszolnak a hegedűszólamnak, vagy éteri hárfák hangját idézik a fodrozódó vizek. Úgy válaszolnak egymásnak a színfoltok, hogy teljes harmóniát, összhangot hoznak létre.

2. Hiteles – Judit azt fest, amit lát, hátrahagyva a XX. század ellentmondásokkal teli stílusvitái-

A kiállítás megnyitóján: Dan Lăzărescu, műkritikus, Ódry Mária és Csernyánszky Judit
(Gál Zoltán felvétele)

nak harci zörejeit. C. H. Gombrich, a bécsi születésű angol művészettörténész szerint az egész XX. századi művészet kísérletező művészet, ahol a hitelesség a perdöntő. És mitől hiteles egy mű? Attól, amit az ember megtapasztal élményszinten. Ettől lesz sajátja a valóságábrázolás. És ez miből látszik? Mindenből, ami a képen történik. Mert a kép mindent rögzít, mint egy szeizmográf. És mit mutat a szeizmográf? Amit az ember a szívével lát. Mert, ahogy Saint-Exupéry kis hercege mondja: „Jól csak a szívével lát az ember.” És ettől járja a maga útját Judit, csendben, halkan, a körülöttünk zajló csata zajában. Érzelmével átfesti a körülöttünk levő józan valóságot, úgy, ahogy ő látja. És ő

hogyan látja? Elérkeztünk a harmadik ismervhez a H-H-S-ből.

3. Sugárzó – Hát, ez az! Ha körbenézünk, rögtön szembeötlő, ahogy a művész a fényvel, mint téralkotó eszközzel munkálkodik. Természetes, hogy a festő azt festi meg, amit lát, és természetes, hogy átlényegíti azt, amit lát. De hogyan? Azzal az egyszerű ténnyel, **ahogy** a fény, mely mozgásban van, **jelen van**.

Ezért szép és szerethető Csernyánszky Judit képi világa. Fogadjuk szeretettel!

**Elhangzott CSERNYÁNSZKY JUDIT egyéni kiállításán, 2015. október 3-án, az aradi Klio teremben, az Aradi Magyar Napok alkalmával rendezett Kölcsey Képtár 6. tárlatának megnyitóján.*

Nótáros Lajos

ARAD MARAD

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

1. ELSŐ SZAKASZ

A MAGYAR KÉRDÉS (VI.)

Annának külön kis takaros szobája volt a házban. Jöjjön, együnk valamit előbb, mondta, miután kalapját és könnyű kis kabátkáját fölakasztotta a sarokban álló fogasra. De előbb helyezze magát kényelembe, nézett rám nevetve, és a felöltőmért nyúlt. Levetettem, s ő felakasztotta azt is a fogasra. Aztán kézen fogott, először csinálta ezt féléves ismeretségünk során, és vezetett sietve a konyhába. Csirkecombot ettünk kovászos uborkával. Most csak ez van, tudom, nem nagy dolog, mondta Anna. Én szeretem a csirkét. És maga? Meg sem várta a választ, megint kérdezett: szokott bort inni? Előfordul, vettem én huncutra a figurát, mire ő felnevetett: tudja, a csirkéhez fehér dukál, van itt bőven bármilyen. Úgy mozgott a konyhában, mint aki oda született. Minden mozdulata a helyén volt, öröm volt nézni, ahogy kivette a bort a szekrényből és kidugaszolta. Igazából ezt magának kellene csinálnia, de most kivételt teszünk, jó? – mondta, s a dugó tompa pukkanással kiugrott az üvegből. Aztán odahozta két kristálypohárral az asztalhoz. Vigyázzunk a poharakra, biccentett felém, és átadta az üveget. Persze, mondtam én fölényesen, és töltöttem. Először neki, aztán nekem. Ittunk, és néztünk egymásra. Jöjjön, mondta aztán gyorsan Anna, hozza a poharát és az üveget is! Kiment előttem a konyhából,

és elindult egy hosszúnak tűnő folyosón. Jöjjön csak nyugodtan, meglátja, megéri, fordult vissza párszor. Masszív, párnázott ajtó elé értünk. Mint egy óceánjáró siklott előttünk, amikor beléptünk. Anna fölkapcsolta a villanyt. Nem látszik az utcáról, mondta. A dohányzóban voltunk. Legalább négy hatalmas bőrfotel fogta körül a szoba közepén tompán sötétlő asztalt. A falakon a plafonig polcok könyvekkel. Szemben velünk a polcok egy sötét márványkandallót vettek körül. Jobbra pedig egy szekreter törte meg a könyvek sorát. Itt a gramofon, nézett Anna a szekreterre. Valóban, a márványlapon hatalmas sárga tölcséres gramofon állt. Kézen fogva mentünk odáig. Éemgé, olvastam hangosan. Mit hallgassunk, kérdezte Anna. Néztam a lemezeket a gramofon mellett. Szépen egymás mellett álltak külön az erre kitárlalt alkalmatosságban. Magyar nincs, szólalt meg Anna, amint tanácsalanságomat észrevette. De vannak németek, angolok, franciák. Akkor legyen Josephine Baker, mondtam én hirtelen ihlettel. Az szép, mondta Anna, térült-fordult, s a gramofon enyhe sercegés után máris megszólalt. Jöjjön ide, húzott Anna az egyik bőrfotelbe. Belefértünk mindketten. Szorosan, egészen szorosan. Combja az enyémnek feszült, s amint felém fordult, melle szinte sütötte az oldalamat. Kigombolhatja a blú-

zomat, mondta halkan, de megint csak határozottan. Épp ideje volt. A gombok már nem sokáig tartották volna a kibuggyanó csodákat. Megcsókolhatja őket, tette a kezét a tarkómra Anna. Elmerültem tejszagú emlői között.

Nem tudom, hány perc telhetett el így, amikor azt éreztem, hogy az egyre hangosabban lélegző Anna lábaim közé csúsztatja a kezét. Jöj-jön, mondta, menjünk a szobámba. Kábultan néztem föl rá, aztán a hallgató gramofonra. Lejárt a lemez, mondta ő, hagyja csak, nem történik semmi baj. Később még hallgathatjuk. Az ágy, amelyben Anna az éjszakáit töltötte, virágillatú volt. Olyan, mint az első puszija a parkban. Levendula, mondta ő, miután felhajtotta a takarót, és észrevette, hogy beleszagoltam a levegőbe. Lassan hanyatt feküdt, és magára húzott. Ne félj, mondta, egy ilyen lánynak, mint én, mindenhez értenie kell. Úgy hatoltam belé, mint holdfény az éjszakába. Anna kinyílt, és körbefogott teljesen. Jó kis fiú vagy, tudom, ne félj, Anna vigyáz mindenre.

Feküdtem mellette, karom a nyaka alatt, kezem a melle bimbóján. Még hullámozott a teste, amikor megszólalt. A hangja olyan volt, mint Josephine Bakeré. Szép volt, ugye? Nem várta meg a választom, nem is állt szándékomban válaszolni, csak a mennyezetet akartam nézni, és a kezemmel a bimbót érezni. Gazdámék Bukarestben vannak, hogy előkészítsék költözésüket. Előléptették, miniszter lesz. Én velük megyek. Nagyon jó emberek, és nagyon ragaszkodnak hozzám. Azt mondták, meglátom, jó dolgom lesz ott is, és Bukarest mégiscsak Bukarest. Én először nem akartam, de aztán meggyőztek. Főleg az asszonyom, aki azt mondta, nem is tudja, mihez kezdene nélkülem. És a fizetésemet is megemelik. Iskolába adnak, hogy kitanuljam a házvezetést. Nagy házat tartanak majd Bukarestben, és én leszek a személyzet élén. Elhallgatott. Nem szóltam én sem. Jobb kezével határozottan elindult ágyékom irányába, s amint észlelte a változást, magára húzott megint. Most annyira heves volt minden, hogy teljesen eltűnt a körülöttem lévő világ. Anna egyre hevesebben fogott körül és húzott magába. Ne félj, kisfiú, Anna mindenre vigyáz, lehelte forrón a fülembe, és már azt is tudtam, hogyan palástolja zokogását. Feküdtünk megint egymás mellett. Nem találkoztunk többé, mondta Anna. Nekünk nincs jövőnk

Kett Groza János rajza

együtt, ugye, tudod? – tette még hozzá, aztán elhallgatott. Tudom, mondtam és sírni kezdtem.

Nem láttam soha többé Annát. Vasárnap este elstátam a prefektusi ház előtt. Nem vettem észre semmi különöst. A zsandár valóban ott lébecolt az utcán, a ház csendes volt, kihaltak tűnt, fényeket nem láttam. Ha bent volt a házban, nem adta semmi jelét. Elképzeltem, hogy áll a nappali hatalmas ablaka mögött a sötétben, és néz ki mosolyogva a jól megvilágított járdára. Tudtam, ha így is lenne, nem mozdulna, nem jönne ki, nem hívna be. Integtettem az ablaknak, ahogy az állomásról kigördülő vonatnak szokás, és elindultam a Lovarda felé. Emlékeztem, hogy este a Gish-mozit

adják megint. Megnéztem még egyszer és utoljára.

Aztán a háború előtt jött egy levél. Szüleim küldték utánam Temesvárra, ahol az egyik unokanővéremnél laktam. A pecsét azt jelezte, Bukarestből érkezett, de a feladó címe nem volt megtalálható sehol. Anna írt. O betűi melle gömbölyűségét idézték, szép, egyenletes sorokban írta meg, hogy ott volt akkor este az ablaknál, és integtetett ő is. Pár nap múlva, már Bukarestben, első szabad óráiban elment egy moziba, hogy megnézze a filmet. Román felirattal ment, de neki ez nem jelentett gondot. Számításai beváltak, nagyon jól megvan, továbbra is a volt prefektusnál dolgozik, aki most egy nagyvállalatot vezet, ő pedig valóban házvezetőnő lett a családnál. Azért írt, hogy elmondja, férjhez megy egy román vasutas tiszthez. Eddig is voltak kérői, de visszautasította őket, ez a vasutas már évek óta jár utána, nagyon jóra való, tisztességes ember, akiről úgy gondolja, rábízhatja magát.

Tudja, hogy én sem nősültem meg, ismerősei meséltek rólam, amikor fennjártak a fővárosban. Egy szóval sem mondta, mégis, mintha azt sugallta volna, hogy eddig rám várt. Vagy lehet, én képzeltem csak oda ezt gondos mondatai közé. Azzal fejezte be, hogy ha egyszer arra járok, keressen meg. De címet nem írt. Utolsó sora így szólt: Aztán légy jó kisfiú továbbra is, a te Annád.

Nem kerestem meg. Eszembe se jutott soha. Nem házasodhattam, nehéz évek voltak a háború előtt, nem éreztem magam képesnek családalapításra.

Anna megmaradt nekem annak, ami volt abban a fél évben: a megtarthatatlan boldogság ízének.

Ujj János

KETTEN EGYÜTT: KÉTTUCATNYI KIADVÁNY!

Gyors ütemben szórványosodunk – állapította meg a szomorú tényt házigazdaként Böszörményi Zoltán költő, író, laptulajdonos, szerkesztő a Jelenház nagytermében tartott egyik könyvbemutatón. Igaz, fogyunk, de ugyanakkor ez a számbeli apadás a magyar közösséget összetartóbbá, erősebbé tette – állította. Állítását bizonyította az a két legutóbbi könyvbemutató is, amelyre ismét igen szép számban összegyűltek az aradi érdeklődők, kétszer is megtöltve a termet. Annyian voltunk, mondom büszkém, hogy máshol (nem írok helyszínt, de anyaországi nagyvárosról van szó) öt hasonló rendezvényre sem sikerül ekkora számú érdeklődőt becsábítani.

És Aradon az a tény is öröndetes, hogy a magyar közösségben kialakult egy olyan művészekből, tollforgatókból, kutatókból álló alkotócsoport, amelyek tagjait számon tartják a helyi kulturális-tudományos életben, az országban, sőt határon túl is. Tollukból az elmúlt mintegy két évtized alatt száznál több kiadvány látott napvilágot, az e recenzióban szereplő két szerzőnek együtt mindaddig kéttucatnyi.

Egyikük dr. Brauch Magda nyelvész, szépíró, a Tóth Árpád Irodalmi Kör oszlopos tagja, állandó előadója, akinek *A Halak jegyében* című, sorrendben 12. könyvét mutatták be októberben. A már említett felelős kiadó Böszörményi Zoltánon kívül Jámbor Gyula, a könyv szerkesztője boncolgatta a közel kétszáz oldalas kötet tartalmát, külalakját. (Ez utóbbi Bege Magda munkája.) A könyv az esztétikából doktorált ismert aradi filológus, irodalomkritikus, nyugalmazott tanár közel 50 írását tartalmazza. Az első részben rövid, csattanóra kihegyezett tárcanovellákat, a második részben pedig irodalmi esszéket. Az elsőből a *Babaszoba*, a másodikból a *Janus Pannoniusra emlékezve* címűt választotta és olvasta fel a házigazda.

Kétségtelen, hogy a szerző saját életélményeiből (család, iskola, egyetem, munkahely, ingázás) fakadó történeteket dolgoz át, „irodalmasít”, s

ezekből születnek az *Irodalmi Jelenben* is rendszeresen, hónapról hónapra közölt írásai. Hogy az írásokban mennyi a valóban megtörtént, és mennyi a fikció, azt az olvasó eldöntheti, ha akarja. Ha egy irodalmi műben egyáltalán fontos az ilyesmi. A jó, olvasmányos irodalom lényege az, hogy lekösse az olvasó figyelmét, szórakoztassa vagy elgondolkoztassa őt, nem pedig a valósághányad megállapítása.

Az irodalmi esszék közül a felolvasott különösen figyelemkeltő most, amikor az anyaországban Szócs Géza művelődési államtitkár létrehozta a Janus Pannonius nevét viselő, a költészet „Oszkárának” (lásd Oscar-díj a filmeseknél) becézett nemzetközi díjat, amelyet eddig kétszer ítéltek oda a világ legjelesebbnek tartott poétáinak. A könyv elolvasása után kiemelhető az írások nyelvi gondozottsága, az az ápoltság, amelybe a szerző belefoglalta legtöbbször optimista életszemléletét tartalmazó mondanivalóját.

Az irodalmi délutánt Miskovits Tibor és Miltaller Lajos alkotta szalonzenekar fellépése tette változatossá.

dr. Brauch Magda

Brauch Magda könyvének bemutatását követően került sor az Irodalmi Jelen-díjak kiosztására. Böszörményi Zoltán, az *Irodalmi Jelen* főszerkesztője elmondta, hogy első ízben jutalmaz helybeli tollforgatókat, közlőket. A laptulajdonos az aradi és a régió irodalmi életében, a sajtóban, a helytörténetben végzett tevékenységéért díszes oklevélbe foglalt kitüntetésben részesítette dr. Brauch Magdát, Jámbor Ilonát, a temesvári Pongrácz P. Máriát, Regéczy Szabina Perlét, Puskel Pétert, Réhon Józsefet, Ujj Jánost, Balta Jánost, Kilin Sándort, Jámbor Gyulát és Bege Magdolnát.

Brauch Magda könyvéhez könnyen kapcsolható egy másik szerző munkája, Réhon József a *Fekete-fehér billentyűk* című, november elején szárnyra bocsátott könyve is. Nem csak avval, hogy évek óta a szerző is az *Irodalmi Jelen* állandó munkatársa, hanem az írások hasonló műfajával is. Mindkét könyvben ugyanis a címlapon szerepel

műfaj-meghatározásként a tárcanovellák kifejezés. A fiatalabb generációnak írom (remélem, át-futják), hogy az ún. polgári újságírásban volt divatos a tárcanovella. A magukra adó tekintélyesebb napilapok (Aradon az *Alföld*, az *Arad és Vidéke*, az *Aradi Közlöny*, a *Hírlap*) vasárnaponként, avagy ünnepi lapszámaikban közöltek egy-egy olvasmányos, közérdeklődésre számot tartó irodalmi igényű írást, emlékeztetést. Olykor egy-egy terjedelmesebb verset, még színházkritikát is legtöbbször ismert személyiségtől, jó tollú zurnalisztától, netalán országos híró írótól. Ezek a tárcák legtöbbször mentesek voltak a politikától, a társadalom minden rétegéhez szóltak.

Nos, Réhon József tárcanovellái (akárcsak Brauch Magda írásai) is egyértelműen politikamentesek (mindenfajta pártpropagandától). Ezek saját élettapasztalataiból, élményeiből fakadnak, néhol humoros, néhol kissé fanyar, de mindig optimista kicsengéssel megfogalmazva.

A könyvbemutatón elhangzott (Jámbor Gyula szájából), de az író közelebbről ismerők tudják, hogy életútja négy fontosabb városhoz kötődik: szülőhelyéhez, Belényeshez, iskolai városához, Nagyváradohoz, a kolozsvári egyetemhez és aradi pedagógusi munkájához. Gyermekkori szerelmek/szimpátiák, kisvárosi vakációk hangulata, rokoni kapcsolatok, Várad mások által is megírt, megcsodált légköre, a premontrei atyák Alma Matere, kolozs-

vári egyetemi évek, az akkor még önálló Bolyai Tudományegyetemen eltöltött évek egy vagy több mozzanata villan fel a könyv lapjain.

És végül Arad. Fogalmazhatnám úgy, hogy a pedagógusi hivatása kibontakozásának, az új baráti köre kialakulásának évtizedei. Ezen írások közül kettőt emelnék ki: a „direktor úrral” azonos környéken lakó barátok felidézését, a *Házak emléktáblák nélkül* című írást, illetve a mindeddig méltatlanul elfelejtett Stengel István emlékét felidéző *Samu famulusa* címűt. Akik ismerték a mindig „homo ludensnek” (játzó ember) megmaradt, reméljük, még sokáig meg is maradó Réhon József egykori kártyás és römös partnereit, azoknak

megható lehet az a kedvesség, szeretet, ahogyan emléket állít az immár égi játékasztalok mellé került barátoknak. És annak az aranykezü ezermester „fiatalembernek”, akit Fábíán György tanár úr vett maga mellé laboránsnak, s aki a legnehezebb laboratóriumi kísérletek bemutatására is mindig talált megoldást. Kiesett a figyelemből, fehér síremléke egyik napról a másikra nyomtalanul tűnt el az Alsótemető E parcellájából. A Réhon József könyvét elolvasók egy része talán felidézi törekény, kissé hajlott alakját, bajuszát, szolgálatkészségét.

Úgy érzem, mindkét szerző írásainak elsősorban ez, vagyis a felidézés, emlékállítás az elsődleges célja. Ha igen, akkor igen jól munkálkodtak!

Réhon József dedikál

Tatár Etelka

CHICAGÓI LEVÉL

BARTÓK EMLÉKEZETE

A zene szikrát csíholhat az emberi szívekben, mondta Beethoven. A mi esetünkben ez a szikra az emlékezés lángját gyújtja meg.

„Minden esztendőben, szeptember 26-án, átsétálok a Ferncliff temetőbe, és elhelyezek egy kis csokor virágot Bartók Béla sírján. Olykor eléggé sajátságos érzéssel tölt el, hogy Bartók ennyire a közelemben van. Ülök otthon a lakásomban, és

rádióból felhangzik a *Cantata Profana*, vagy a *Concerto Zenekarra...*” (Halász Péter: *se kint, se bent...*, Pilvax Publishing Co, New York)

A hartsdale-i Ferncliff tulajdonképpen nem is temető, hanem emlékpark (memorial park), gondozott és üde sziget ötvenezer halottal, de sírkő, az nagyon kevés. A temető története 1903-ban kezdődik; a sírkövek az új tulajdonos idején tűn-

tek el, 1925-ben. Bartók Béla sírja az emlékpark délnyugati csücskében van, a csön-des Second Road közelében. Bronzlapján ez áll: **Bartók Béla 1881, Nagyszentmiklós, Hungary – 1945 New York.** A bronztablák sorában, a jávor-fák alatt nem Bartók az egyetlen magyar lakó. Tőle balra, a hetedik parcellában magyar név: Ferenczy, két hölgy – anya és leánya... vagy nővérek? Ma már örök talány.

Amikor a világ hangversenytermeiben fölcsendült a *Mikrokozmosz*, vagy Yehudi Menuhin állá alá illesztette hegedűjét, és a mélységes csendben játszani kezdte a *Hegedűszonátát*, akkor ez valamiképpen érintette az elhunytakat, de érint minket is, hiszen a magyar kultúra nagyságát hirdeti a nagyvilágban.

Chicago száraz, logikus város, ahol az utcák párhuzamosak és merőlegesek egymásra, olyan, mint a négy sarokra fektetett bánsági telep – csak egy kicsivel nagyobb. Amikor azonban a hangok körülleglik ezeket a vonalakat, minden villódzni kezd. Elsősorban a lelkek rezonálnak. A bartóki zene olyan, mint amikor gazdagék két helyen tartják a lakodalmat, külön a lányos háznál, külön a vőlegénynél, de a Liliom soron – a falu legszélső utcájában – a két zenekar dallamhulláma mégis egybefonódik.

Szép volt az idei ősz. Tölgyek hullatták leveleiket, a keskeny, kanyargó, betonutakon fenyők tobozai. Zizegett az avar.

A chicagói koncerttermekben a magyar repertoárból leggyakoribb Liszt és Bartók zenéje, de az idén Kodály is helyet kapott.

A 2014-es esztendőben, március 15-én, az Evanstoni Szimfonikusok tűzték műsorukra nagy magyar zeneszerzők egy-egy darabját. Előadásra került Bartók *Táncszvitje* és Liszt *Haláltánca*. Anyák napjára az Ifjú Szimfonikusok is előadták ugyanazt a darabot, majd egy népi ihletésű koncerten szólalt meg Bartók a chicagói magyar Borozda néptáncgyűjtéssel együtt.

A *Táncszvitet* 1923-ban komponálta Bartók, Pest és Buda egyesítésének 50-ik évfordulójára. A chicagói városrész ezzel ünnepelte fennállásának

200-ik évfordulóját. A sokat játszott darabok közé tartozik, amelyben a szerző ötvözi a népiest a modernnel.

Kevés művet írt Bartók rendelésre. Egyik leghíresebbje Benny Goodman, világhírű klarinétos kérésére született, amelyre emlékezik *A swing királya* című könyvében. A nagy sikerű New York-i bemutatóra 1939 januárjában került sor. A kéziratot szeptember 24-én fejezte be, és csekély 3 hónap alatt tette meg az utat a Hűvösvölgyből a New York-i hangversenyteremig.

Egy évvel a világháború kitörése előtt Bartókot már foglalkoztatta a kérdés: el kéne menni! De hová? Fiát 1940 tavaszán amerikai körútra szerződtették; anyja elveszté-

se után indult neki az Óperenciásnak.

Miért hagyta el a hazáját? Üldözték? Bántották? Senki sem üldözte, senki sem bántotta. Hosszas viaskodás után, önként ment száműzetésbe.

A búcsú hangverseny egyben Ditta első szóló fellépése is volt. Az előadóművész nem szokta lezárni a zongorát, de Bartók szinte jelképes mozdulattal betakarta a fehér billentyűsort a fekete fedéllel. Amerikában kézzongorás estre került sor New-Yorkban, Pittsburghben, Montrealban.

1940. október 20-án indult az Excalibur hajóval Európából, október 31-én, Ditta születésnapján érkeztek Amerikába. Megérkezésük után a Columbia Egyetem díszdoktorrá avatta.

1942 januárjában Chicagóban is fellépnek kézzongorás műsorukkal, nagy a közönségsiker, de a kritika – álszenten – hallgatott.

Nemsokára újabb csapás éri őket: a Baldwin zongoragyár elvitte az egyik zongorát; anyagiak nem voltak a bérletre. Bartók kétségbeesett, de a barátok nem hagyták el őket. Mindig volt támogató. Betegeskedése idején alkotott újra rendelésre; Koussevitzky karmester felesége emlékére kérte fel, a tiszteletdíj alapítványi pénzből származott.

A *Concerto*, 4 évi némaságot megtörve, az utolsó alkotói korszak nagy műve, amely 1939-ben a *Divertimentóval* kezdődött.

Közben újra október 8. lett, az utolsó budapesti koncert dátuma.

Nagy alkotók nem véletlen jutnak méltatlan sorsra, az alkotás lázában nem érnek rá a mindennapok ügyes-bajos dolgaival foglalkozni.

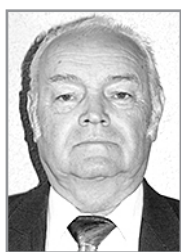
A *Concerto* már majdnem beszédszerű leplezetlenséggel szól a zsarnokság ellen, és kiáltja ki honvágyát. A zenei beszéd mindig sokrétű, sokan találgatták ennek a műnek is az értelmét. A zenében sok olyan érzelmek jut kifejezésre, amely szóban meg nem fogalmazható.

A negyedik tételben valami olyasmi történik, hogy a költő szerelmet vall hazájának, de a nyers

erőszak félbeszakítja. A honvágy férfias pátosza zeng ebben a szerenádban. Ezt a darabot legutóbb a Chicagói Metropolitan Symphony Orchestra adta elő február 8-án, Enescu és Monti művei mellett.

Az idén, halálának 70-ik évfordulóján, Bartókra emlékezik a világ, Nagyszentmiklóstól Chicagóig. Szülővárosában egész alakos szobrot állítottak emlékére. A szoborleleplezés mottója ez volt: „A zene híd, mely összeköt, ahogy egykoron maga Bartók is látta gyűjtő munkája során.”

Chicago, 2015. szept. 27.

Dr. Vajda Sándor

DR. RÉTHY LÁSZLÓ, TUDÓS-AKADÉMIKUS, ALIAS LŐWY ÁRPÁD PAJZÁN KÖLTŐ (I.)

Réthy László a magyar tudományos élet kiemelkedő alakja. 1851. november 21-én Szarvason, Békés vármegyében született, elzászi eredetű evangélikus családból. Apja, Réthy Lipót, az első békés vármegyei könyvnyomda alapítója volt (1846). Elemi iskolai tanulmányait a gyulai német nyelvű iskolában kezdte, Aradon folytatta 1858–1862 között, középiskoláit a szarvasi (1862–1867) és a pesti református főgimnáziumban (1867–1870) végezte. Rövid ideig apja mellett nyomdászinas is volt (1868–1869). Szarvason érettségizett az

evangélikus gimnáziumban 1870-ben. Még ebben az évben a krakkói Jagelló Egyetemen szlavisztikát tanult, majd 1871-ben a Pesti Tudományegyetemen jogot hallgatott. 1871–1872 között a Bécsi Tudományegyetemen szanszkrit, örmény és szláv nyelvészetet tanult, majd 1873–1874 között a Budapesti Tudományegyetemen történelmet tanult. Budapesten 1877-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett, 1880-ban kapta meg a bölcsész-

tudori oklevelet, 1892-től a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett, egyetemi magántanári képesítést 1900-ban szerzett.

Már 18 évesen a német és a francia nyelvek mellett több szláv nyelvben is jártas volt, ezért is kezdte egyetemi tanulmányait Krakkóban. Másodikos gimnazista korában egyik nagybátyja egy 100 darabból álló vegyes éremgyűjteménnyel ajándékozta meg. Arra törekedett, hogy valamennyi érmét beazonosítsa, majd szívos munkával kollekcióját rendezve egyre jelentősebb gyűjteményt alakított

ki, autodidakta módon elsajátítva így a numizmatikai tudomány alapjait. Bölcsészdoktori értekezését (*Magyar pénzverő ismaeliták és Bessarábia*, 1880) is éremtanból védte meg, numizmatikai dolgozatára a szűkebb szakma is felfigyelt. Mialatt tanárként működött, levelezett a Magyar Nemzeti Múzeum érmész-muzeológus szakembereivel, valamint kora jelentős éremgyűjtőivel és kereskedőivel. A MTA megbízta egy magyar éremtár

összeállításával, ezért az 1880-as években felkereste a leghíresebb nyugat-európai (Dánia, Franciaország, Németország, Anglia stb.) múzeumok éremgyűjteményeit, régi magyar pénzek után kutatva. Feldolgozta – többek között – a majna-frankfurti Montenuovo-gyűjtemény közel 20000 magyar érméjét, de érdeklődése kiterjedt a legjelentősebb magyarországi és erdélyi éremgyűjteményekre (pl. Esterházy, Festetics, Bruckenthal, Batthyány) is. A *Corpus Nummorum Hungariae* – Magyar Egyetemes Éremtár két kötete (1899 és 1907) a hazai numizmatika egyik alapműve még ma is. A statisztikai adatok szerint 62 jelentős tudományos cikket és 8 nagyobb tanulmányt publikált. Összesen 41 alkalommal járt tudományos kutatóúton, bebarangolta Európát, és megismerte a kontinens legnagyobb gyűjteményeit, részt vett „Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben” megszerkesztésében, munkatársa volt a Pallas és a Révai nagy lexikonoknak. A román nemzet őstörténetét és kialakulását elemző értekezéseit évtizedekig alapműnek tekintette a tudós világ, tudományos érdemeit a legszelesebb közvélemény is elismerte. Egyetemi doktori értekezésével egy évben jelent meg *Anonymus az erdélyi oláhokról* (1880) műve, amely filológiailag elemzi a névtelen szerzőnél előforduló, a korai románságra vonatkozó vélt adatokat. Réthy később is sűrűn foglalkozott a román etnogenezis problémáival: az oláh nyelvet a „rumén nyelvkör” (újlatin nyelvek) egyik dialektusának tartotta. Kialakulását földrajzilag Illíriába helyezte. Jelentős dolgozatokat közölt az ókori Dácia nemzetiségi viszonyairól, a középkori románság pénzeiről, a magyar és oláh kereskedelmi kapcsolatokról, valamint a román állami szimbólumokról. Egyik alapvető művében (*Az oláh*

nyelv és nemzet megalakulása, 1887) az addigi tanulmányait szintetizálva összefoglalta a románság eredetét, néppé alakulását, határozottan elutasítva az akkor már széles körben terjedő dákoromán kontinuitást. Foglalkozott még a hun–avar–magyar kontinuitással, a székelység eredetével, az ősmagyar kori rovásírás problémáival, a magyar honfoglalás vitatott eseményeivel. Hozzákezdett a magyar etnogenezis történetének feldolgozásához is, ebből azonban csak résztanulmányok jelenhettek meg. Dolgozatában (Vámbéry nézeteinek megfelelően) úgy vélte, hogy a magyar nemzet itt, a magyar haza földjén vált egységes nemzetté a különböző nyelvű népek konglomerátumából.

A Magyar Numizmatikai Társaság alapító tagja (1901-től) és elnöke (1902–1914); a Magyar Történeti Társulat, a Magyar Néprajzi Társaság és az Országos Embertani Régészeti Társulat igazgató választmányának tagja volt. 1890-ben az *Etnographia* folyóiratot szerkesztette. Főbb művei között megemlíthetjük: *Hol van az urali nyelvek szanszkritja?* (Bécs, 1871); *Magyar pénzverő ismeretük és Bessarábia* (doktori értekezés, Arad, 1880); *Anonymus az erdélyi oláhokról* (Budapest, 1880); *A román királyság címerei és színei. Oláh eredetűek-e a Hunyadiak?* (Turul, 1884); *Egy aradi román: Alexi György a magyar Akadémiában* (Alföld, 1887); *Montenegró földje és népe* (Erdélyi Híradó, 1888); *A székelyek és a magyar honfoglalás. – Traján–Decebál tradíciók az oláhoknál. – A magyar örmények. – A tót név jelentése. – Magyarországi spanyol telepek. – Egy magyar mohamedán Stambulban. – A székely név* (*Etnographia*, 1890); *Az albánok – klementinusok – utolsó nyomai Szerém megyében* (*Földrajzi Közlemények*, 1907).

(Folytatás a következő lapszámban.)

Vajda Anna Noémi

AKIT AZ ISTENEK SZERETNEK, FÁRASZTÓ LÉTEZÉSBE KÜLDENEK

CSÁKÁNYI ESZTERT VAJDA ANNA NOÉMI KÉRDEZTE

Szétszórtságom átmeneti, remélem boszorkodva. *A hét asszonya* című előadásra készülök elő, miközben egy előadóesten találom magam. Közös mindkettőben a nő és a színésznő, akit nemcsak a közönség, de az istenek is szeretnek – beszélgetésünk után már biztosan tudom, hogy pontos a cím. Rögtön az elején csörög a telefonom, a kislányom hív, az interjú néhány percre megszakad. Erről eszembe jut Eszter egyik korábbi kijelentése: a család tudatosan maradt ki az életéből.

– Mert a színház volt a legfontosabb már kicsi korom óta. Látom a kolléganőimet: az anyaság nagyon sokat kér. Ugyanakkor a színház teljes embert igényel, és jól döntöttem. Az a plusz erő nem volt bennem, ami egy nőnek kell, hogy anya legyen. Az ráment a színházra. Meg hát annyira jó volt Kaposváron az a tizenkilenc év! Egy mámor volt! Ha belenézek a kolléganőim életébe, a kaposvári színésznők abban az időben nem is nagyon szültek, az egy akkora pulzáló erő volt.

De ha nincs az ember mögött az a kis mag – a család –, gondolom, erős lelki alkat kell ahhoz, hogy esetleges kudarcok pillanatában ne a padlón végezze.

– Vannak pici fájdalmak, de folyamatosan dolgozom. Most épp Pintér Bélával. Ha Magyarországon megkérdezne tíz színészt, mind azt mondaná, hogy Pintér Bélával akar dolgozni. Már a negyedik darabot csinálom vele. A szakmám ott van, ahol kell. Persze, vannak völgyek, de annyi minden jót csinálok. Az idegesítő inkább az, amikor az ember filmez, és jól megy – csináltam a *Swinget* és az *Utóéletet*, mind a két film nagyon jó volt, mind a kettőben sikerem volt –, és azt éreztem, hogy na, most akkor elindul valami! Áh, semmi! Pont most hívnak, de három évig nem hívtak. Olyan furcsa, hogy az embernek tényleg állandóan bizonyítani kell, és akkor is valahogy kevés vagy. Pontosan tudom, hogy nehéz alkat vagyok, semmilyen kategóriába nem tudok beilleni, de nem is baj. Van egy idősödő színésznő, és vagy van ilyen szerep, vagy nincs. Nem kérdés, a munka egyre kevesebb lesz, ezt tudja az ember. Csinálgatok esteket, mint a mai – ezt az Orlaival csináltam. Van egy kis team, amellyel már nagyon régóta dolgozom: Zöldi Gergely – ő sok számot fordított – és Wagner-Puskás

Péter – a két zenész. Nehéz egy egyéni műsort összeválogatni; eldönteni, milyen stílusú legyen, milyen számok legyenek. Valamennyire tisztázódott, hogy a nő ilyen, olyan, amolyan, és ahhoz kerestünk dalokat. Majd még ebben az évadban, márciusban egy másik estet. Ezen dolgozom, miközben tisztában vagyok azzal, hogy a lehetőségek csappannak. A friss a lényeg. Látom a Katonában: ha van lehetőség színészt szerződtetni, fiatalt szerződtetnek. Ez van. Ezzel nem tudsz mit csinálni. Nagyon ügyesen kell

gazdálkodni a munkákkal, és örülni annak, ha van. De az a fajta pörgés, ami volt velem, hogy évi öt bemutató, az...! Örülök, ha kettő van, jó esetben három.

Miközben a nézőtéren üldögéltem, felmerült bennem, hogy Eszter mit gondol a nőről, az önbecsülésről, boldogságról.

– Mindig dolgozni kell – mindenért. Ez nem negatívum, csak ezt nem tudják általában az emberek. Semmi nem jön. A boldog kapcsolat se, a megtartani se. Nem lehet betunyulni egy dologba. Semmilyen dologba! Mindig izzítani kell a parazsat. Ez egy fárasztó létezés. Plusz a gyerek! Jézus, Mária! Nekem már maga a színészet is egy akkora bak! Ha valaki férjhez megy, vagy egy kapcsolatot elkezd, azt hiszi, hogy az annyi. Az ennyi, ha nem teszel érte. A nőség egy iszonyú jó dolog, nagyon sok szépség van benne, de dolgozni kell mindenben, hogy meglegyen a gyümölcse meg az eredménye; hogy az ember munkákat kapjon, vagy maradjon tehetséges. Ami a legnehezebb: megtartani a tehetséget. Ha ez van, akkor tulajdonképpen minden van. Meg vannak barátok. Így azért jól lehet lenni.

A találkozások szakmailag és emberileg is fontosak?

– Az kétségtelen, hogy a színészeknél az van, hogy produkciók hozzák össze az embereket, és ha új produkció van, akkor új kapcsolatok. A filmnél is úgy van, hogy ameddig tart a film, addig minden jó, és aztán megy az ember tovább.

A színész a közönségével is találkozik. Van, akinek szívesebben játsszik?

– Ez nem ilyen egyszerű. Szerencsémre olyan előadásokban, olyan produkciókban dolgozom, ahol na-

gyon jó nézőink vannak – igényes, érdeklődő. Nehéz ezt kimondani, de minden munkámmal szeretnék olyat adni, ami által a nézőben is megfogalmazódnak válaszok, és a néző is kérdést tesz föl. *Éjjel az omnibusz tetejént* énekelni bugyuta nézőknek nem az én speciális vágyam. Így is eléneklem a magam *Éjjel az omnibusz tetejénjét*, csak máshogy.

Előadás előtt valaki a hátam mögött vágyakozón megszólalt: remélem, felmelegít! A végén jólesően felsóhajtott: sikerült!

– Ezt akarom. Úgy érzem, lenézik a nézőket. Mindenki tud tanulni, és mindenki érzékeny. Én azt a fajta színházat szeretem, ami úgy ad, hogy elgondolkoztatja az embereket. Ezt egy dalban is lehet. Magyarországon van egy számomra nagyon idegen szemlélet: a közönség szórakozni akar, a közönség nem akar gondolkodni. Ezt nem hiszem el, és nem is így van. Az ostoba létezését nagyon nem szeretem. A munkáim révén csak kíváncsi, érdeklődő emberekkel és nézőkkel van kapcsolatam. Ennél nincs fontosabb. Ezért nem vagyok, valószínű, celeb se. Hamar eldől, hogy az ember hülyeségekben részt vesz, vagy sem. Én nem vagyok kommersz, nekem ez nem megy, hál’ istennek.

Elégedett önmagával.

– Mert jó közegben vagyok. Megtaláltam azokat a színházakat, azokat a fórumokat, amelyekkel én maximálisan egyetértek, és tudom azt, hogy nagyon sok embernek örömet okozok. De azzal a céllal, hogy mindegy, hogy mi, nem értek egyet.

Kellő lelki feltöltődést ad ez az elégedettség és a közönség szeretete? Vagy van még ezen kívül valami más is?

– Ezért is dolgozni kell. Minden nap kíváncsian kell kelni, és valamire választ kell kapni. Figyelni kell a világot. Olyan érdekes, hogy az ember hogy nyaral. Jó egy kicsit a tengerparton napfürdőzni, de én szeretek mászkálni, meg érdekel egy csomó minden. A nyáron Máltán voltam. Akihez mentem, három éve él ott, és negyedét nem látta Máltából annak, amit én az alatt a két hét alatt. Azt érzem, hogy ha már ott vagyok, akkor dolgozzam fel jól a szabadidőt.

Emberek vagy múzeumok?

– Változó. Az embereket nagyon szeretem. Az a szakmám. Számomra nagyon lényeges. A múzeumokat is nagyon szeretem, csak – tényleg olyan hülye az ember! – máshol hamarabb elmegyek múzeumba, mint otthon. Örületes kiállításokra, persze, otthon is elmegyek. Csak otthon: ja, majd megyek...! Aztán: ja, már bezárták... Olyan furcsa, hogy ami ott van, az nem kell. De hál’ istennek, vannak barátaim, akik elcipelnek.

Hogy van ez a színházzal? Eljár színházba otthon?

– Abszolút! De csak azt nézem meg, ami érdekel.

Akármit nem. Nagyon szelektálok.

Emberek alapján szűr?

– Produkciók alapján. Rendezők érdekelnek, színészek. Ha van valami, amire egyáltalán semmi ízlésem és ingerenciám nincs, de azt mondják, hogy jó, akkor elmegyek.

Mozi?

– Imádom a mozit! Megoldottam ezt a történetet: van egy elképesztő, óriási kivetítőm, és sajnos, legtöbbször otthon mozizom. Azért hál’ istennek, a nagyon friss dolgokat nem lehet otthon megnézni. Azokat moziban nézem. Amikor épp nem dolgozom annyit, van úgy, hogy egy nap öt filmet megnézek. Borzalom! Veszélyes dolog, de csodálatos! Szakmailag is.

Marad ideje olvasásra?

– Persze! Az olvasással is úgy van, hogy akiket nagyon szeretek. Szeretem a kortárs irodalmat. Térey-fan lettem két éve. Van olyan könyve, amit még nem olvastam, de beleolvastam, és nagyon izgat. Most két filmet forgatok, nemrég volt bemutató. Sokat kell tanulnom a filmre, monológokat kell mondanom: fotó vagyok, aki állandóan pofázik. Decemberrig brutálisan sokat dolgozom, majd januárban talán olvashatok.

A szakmát kitől volt könnyebb elsajátítania, a rendezőtől vagy a színésztársaktól?

– Ez a közeg. Kaposváron volt Zsámbéki, Babarczy, nagyszerű igazgató, főrendező. Olyan társulatot hoztak össze, ahol mindenki egymástól tanult. Nincs az, hogy színész, rendező – együtt. Csak most már sajnos én vagyok nagyon idős, olyan értelemben, hogy Pintérékhez viszonyítva, akik teljesen fiatalok, most először fogalmazódott meg bennem négy év után, hogy már jó lenne olyan társulattal dolgozni, ahol vannak hasonló korú emberek, vagy egy kicsit fiatalabbak. De nem húsz, nem harminc évesek.

Nem olyan ez, mint egy párkapcsolat, hogy a fiatalabbhoz fiatalodik az ember?

– Persze, akkor marad az ember friss, az nem kérdés. Csakhogy nem tudok sok mindenről beszélni velük, mert nagyon fiatalok. Nem fogom elijeszteni őket egy csomó dologtól, meg hát nem is értik. Ezért vágyom most már egy olyan csapatba, ahol van negyven éves, meg ötven éves is, meg a múltunkból rengeteg történet van, ami egy kicsit összehoz, és éretten lehet velük beszélgetni.

Beszélgetésünk két előadás közé szorult. A férfiről nem kérdezhetem. Sem a szépről és a csúfról, sem pedig (ami leginkább érdekelne) a tehetség megtartásának módozatairól. De hát az életben mindig is lesznek megválaszolatlan, megválaszolhatatlan kérdések, mint ahogy el nem játszott, el nem játszható szerepek is.

Szilvágyi Zsolt

A VÉNDIÁK KÉRDÉSEI*

Sokszínűség

Ha egy aradi vendiák-találkozót egy festményként kellene ábrázolni, a művésznek véleményem szerint nagyon sok színt kellene használnia. Egyedi és sokszínű egy ilyen találkozó. Részen a résztvevők sokszínűsége miatt. Különböző korosztályok, különböző helyekről, különböző tapasztalatokkal keresik fel egykori alma materüket. Sokszínű és egyedi egy ilyen találkozás, mert olyan sok élmény, érzés és gondolat határoz meg egy ilyen napot. Ha kulcsszavakban kellene kifejezni ezeket a bennünk élő gondolatokat, akkor a következőket említeném: emlékek, társak, hála, életút, lelki feltöltődés és küldetés. Ezekről a vendiák-találkozóval kapcsolatos belső mozgulásainkról már többször szó esett ezeken az istentiszteleteken. Nem szeretném ismételni a régi gondolatokat. A mai napon ezért egy másik kulcsszót húznék alá. Ez pedig a kérdések.

A kérdések

Hogy egy diáknak sok a kérdése, az nem egy rendkívüli dolog. Sőt a tanár számára a kérdés annak a jele, hogy tanítványa érdeklődik. Sokat kérdez a ballagó diák is. Húsz évvel ezelőtt, érettségi mottóként az én osztályom is egy kérdést választott az egyik közismert dalból: „Valaki mondja meg, ki hova érhet, milyen az íze az élet vizének?” (LGT).

Kérdései a felnőtt, sőt az idős embernek is vannak. A felnőtt ember esetleg nem mondja ki olyan könnyen a kérdéseket, mint a gyermek és a fiatal. A felnőtt ember szívesebben kelti azt a látszatot: ő már érti az életet, neki mintha szűgyen lenne a kérdés. Mégis kérdezzünk! Fűrkésszük életünket, világunkat! Aki keres, az remélheti, hogy találni is fog. Aki kérdez, az bízhat abban, hogy válaszokat is kap.

Lelkipásztorként azt tapasztalom, hogy az embereknek sok kérdésük van. Manapság mintha egyre több lenne. Ezek a kérdések részben az ember személyes életére vonatkoznak. Másrészt pedig szűkebb környezetünkre, kisebbségi létünkre vagy a nagy zűrzavaros világunkra. Gondolom, hogy nem csak nekem tűnt ez fel, hogy manapság

akár még rövid baráti-ismerősi találkozón is nagyon gyorsan előjönnek a nagy, sőt súlyos kérdések: Merre halad a világunk? Milyen esélye van a megmaradásra egy kisebbségnek? Mi vár a nagy keresztény családra?

„Tanár úr, kérdezhetek?”

Gondolom, mindannyiunk számára emlékeztetése maradtak azok az órák, amikor tanárainkkal elbeszélgethettünk. Amikor sikerült nekik, még ha percekre is, egy kicsit félretenni az előírt tananyagot. Máskor – főleg a lehallgatások és beszúgások időszakában – a sorok között egy-egy éltre szóló kérdéssel kapcsolatban fejtették ki véleményüket. Hogy – Jézus szavaival élve – meghallja az, akinek füle van. (vö. Mt 13,9).

Minden generációban voltak és vannak mélyen látó, bölcs pedagógusok. A vendiák-találkozón jelen lévő egykori aradi diákság többségének már bizonyára alig él valaki a tanárai közül. Pedig azt hiszem, hogy bizonyára megfordult a fejükben, hogy milyen jó lenne ma is, a jelentősen megváltozott körülmények között elbeszélgetni velük. Vajon ők mit válaszolnának nagy kérdéseinkre? Igen, azt hiszem, legalább a mai napon játszhatunk a gondolattal, hogy vajon mi lenne a valóban nehéz időben és sokáig küzdő Fischer Aladár igazgató úr tanácsa a mai kisebbségi iskolák tanárainak, szüleinek és diákjainak. Vajon milyen lenne ma egy aradi séta Ficzy Dénes tanár úrral? Vajon mi lenne Kovács Géza történészünk véleménye a mai népvándorlásról és az országok közötti feszült helyzetről? Természetesen papként én is megkérdem: Ma vajon mit prédikálna, mire buzdítaná az aradiakat Karácsonyi István vagy Gruber Ernő minorita atya? De ugyanúgy találhatunk neves lelkészeket protestáns testvéreinknél is.

Megkérdezni Istent

Igen, játszottam a gondolatokkal. De, térjünk vissza a valóságba. Kérdezni még most is, így is szabad. Egykori pedagógusainkat ismerve, a válaszukat esetleg sejthetjük, de már itt a földön nem hallgathatjuk meg azokat. Istentiszteleten

vagyunk. Keresztények vagyunk. Akit mi megkérdezhetünk, az maga Isten. Ne féljünk, ne szégyelljük megkérdezni Őt! Az Ő élő Igéje mit üzen ma személyes életünk, kisebbségi létünk és nagy változásokon átmenő világunk számára?

A válaszkérésben a Hegyi Beszédből való jézusi tanítás ad útmutatót. Jézus azt mondja tanítványainak: „Ne aggódjatok a holnap miatt, a holnap nap majd gondoskodik magáról. Elég a mának a maga baja.” Mt 6,34.

Merészek ezek a gondolatok. De ne értsük félre Jézust! Jézus nem semmittevésre biztatta övét, nem is a „minden mindegy” vagy „majd lesz valahogy” magatartásra. A Szentírás egyértelmű üzenete, hogy a szabad akarattal rendelkező ember alakíthatja életét, hatással lehet közösségi életére is. Dolgoznunk és küzdenünk kell. Jézus csupán a tevékenység hogyanjára akarta felhívni a figyelmet. Ne csak a saját erőnkben, hanem Istenben bízunk! Biztosan megtapasztaltuk már sokszor: nem minden tőlünk függ. Ugyanakkor ismerjük a múltat, és tervezzük a jövőt, de mégis teljes odaadással a jelenben élünk! A mában kell élnünk és dolgoznunk hittel és odaadással! A holnap az Isten dolga. A holnap nap majd gondoskodik magáról – mondja Jézus.

Ezen szentírási üzenet tükrében térjünk vissza kérdéseinkhez személyes életünkkel, kisebbségi létünkkel és a világ mai megmozdulásaival kapcsolatban.

Ne csak azt sajnáld, ami elmúlt...

Hogyan éljek? A kérdés nemcsak a végzős diáké, hanem minden korosztályé. Jézus tanításának üzenete ez lenne: éljük meg Istennel a jelent személyes életünkben! Ez azt jelenti, hogy felismerjük, elfogadjuk, vagy ha kell, elszenvedjük a személyes életkorunknak és életállapotunknak megfelelő életfeladatokat. Vagyis jó volt amikor 18-19 évesen érettségiztünk. Az is jó, ha még aktívan dolgozhatunk. Az is az életünk természetes része, hogy az évek kisebb vagy nagyobb arányban őrlik erőnket. Ugyanakkor – ahogy oly sok idős testvéremtől hallom – nagy kihívás megélni az Istentől kapott jelent, amikor kevesebb a munka, több a kiszolgáltatottság, és minden bizonnyal a szenvedés kelyhe sem kerülhető el. Személyesen olyan sokat tanultam már eddig azon sok koros testvéremtől, akiknek sikerült méltósággal, bölcsen és türelemmel megélni az idős kort.

Istennek életünk minden életszakaszában van valamilyen terve velünk. Véndiák-találkozóhoz az emlékezés, a múltidézés természetesen

hozzátartozik. Ilyenkor ez jót is tesz. Erőt adnak a közösen megélt emlékek. A baj az, ha az ember már csak az emlékei világában él, csak a múltja felett siránkozik, s mellőzi a jelen kihívásait.

Ebbe a veszélybe pedig nemcsak idős korban lehet beleesni. Engedjenek meg egy személyes tapasztalatot. Néhány éve, ahogy papoknál nem ritkaság, nekem is át kellett adnom egy addig végzett munkakört, és egy másikkal bíztak meg. Bevallom, nem volt könnyű az elválás a régi feladatoktól, emberektől, főleg a fiataloktól. Jó néhány hétre az úgymond hivatalos búcsúzás után az egykori fiataljaim újra meglátogattak. Ajándékba hoztak egy képeslapot, amelyben csak egy idézet volt, és az ő aláírásaik. Az idézet pedig ez volt: „Ne csak azt sajnáld, ami elmúlt, hanem örülj inkább, hogy mindez az életed részét képezte.” Még azt sem tudom, kitől van az idézet, de akkor ez volt az a gondolat, amely lelkileg valamennyire helyrerázott.

Emlékezzünk, tekintsünk vissza múltunkba! Jó ez így. De vigyázzunk, ne csak azt sajnáljuk, ami elmúlt! Legyünk hálásak azért is, hogy mindez életünk részét képezte! Majd így térjünk vissza a jelenbe! Hogy megtegyük most is, amit lehet.

Azt veszítjük el, amit feladtunk

Személyes életünk után figyelmünket szűkebb és tágabb közösségünkre fordíthatjuk. Mi lesz kisebbségi létünk jövője? Mi lesz Európa jövője? Mi lesz a kereszténység jövője? Azt hiszem, nem vagyok az egyetlen, aki nagyon gyakran hallja ezeket a kérdéseket. Sőt nem lehetnek ezek közömbösek egyikünknek sem. Vajon bölcs tanáraink eligazítást tudnának adni a mai zűrzavarban?

Nem érzem magam alkalmasnak, ez az esemény sem a megfelelő, hogy a mai világmegmozdulást kielemezzem. Nagyon nehéz ezt helyesen és bölcsen megítélni. Hallunk elég kommentárt ezzel kapcsolatban nap mint nap. Keresztény emberként az evangélium fényében keresek választ a népek ilyen jellegű hatalmas megmozdulására.

Először, hogy az igazán szükségben lévők, ameddig és amint lehet, segíteni kell. Ez keresztény kötelességünk. Ez Jézus tanítása és akarata. Ameddig és amint lehet, Isten jószágát kér tőlünk. Viszont nem követel lehetetlent. Jogos, ha egy személy vagy egy állam elismeri korlátait: eddig tehettem, eddig mehettem el, de többre nem vagyok képes. Ez már nem rosszság. Ez alázatos elfogadása a valóságnak.

De ugyanakkor a hatalmas népvándorlással kapcsolatban felmerül a kérdés: vajon Európa,

vajon népünk, sőt vajon az egyházunk megérti-e ennek a viszonylag gyorsan jött és nehezen szabályozható népvándorlásnak a szellemi üzenetét?

A mi, kisebbségi sorban élő népünk történelme igazolja azt, hogy szellemi módon, értékek szintjén igazából csak azt vehetnek el tőlünk, amit mi magunk adunk fel. Ma már sok nem vallásos emberben is felébredt az aggodalom a keresztény Európáért. A kérdések komolyak, és nagyon is elgondolkodtatóak: valóban keresztény még az az Európa, amely alkotmányában még azt sem volt hajlandó vállalni, hogy zsidó–keresztény gyökei vannak? Tényleg fontos még az európai embernek a keresztény hit és érték szerinti élet? Hogyan képzei el Európa, sőt népünk is a jövőjét az új élet, a gyermekek szeretete és vállalása nélkül? Ezeket a kérdéseket semmiképpen sem vádlón fogalmazom meg. Csak önmagam és mindenkit meg szeretnék hívni a közös elgondolkozásra. A bevándorlás a maga számos homályosságával és sokoldalú politikai okai mellett, valójában Európa gyenge pontjaival szembesíti az öreg és valamilyen módon életvitelében megfáradt kontinenst és itt élő népeit. Bennünket is! Vajon megértjük az idők jeleit?

A mai zűrzavaros időszak lehet európai keresztény kultúránk számára a megsemmisülésnek vagy a felébredésnek, az elkötelezettségnek és a megújulásnak az órája. Lehet éppen már a 23-ik, 24-ik órája. Ez ugyanúgy érvényes kisebbségi létünkre is. Csak azt vehetnek el tőlünk, amit mi magunk feladunk: hitet, nyelvet, kultúrát!

Visszatérve az evangélium üzenetére: személyes és közösségi életünkben is Istennel éljük meg a jelent! A jelen elmulasztása most végzetes lehet kisebbségi és európai létünkben is egyaránt.

A családban a jövő

A jelent és ebből kifolyólag a jövőt nem csupán a nagy politikusok alakítják. Én merem azt mondani, hogy sokkal inkább a családok. Az a család, ahol vállalják és szeretik a gyerekeket, ahol imádkoznak, templomba járnak, ahol az anyanyelvet ápolják, ahol igyekeznek a keresztény erkölcsök szerint élni, az nincs mitől féljen. Az ilyen családokkal rendelkező népnek van jövője.

A múltat ismerni kell. Ez ad alapot és gyökeret. A jövőt Istenre bizzuk. Ez az Ő titka. De a jelent a maga teljességében és felelősségében meg kell élnünk! Erre adjon erőt a mindenható Isten.

**Elhangzott az aradi Alma Mater Véndiák-találkozó alkalmából tartott ökumenikus istentiszteleten 2015. október 3-án.*

Blazovich László

KARÁCSONY ELŐTT

Amint mindig, a természet körforgásával együtt elszaladt egy év. Újra itt a karácsony, a keresztény világ nagy ünnepe, amelyről más kultúrák népei ugyan tudnak, ám lelkiileg-érzelmileg nem kötődnek hozzá. A karácsonyt megelőző advent, mint annyian leírták, az emberi lélek, a belső fórum felé fordulás ideje. A lelkiekben való elmélyülésre alkalmanként a mai világban élőknek is szükségük van, segíti a hosszú téli esték csendje. A szikrázó napfényű nyárban jóval kevesebb igénye van rá mindenkinek. A másik sztereotípiája, amely hozzá kapcsolódik, az, hogy a szeretet ünnepe. Az előttünk járt évszázadok embere tudott erről, de ő elsősorban a Szentfiú, aki a nicea-konstantinápolyi hitvallás szerint a világ kezdete előtt született, megtestesülését ünnepelte, egyúttal a világ világossága, a fény születését.

Kis kitérőként a történelem hozta változásokra hívjuk fel a figyelmet, amely már az említett városok elnevezésének alakulásában is kifejeződik. Nicea görögül Nikaia, törökül Iznik, ma is létező település. Konstantinápoly neve korábban Büzantion volt, majd Bizánc, végül Isztambul lett. Az ókori személynevek kiejtése ugyancsak különbözőképpen alakult. Például Julius Caesar nevét a humanisták nyomán Cézárnak mondjuk, ám a kortársak Kaesarnak hívták. Innen a német Kaiser (császár) elnevezés.

A szeretet nem teljesen egyszerű érzés, árnyalatokban létezik, tagoltsága és hierarchiája van. Az ókoriak már megkülönböztették az *eroszt*, a testi szerelem érzését, a *filiát*, az egyenlők szeretetét és az *agapét*, az isteni szeretetet, amelyben benne foglaltatik a világ teljességének szeretete. Továbbá

szeretetünk első körén belül, ha egészséges életvitelünk van, családunk tagjait látjuk, majd barátainkat, rokonainkat, nemzetünk tagjait, végül az emberiséget.

A szeretetre vonatkozó köztudott idézetet Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt leveléből emelik át a szerzők írásaikban. Mi most nem ezt, hanem a kevésbé ismert sorokat vesszük elő az efezusiakhoz írt levélből. „Legyen távol tőletek minden keserűség, indulat, haragtartás, szóváltás, káromkodás és minden egyéb rossz. Inkább legyetek egymás iránt jóindulatúak, könyörületesek, és bocsátsatok meg egymásnak, amint Isten is megbocsátott nektek Krisztusban. Mint Isten kedves gyermekei legyetek az ő követői és éljetei szeretetben,...” (Ef 4,31–5,1) Az apostol röviden leírta a szeretetben élés szempontjait. Milyen bűnöktől tartózkodjon, és milyen erényeket gyakoroljon az istenhívő. Látszólag nem teljesíthetlent kér, azonban a leírtak megvalósításához a mindennapokban nagy lelkierő és hit kívántatik.

Karácsony misztériumának megértését és átélését csak a hit, vallásos és vallás nélküli hit segítségével vagy birtokában tudjuk elérni. A vallásos ember számára, aki hisz a teremtett világban, létezik a metafizikus, vagy transzcendens, azaz valóságon túli világ, ahonnan inkarnációja által érkezett a földre Isten fia.

A középkor embere, akinek nem merültek fel kétségei hitében, hosszú távra, a túlvilági életére, egyúttal földi életének, személyének is emléket állítva tervezett. Mísealapítványt tett lelki üdvösségének elnyerése érdekében. Ha gazdagabb volt, oltárt emelt, ahol egy pap napi misézéséhez hagyott összeget vagy onábol. A nagyurak kápolnát vagy templomot építettek, ahová szintén papot vagy papokat helyeztek ellátással. Esztergomban ma is áll a Bakócz-kápolna, Szegeden már nem a helyi születésű Szegedi Lukács zágrábi püspöké, példái a fenti érzés tárgyiasításának. Egyesek pedig a királyokat követve kolostorokat alapítottak. Lásd Szermonostort Ópusztaszeren, Vésztő-Mágort, vagy Almád monostort Monostorapátiban és másokat.

Ráfordítható pénzüktől függően mások zarándoklatra indultak bűneik bocsánataért vagy lelki üdvükért a Szentföldre, Rómába,

Santiago de Compostelába, Aachenbe vagy éppen Szent Patrik sírjához Írországba. E zarándoklatokra egyénenként indultak, nem processzióban, mint később a 18. századtól a Mária-zarándoklatokra. Akinek testi gyengesége vagy betegsége nem tette lehetővé elgondolása megvalósítását, a középkori ember praktikus észjárásából következően bérzarándokot fogadott, hogy helyette teljesítse fogadalmát. Alapítványokat, zarándoklatokat nemesek és polgárok egyaránt tettek. Számosat őrzött meg számunkra például az 1410 és 1529 között vezetett Pozsonyi testamentumok jegyzőkönyve.

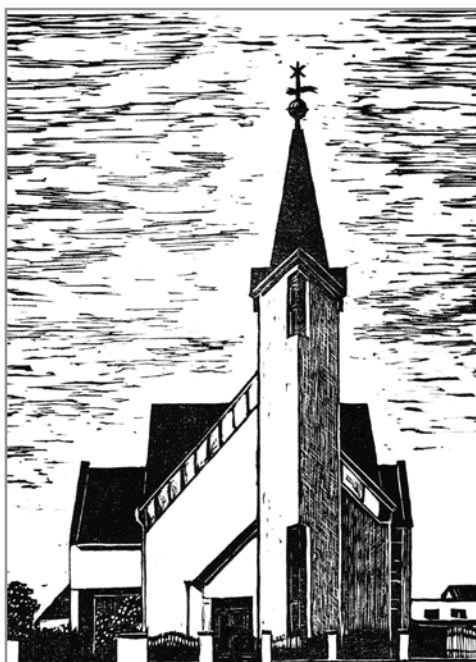
Eme, a túlvilági életbe, a másik világ létébe vett hit ellen az ész kultusza jegyében a felvilágosodás gondolkodói léptek fel, és harcos attitűdjük máig tart, vele együtt szűkítve az emberi gondolkodás terrénját. Mert például nem érthetünk meg teljesen egy középkori legendát, tárhatjuk fel lényegét, ha csak a ráció mindenhatósága által közelítünk hozzá. A középkori nagy szentek, akiket zseniknek nevezhetünk, életének és gondolatvilágának csak a felszínéig juthatunk el e módszerrel.

A vallás nélküli hittel számos filozófus (Kant, Kierkegaard) és tudós jutott el a metafizikai, vagy transzcendens, a földi valóságon túl létező világ feltételezéséig, ahonnan Jaspers szerint rejtjelek érkeznek, amelyeket vagy észreveszünk vagy nem. Éppen azért, mert e világ törvényei nem ismerhetők meg és írhatók le a tudományos módszerek és eljárások segítségével.

Ma, egy új korszak határán állunk – a sors kopog az ajtón (Beethoven) –, amely a 2001. szeptember

11-i terrortámadással kezdődött el, majd a terrorcselekmények állandósulásával folytatódott, és nyilván nem zárul az idén bekövetkezett iszonyatos erejű népvándorlással. Továbbá a változások közepette régi, jól bevált eszmerendszerek lettek idejétmúltak. Vajon jönnek helyettük újak? Világunkban paradox módon egy állandóság van, az örökös változás. Csendes óráinkban különösen fontos e gondolatokkal foglalkozni.

E viharos változások közepette karácsony misztériuma és üzenete állandó, rendkívül megalapozott az emberek lelkében. Mindenkinek kívánom méltó ünneplését.

*Tízéves az arad-gáji református templom
(Brittich Erzsébet linómetszete)*

ÉJFÉLI MISE

A Katolikus lexikon szerint az első szentmise az adventi ünnepkör után, amely meghirdeti Jézus születését. A magyarok néhány helyen aranyos misének, máshol angyalmisének, Erdély több falujában madármisének is nevezik. Viccesnek számít a kérdés, hogy az éjféli mise ma vagy holnap van, hiszen december 24-én 24 órakor van éjfél, de akkor már december 25-e, nulla óra nulla perc van.

Több helyen ugyancsak élcelődve mondják, hogy „a mi falunkban az éjféli mise este 10-kor vagy 11-kor van.” Ennek azonban több oka is lehet: a plébános esetleg 2-3 szomszédos faluban, templomban tart éjfélinek nevezhető misét, vagy a közbiztonság, a távolságok nem engedik meg, hogy éjjel többen járjanak az utcákon. Ugyancsak Erdélyben szokás néhány faluban, hogy teljes templomi sötétségben kezdik a misét, majd amikor felhangzik a *Dicsőség mennyben az Istennek...* ének, akkor maximális fénybe borul a templom. Más helyeken a templomba indulás előtt jól meg-
etetik, itatják a jószágot, hadd érezzék ők is a különleges, varázslatos éjszakát.

Rómában először az V. században tartottak éjféli misét, de ők már a názáreti szokást vették át, amely kb. száz évvel korábbi.

Aradon, a minorita templomban, felszentelése óta rendszeresen tartanak éjféli misét, s ez magyar nyelven minden alkalommal december 24-én éjjel 24 órakor kezdődött. Valamivel több mint száz évre visszatekintve, két olyan karácsonyról tudunk, amikor nem volt éjféli mise. 1944-ben „már” itt voltak az oroszok, a közbiztonság nap-
pal is gyenge lábon állt, sötétedés után nem mer-
tek az emberek utcára menni. A másik 1989 decemberében volt, amikor az utcai lövöldözések, a terroristáknak nevezett egyének miatt a plébános (P. Héjja János minorita atya) nem vállalta, hogy az emberek elinduljanak éjjel az utcán. Mindkét esetben az atyák zárt körben imádkoztak és miséztek, de a híveket óvták az esetleges atrocitásoktól.

Éjféli misét celebráltak akkor is az aradi templomban, amikor a minoriták vezetőit börtönbe zárták, illetve a testvéreket kényszerlakhelyre, a háromszéki Esztelnekre vitték (1952–1955). Az időlegesen lelki gondozást végző egyházmegyes papok, Siegmeth Gergely plébános helynök vezetésével tartották a misét. Ebben az időben a város-

ban még csak 3 plébánia működött (Belváros, Új-arad és Gáj), így Ségában, Mikelakán és Mosóczytelepen csak karácsony napján tartottak ünnepi nagymisét.

A minoriták visszatérével rövid idő után csaknem minden aradi templomban tartottak éjféli misét, kivételt csak a Szilvás-Kádas-telepi Szent Anna-templom, illetve a még álló Flórián-kápolna jelentette. Érdekes emlék, hogy valamikor az ötvenes évek végén különösen nagy tél idején, karácsony éjjel a szokatlanul nagy hideg ellenére sokan vettek részt a minorita templom éjféli ajtatósságán. Az akkori plébános, házfőnök, dr. Grüber Ernő (1909–1962), aki mindig gyakorlatias, szívvel-lélekkel aradi ember volt, prédikációjában a hívek köszöntése, majd néhány szó után azt mondta, hogy azzal köszöni meg a jelenlevőknek a nagy hideg ellenére hozott áldozatukat, hogy nagyon röviden prédikál. Majd 4 perc beszéd után folytatta a misét. A hidegre jellemző, hogy a templomban befagyott a virágvázában a víz (még nem volt semmilyen fűtés).

Megélénkült a tevékenység egy-két évig, amíg Pável atya (lengyel minorita, aki megtanult magyarul) Aradon tevékenykedett. De az esti 11 órától tartott Betlehemes játékok előadás nem váltotta be a várt sikert: kevesen jöttek el úgy, hogy Karácsony éjjelén jó két órát üljenek (álljanak) a templomban. A következő évtől ezeket a bemutatókat az ünnep másodnapján, a minorita kultúrházban tartották. Amikor itt, a nagy költségekre való tekintettel megszüntették az állandó fűtést, ez is elmaradt.

Az éjféli mise a legtöbb magyar templomban nem zenei esemény. Nemzettársaink szívesen énekelik a *Mennyből az angyalt*, a *Kis karácsony*, a *nagy karácsony* vagy a *Pásztorok, pásztorok, örvendezve* kezdetű énekeket. Teszik ezt még azok is, akik valójában csak az ilyen nagy ünnepeken járnak templomba, vagy akkor is, ha nincs igazán csengő hangjuk. De ilyen alkalommal, a közösségi hangulatnak, a kialakult szellemi szárnyalásnak nem lehet ellenállni – a kőszívű és a botfűlű is dalra fakad. Mert van-e szebb gondolat, mint az, hogy *Dicsőség mennyben az Istennek, békesség földön az embernek*.

És ráadásul: mennyire aktuális!

Puskel Péter

ARADI ELSŐK

A MARTA SZEREPE A MAGYAR AUTÓGYÁRTÁSBAN (II.)

Az autók 1912-ben megindult sorozatgyártása 1912-ig folyamatos volt. Az első években alvázakat gyártottak, majd 20, 30, sőt 40 lóerős Westinghouse motorokkal felszerelt kocsik több típusa hagyta el a Pécskai úton lévő üzemcsarnokot.

A termékskála szüntelen bővítését mutatja az 1912. december 24-én az *Aradi Közlöny*-ben megjelent hirdetés, mely szerint személyszállító autómobilokat, 1,5, 5 és 10 tonna teherképeségű teherautókat, 10, 15 és 36 ülőhelyes emeletes autóbuszokat gyártottak. Emellett benzin-elektromos vasúti kocsik részére benzinmotorokat is. Javítást úgyszintén elvállalt a gyár.

Ilyen márkajelzésekkel és utólag kitöltött műszaki adatokkal látták el a járműveket

A Magyar Posta iratszállításra Westinghouse autót vásárolt Aradról, sőt a főváros polgármesterének első hivatali autója is az aradi gyárból került ki.

Úgy tűnt, a fejlődésnek semmi se állíthat gátat. Nem így történt.

A nagyon gyorsan, sőt mondhatnánk, sebtében tető alá hozott vállalkozás hamarosan válságba került. Ennek oka a távlati fejlesztési koncepció hiánya, az erőteljes munkaerő fluktuáció, a vérszegény reklámozás, s ennek következményeként a remélt megrendelések elmaradása volt. Ráadá-

sul a Westinghouse francia leányvállalata is csőd közeli helyzetbe jutott.

1912-ben a budapesti Ruggyanta gyár, majd később az osztrák Austro-Daimler cég sietett az aradi „kistestvér” segítségére. Átvállalták az adósságot, átszervezték a termelést. Könnyebb, négyhengeres motorral szerelték fel a járműveket. Fellendítették az omnibuszgyártást.

A tulajdonosváltással egyidejűleg a régi vezetőgárda és néhány kiváló szakember távozott a gyárból.

A patronáló cég patentje alatt 1913-ban legyártották az első taxikat, amelyek immár MARTA (Magyar Automobil Részvénytársaság Arad) néven kerültek forgalomba. Budapest utcáin is ezek a járművek „száguldottak.”

A főváros iratszállítási célra két MARTA–Westinghouse autót vásárolt. A Magyar Posta megrendelésére mintegy 200 darab, 10-18 üléses postaautót gyártottak Aradon.

MARTA buszokkal indult meg 1915-ben a buszközlekedés Budapesten.

Baloldali közlekedés lévén a járművek kormánykereket a műszerfal jobb oldalán helyezték el.

Csupán mellékes részletnek tűnik, hogy a gyártelepen a nagy, modern garázs mellett kitűnően felszerelt javító- és kocsifényező műhely is működött.

A MARTA-ban, mint ahogy a fentebb említett hirdetésből is kiderült, kiváló műszaki gárda dolgozott, hiszen elvállalták bármilyen rendszerű és márkájú kocsik javítását. Ha a szükség úgy hozta, a szomszédban ott volt a Weitzer-féle vagongyár és annak tapasztalt szakembergárdája. A két nagyüzem között a kezdetektől jó volt a kapcsolat, és kölcsönösen kisegítették egymást.

Ezt a sokoldalúságot tükrözi egy 1913-as epizód. Dobos István, a magyar aviatika egyik úttörője, Gyuláról repült volna át Aradra, hogy monoplánjával légbemutatót tartson a Maros-parti városban. Motorhiba miatt azonban szerencsés

kényszerleszállást hajtott végre az ötvenes (glováci) pusztán. Az autógyár szakembereit hívta segítségül. A gép meghibásodott motorját egyetlen nap alatt kijavították, noha akkor kerültek először közvetlen kapcsolatba egy ilyen motorral. Dobos másnap megtarthatta demonstrációját a Csálai-erdő közelében.

Akkor még senki se gondolta, hogy az aradi üzemnek valaha köze lesz a repülőgépgyártáshoz.

A MARTA kisautók a korabeli befutott nyugati autómárkák (Ford, Mercedes, Renault, Peugeot stb.) szemben se vallottak szégyent. Sőt, 1912-ben a Magyar Királyi Automobilklub nemzetközi kiskocsi versenyén a József főherceg által felajánlott és az első díjjal járó aranyserleget, valamint az Automobilklub díszoklevelét is elnyerték.

Az első világháború küszöbén a mintegy háromszáz alkalmazottnak munkahelyet biztosító MARTA a legnagyobb aradi gyárak közé tartozott. (Meggzúnésekör viszont az alkalmazottak létszáma a fentinek már közel az ötszöröse!)

A gyárkapun összesen 800-nál több gépkocsi gördült ki. Ennek a nagy része teherautó, illetve taxi volt.

Sajnos, már akkoriban bebizonyosodott, hogy Arad nem tud igazán profitálni, hasznot húzni „elsőségeiből.” Az autógyártás példája is ezt az állítást támasztja alá. A „nagy háború” idején a teherautókat, de még az autóbuszokat is lefoglalta a hadsereg. A haditudósítások szerint a járművek jól vizsgáztak a front nehéz terepviszonyain. Mindezek ellenére egyetlen elrekvirált teherautó vagy busz se került vissza Aradra a háború utáni zűrzavaros időkben, a forradalom, illetve a vörös- és fehérterror utáni években.

A vagon- és az autógyártásban közép-európai csúcsszínvonalon teljesítő városban rövid időre visszaállították a lóvasutat, majd jó pár évig egy zakatoló, füstökádó kisvasútra várt, hogy megoldja a belváros tömegközlekedési gondjait, noha a '30-as években már néhány rozoga, kimustrált Renault buszt is beszerzett a város.

A második világháborúig, de még azután is egy ideig a konflis maradt a legmegbízhatóbb közlekedési eszköz Aradon.

Érdemes néhány szót ejteni a gyár vezetőiről, kimagasló szakembereiről:

Dicker József, az első vezérigazgató távozása után **Haltenberger Samu** került a vállalat élére. A Peugeot-nál szerzett tapasztalataival rövid idő alatt nemzetközi szintre emelte az autógyártást Aradon. Az ő kezdeményezésére indult el Budapesten a taxiközlekedés. Nagy kár, hogy az ő ara-

di pályája is átmenetinek bizonyult. A székesfőváros hamarosan olyan kedvező ajánlatot kínált a kiváló szakembernek, amit nem szalaszthatott el: megbízták az Autótaxi Rt. vezetésével.

Böszörményi Jenő először 1909–1911 között, majd 1915 után volt az aradi gyár főmérnöke. Felsőfokú tanulmányait Zürichben végezte. Hazatérése után a Ganz műveknél, majd a Fegyver- és Gépgyárban dolgozott, ahol 1899-ben kidolgozta egy továbbfejlesztett magyar dízelmotor tervét.

Az ő szakmai útja is szépen ívelt: Le Havre-ban 1903-tól a Westinghouse társaság főmérnöke volt, majd a londoni fiókvállalatnál dolgozott. Mindkét helyen meghatározó szerepe volt az új járműtípusok kifejlesztésében. Két aradi korszaka között Budapesten az aradinál kisebb Benz autógyárat igazgatta.

Fejes Jenő (1877–1952) autó- és motortervező, a róla elnevezett lemezmotor kifejlesztője. Szabadalmának lényege abban állt, hogy a motor nehéz öntvényeit hidegen megmunkált könnyű acéllemezrel helyettesítette. Ezzel nemcsak könnyebbek lettek az autók, hanem üzemanyag-fogyasztásuk is csökkent.

Fejes a kezdetektől az aradi gyár műhelyfőnöke volt. A tehetséges szakembert innen „felfelé buktatták.” Előbb a Magyar Általános Gépgyár (MÁG) műszaki vezetője, majd 1917-től a Ganz-Fiat Repülőgépgyár igazgatója lett.

Fejes szabadalmát megvásárolták az angolok, ezért 1926-ban Londonban műszaki irodát nyitott. Feltételezhetően ennek a kapcsolatnak köszönhető, hogy a MARTA gépkocsikból néhány a londoni utcák forgalmát is színesítette.

Az autógyár termelési struktúrájában gyökeres változást hozó első világháború előtt Árpád Gyula volt az igazgató, Spitzer Henrik az üzemvezető főmérnök; a műhelyek munkáját Zádor Imre, Molnár László, Bíró Lajos okleveles mérnökök irányították.

Néhány a témába vágó érdekesség:

Budapesten az első automobil 1895-ben jelent meg. Ugyanebben az évben Bukarest utcáin is látható volt egy faküllös, tömött gumikerekű, gőzmeghajtású jármű. A román fővárosban, 1898-ban jelent meg az első belsőégésű motorral felszerelt oldsmobil.

Aradon az első autótulajdonos Köpf János ügyvéd volt 1903-ban. Nyolc lóerős, egyhengeres Peugeot kiskocsit vezetett. A következő években Dományi József cs. és kir. borszállító, dr. Avarffy József, Barabás Béla országgyűlési képviselő, Czeiler István bútorgyáros és Purgly János sofronyai földbirtokos vásárolt autót.

Az első autót vezető hölgy a Maros-parti városba szerződő Fedák Sári színésznő volt.

Az első világháború kitöréséig Aradon mindössze 12 autótulajdonost tartottak nyilván. A statisztika 1922-ben már 100 autótulajdonosról szólt.

Aradon ma már mutatóban se találni veterán MARTA autót. Az egykori szemtanúk visszaemlékezése szerint egy ilyen kocsi 1936-ban még forgalomban volt a város utcáin. Kilométerórája állítólag 1 millió km (!) megtételét mutatta.

Az 1930-as években akadt egy szerény folytatás: a Radnai úti (ma: Iuliu Maniu) Ablonczy-Bușteni műhelyekben (a szaklíceum mellett) nyílt meg vidéken elsőként a Ford művek romániai képviselete. Nem csupán forgalmazták, hanem szerelték, javították a Ford márkájú autókat.

Az államosítás után a szakemberek egy része a gépgyártó műhelyeket bekebelező esztergipadgyárban hasznosította tudását.

A háború alatt a MARTA kénytelen volt bekapcsolódni a hadiiparba. Először csak repülőgépmotorokat gyártott, majd fokozottan áttért a Brandenburg típusú gépek teljes előállítására.

Ekkoriban építették ki Gájban (a későbbi laktnya helyén) a kísérleti repülőteret.

Az autógyártás fokozatosan holtpontra jutott.

Trianon után, a román hatóságok nyomására, a magyar érdekltségű MARTA 1921-ben fuzionált a vagongyárral, amely felvette az ASTRA nevet.

Az autógyártás aradi fejezete ezzel lezárult.

Csupán az érdekesség kedvéért említjük meg, hogy az új részlegen Protopopescu mérnök vezetésével 1923-ban legyártották az első Astra-Proto típusú kétfedeles román repülő, majd 1925-ben az Astra-Proto 2 repülő.

Ezt a gyártórészleget költöztették nemzetbiztonsági okokból a hatóságok 1925-ben a határszélről Brassóba, ahol önálló gyárként továbbfejlesztették.

A később híressé vált brassói IAR bölcsőjét is Aradon ringatták.

A repülőgépgyártás e néhány aradi éve viszont már egy másik történet.

A MARTA-nak az omladozó, lepukkadt utcai irodarészen, az udvari üzemcsarnokon kívül nem maradt fenn tárgyi emléke. Akár a többi, egykori híres aradi ipari létesítmény, lassan teljesen a múlt homályába vész. Néhány régi fotó és néhai Ioan Popoviciu, a kiváló céllövő edző hagyatékában maradt, az eredeti autótípusokat megőrkítő makett utal az autógyártás aradi hőskorára.

És nem utolsó sorban arra, hogy ebben a megközelítésben is az élvonalat képviseltük.

Ha sokadszor is elmondom és leírom: emléktáblával kellene megjelölni a vagongyár területén még meglévő, de roppant elhanyagolt épületet.

És ekkor csupán a minimális tiszteletadásra gondolok.

Az oly rég áhított – és e sorok írója által évek óta számos fórumon sürgetett – ipartörténeti múzeum (gyűjtemény?) létrehozása viszont már nyújtana némi fogódzót napjaink és a jövő nemzedékének az elődök megismeréséhez és tiszteletéhez, a szülőföld iránti ragaszkodáshoz.

Szelektív könyvészet:

Az aradi kereskedelmi és iparkamara jelentése az 1908-as évre.

Arad, monografia oraşului, Arad, 1999, 152/154.

Aradul permanentă în istoria patriei, Arad, 1978, 443–444.

A százéves Arad 1834–1934., 61., 64.

Arad Közgazdasági évkönyv, Arad, 1932, 31.

Az Aradi Közlöny Nagy Képes Naptára az 1914. rendes évre, 177–178.

Dumitru Oprea: *Primele automobile fabricate în România*. In: *Auto Pro* 6/1996, 46–47. (Wikipedia)

Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum adattára, Budapest

Magyar Nagylexikon 2. kötet, Budapest, 1994, 673.

Wikipedia: MARTA, Magyar Automobil Részvénytársaság Arad

Piroska Katalin

GYERMEKELŐADÁSOK A MÚLT SZÁZADBÓL ARADON

Juhász Gyulát szabadon idézve, ilyenkor „*Karácsony felé,*” mikor „*szép Tündérország támad föl szívünkben*”, a legtöbb ember – még az is, akinek nincs kisgyermek vagy kis unokája –, lélekben a gyermekek felé fordul. Nem véletlenül tette éppen decemberre a magyar televízió 2014-ben a kiskorú ifjú tehetségek, a *Virtuózok* komolyzenei vetélkedőjének fináléját, vagy ebben az évben a Duna csatorna *Felszállott a páva* gyermekeknek szánt népzenei és néptáncos versenyének döntőjét. „*Ilyenkor decemberben*” a tehetséges gyerekek megmérettetése még azokat is a képernyő elé szegezi, akik egyébként nem rajonganak sem a komoly- sem a népzeneért.

A gyerekek produkciói egyébként nemcsak a tévében sikeresek, behozzák a nézőket a színházakba vagy kultúrotthonokba is. Láthattuk, Aradon mindig megtelik a Minorita kultúrház, mikor a Százszorszép kis ügyeskéi lépnek fel mesejátékokban, de ugyancsak telt házak előtt szerepeltek hajdanán a Pávai Gyula vezette Kölcsey-színpad szereplői még akkor is, ha nem éppen gyermekeknek való pajzán históriákat adtak elő, gondoljunk csak a *Kocsonya Mihály házassága* című zenés népi komédiára.

1926 nyarán Faludy Károly sem gyermekszereplőknek írt darabra gyűjtötte össze a tehetséges,

szerepelni vágyó aradi kiskorúakat, kamaszokat. A népszerű színész (és aviatikus) ebben az időben egy társulatra való gyermekgárdát hozott össze, akik az ő irányítása alatt nem mindennapi feladatra vállalkoztak: betanulták és az aradi színházban 1926. október 30-án bemutatták az *Orlow* című operettet, majd a *Marica grófnőt*.

Az első mű, Bruno Granichstaedtennek nem túl jelentős alkotása, melynek szövegét a bécsi rendező, librettóíró (később a *Sissi* című film rendezője), Ernst Marischka írta. Budapesten a mű elveszett az operett újdonságok tömegében, de Aradon, ahol 1926 februárjában mutatták be először, ritka nagy sikere volt, csak abban az évadban több mint 30 alkalommal adták. Ez valószínű azzal magyarázható, hogy Jakabffy Dezső elsőrendűen állította színpadra, hatáskeltő trükköket, ötletes jelnet-beállításokat alkalmazott. Emellett a bemutatóra új díszletek készültek, az együttes 12 görlllel egészült ki, 18 tagú balettkar táncolt, és a kitűnő Csányi Mátyás irányítása alatt a zenekart dzsesz-szbend együttesel bővítették. Az sem volt mindennapi, hogy a főszerepeket, Alexej nagyherceget és Nadját, kettős szereposztásban játszották (Horváth Mici és Szűcs László, valamint Betegh Bébi és Fratta Géza), a táncos szubrett pedig Arad üdvöskéje, Zilahy Irén volt, aki ebben az évadban

ismét tagja lett az együttesnek. (Előzetes és kritika az előadásról az *Erdélyi Hírlap*ból és az *Aradi Közönlöny*ből 1926. február 4-től 9-ig.)

Ezek után az előző évadi sikerdarab október 30. délutánján a gyerekek előadásában újszerűen hatott, ráadásul az ismerős vagy rokon csemetéket mindenki látni akarta. Olyan nagy volt az érdeklődés, hogy a produkciót következő hétfőn meg kellett ismételni.

Hasonló hatású lett a *Marica grófnő* is a gyerekek előadásában. Ez a „legmagyarosabb zenéjű” Kálmán-operett (ahogy a kritika nevezte) Erdélyben majdnem két év késéssel került színre, de akkor óriási sikerrel. Az ősbemutató Bécsben 1924 elején volt, majd néhány hónappal később a Királysínházban Harsányi Zsolt „magyarításában” került színre. Ekkor lett a német szöveg horvátországi Varasdinjából itthoni Kolozsvár (ahol „minden piros, fehér, zöldben jár”). A megkésett színre kerülés azért történt, mert a helyi cenzor nem vette jó néven, hogy Marica egyik műveletlen, nevetséges udvarlóját a műben Popolescunak hívták, szerinte ez bántotta volna a „többség” önértetét. Az operett erdélyi bemutatásának jóváhagyását Gróf László, nagyváradi színigazgató harcolta ki, a cenzúra által kifogásolt romános nevű szereplőből horvát lovag lett Dragomir néven, ez Erdélyben nem zavart senkit.

Aradon az operettet 1926 nyarán játszották először, a címszereplő Horváth Mici volt, aki „gyönyörű toalettjében színesen, közvetlenül játszott, Dragomir Győző Alfréd volt, és az alakból remek jellemkarikatúrát fabrikált.” (kritika *Erdélyi Hírlap*, 1926. július 4.)

1926 szeptemberében ez volt az évadnyitó, ezúttal Marica a vérbeli, országos hírvé prima-donna, Zöldhelyi Annus, Tasziló gróf pedig Borovszky Oszkár volt. A mű ismét sorozatban ment, népszerűségét mutatja, hogy a továbbiakban itt telt ház előtt játszotta Leonard igazgató bukaresti társulata, majd a helybeli gyermekegyüttes. Az ő fellépésük a sokat látott felnőttek után a kritika szerint „üdítően hatott.”

A kiskorúak énekeltetése felnőtteknek való művekben egyébként nem Faludy „találmánya”. Ő maga is láthat-ta-hallhatta húsz évvel előbb,

1906 októberében, majd 1907 augusztusában a Guerra vezette negyventagú olasz gyermektársulatot, amelynek 14-16 éves tagjai a *Parasztbecsület* és *Mari, az ezred lánya* (Donizetti) című operákat adták elő. Az együttes ezt követően évről évre visszajárt Aradra, repertoárjukban olyan művekkel, mint a *Carmen*, *A sevillei borbély* vagy Mozart *Don Juanja*. Az aradi kritikus elismerően nyilatkozott a kis művészekről, a közönség azonban csak első-második alkalommal töltötte meg teljesen a nézőteret, később már rendszerint csak félház volt, de az együttesnek, úgy látszik, így is megérte itt évente fellépni.

Faludy kiskorú műkedvelői később olyan darabokat tanultak be, amelyek megfeleltek az életkoruknak, november 15–16-án délután eljátszották a *Tücsök Matyi Meseországban* című zenés mesejátékot. Mikulás délutánján vidám műsort adtak, február 21-én pedig a *Jancsi és Juliskát* adták elő. Ez utóbbiban egy helyi támogató jóvoltából a boszorkány háza igazi mézeskalácsból és csokoládéból készült, és a sikeres előadás után a gyerekek megehették a „dísztet.” Júniusban a *Piroska és a farkas* című zenés mesejátékot adták elő.

Érdekes gyermekprodukció volt ezeken kívül 1927. március 3. délutánján az „*Eleven gyermekűjság*” ezúttal Győző Alfréd rendezésében. Ennek keretében a szereplők különböző hosszabb-rövidebb újságcikkfajtákat, rovatokat „személyesítettek” meg az aradi újságokból, a kritika különösen az egyik *Spectator*-vezércikk részletének bemutatását dicsérte. A műsor „kitalálója”, szervezője Gara Ákos kolozsvári újságíró volt. A jutalom

itt sem maradt el, az újságban gyakran hirdetett Pyram cipők-rém reklámozója a szereplőknek meséskönyveket osztogatott – írja az *Erdélyi Hírlap* 1927. március 4-én.

A helyi színház is gyakran „kedveskedett” a gyerekeknek a nekik szóló előadásokkal, a diákbérletes vagy félárú diákelőadások mellett igen népszerűek voltak a december 24-én délután tartott kisgyerekeknek szóló zenés-táncos műsorok, melyek 1906-tól kezdődően szinte kötelezővé váltak az aradi színházban, még a rendszerváltás után újrainduló aradi népszínház sem feledkezett meg róla.

A december 24-i, gyermekeknek szánt előadás-son rendszerint Karl August Görner (1806–1884) német színész, színigazgató színpadra átirrt zenés-táncos mesefeldolgozásait játszották, többek között a *Hófehérke és a hét törpe* című közismert tündérregét Edvi Illés László átdolgozásában, igen ötletes szereplőnevekkel: a gonosz királyné Azalea, az egyik udvarhölgy Antenna, a kamarás Cucurbilula.

Népszerűek még az úgynevezett meseoperák, amelyeket nemcsak karácsonykor tűztek műsorra. Ilyen volt a népszerű karmester, filmzeneíró Stephanides Károly két műve, az *Aladár nem számár* vagy *A furfangos tata*. Ez utóbbi librettója Komor Gyula alkotása, aki harmincnál több gyermekdarábot írt a Vígszínház számára, de elsősorban elismert színikritikus, műfordító, dramaturg volt.

1927 karácsonyának délutánján a *Vica meg Marcsa* című gyermekoperát játszották; ennek szövegét Pásztor Árpád, a világot járt újságíró, műfordító, regény és drámaíró írta (ismert műve

a *Vengerkák*). Róla talán kevesen tudják, hogy együtt gyerekeskedett Molnár Ferencsel, és ő az idősebbik Pásztor *A Pál utcai fiúkból* (bár a regény történéseinek idején még eredeti nevén Piklernek hívták). 1945, majd 1946 karácsonyán a *Nemtudom királyfi* került színre.

A színház részéről a legnagyobb „ajándék” a gyermektársadalom számára, hogy 1921. április 20-án egy helyi kisdiák egyfelvonásos vígjátékát, a *Ramazurit* tűzték műsorra, ennek szerzője a 17 éves Székely György, 8. osztályos főreáliskolai tanuló. Van benne néhány jó ötlet sok helyzetkomikummal, a közönség pedig jól mulatott – írta róla az *Aradi Közlöny* a produkció után –, a szerzőt és a színészeket, többek között Kieffer Lujzát, Kertész Dezsőt, Selmeczy Mihályt sokszor hívták a függöny elé.

Gyermekek lenni öröm (tehetséges gyereknek lenni még inkább az) – hirdeti a most is folyó *Fel-szállott a páva* népzenei gyermekvetélkedő reklámja. Ez karácsony táján különösen igaz.

Kettő Groza János rajza

Pataky Lehel Zsolt

ILLYÉS GYULA-DÍJAS SARUSI MIHÁLY

A Magyar Művészeti Akadémia november 5-én tartotta idei közgyűlését a Pesti Vigadóban. Ez alkalommal adták át a különböző művészeti tagozatok díjait, összesen nyolcat, köztük irodalmi kategóriában Illyés Gyula-díjjal tüntették ki Sarusi Mihály újságírót, szerkesztőt, József Attila-díjas író. A békéscsabai születésű, Balatonalmádiban élő, de édesapja révén az Arad megyei Kisiratoshoz kötődő tollforgató számos regény, novella és elbeszélés szerzője, a történelmi Csanád, Zaránd és Arad vármegyék népeinek küzdelmes életét leíró művei közül a kisiratosiakhoz a *Magyar Krisztus* című regénye és a *Kis iratosi falurajz*-sorozata áll a legközelebb.

Az Illyés Gyula-díjat 2013-ban ítelték oda először, akkor Benedikty Tamás író nyerte el. Tavaly Szepesi Attila kárpátaljai születésű, de a háború után Pestre került költő volt a kitüntetett. Sarusi Mihályról laudációt Bertha Zoltán egyetemi tanár, akadémikus mondott.

Sarusi Mihály

NÉPI VALLÁSOSSÁG KISIRATOSON = RÉSZLET A LÖNNI VAGY NEM LÖNNI CÍMŰ FALURAJZBÓL =

Például a kisiratosiak Mária – tisztelete.

1856 eseményeit összegezve írja a lelkész, Nagy János a plébániatörténetben: a falu egy emberként állt Mária-szobor állítási elképzelése mellé. „1856-dik évben, midőn a szószékről a Lelki Pásztor egy Maria szobrának elkészítésére szollitá fel Hiveit, maga 10 pengő ftal kezdve meg az aláírási ívet: Ezen Napnak délutáni 4 órája vala kitűzve az aláírásra, melyre 562 vv f. igényeltetett. – Ez volt Lelkipásztorkodásom legörvendetesebb pillanatya. A délutáni ájtatosság után, tömve volt a Plebánia lak, egy óra műve volt, a Maria Snt Szobrára a leg gazdagabtól az utolsó koldusig sietett ajánlatát meg tenni, meg volt egy óra alatt az ajánlatt, hogy ha még egyszer anyiba kerülne is készek örömmel áldozni. – Azonnal meg rendeltem Gráztból az illető művet, mely hoszu 3 holnapok után késznek lenni jelentetett, és Szegedre a Vaspályán leküldetett. Ezt tudomásul tevém azonnal a már nyugtalanul várakozó buzgó népnek, mely is a snt művet kotsiján haza hozhatni. Elment tehát egy négyfogatú kotsi egy esküdt emberrel és a Templom Atyával által venni, és haza hozni ama kedves vendéget, akit példátlan buzgosággal vártak és fogadtak. – Lovasok mentek száguldozni és tudni vallyon jön é már a Szegedi Kotsi, a nép egy tömegbe a falú végén várta azt; Hejjába mondta a Lelki Pásztor, Hogy a Tisztelet eme (Mária) Szobrot csak a Felszentelés után illetendi, – mind hejjába – Hozzák a Máriánkat – vágtat a lovas – ez egy pillanat műve volt, a harangok zugtak, a nép a falú végén kifogja a lovakat, és maguk százan és mind akik hozzá férhettek huzták, és tolták a kotsit a kedves teherrel. – Az Egyház ajtajába a Lelkész a 80 éves öreg Földes aszonyal és a legöregebbekkel várta a megérkezést, az egész tömegnek egy hangú üdvözléte: Isten hozott szegény Helységünkbe és szegény Templomunkba Mária, Istennek Snt Anya, késéré bé a Templomba a tisztes művet, mely is a fent irt év September 14-én a legbuzgobb ájtatosság és az egész környékbéli nép jelenlétében az Hellybeli Plebánus Nagy János által Püspöki engedélly mellett felszenteltetett. – Adgyon Isten minden jámbor közönségnek sok illy napot. A lelkész pedig ön magátul ’távol

minden álarczoskodás’ mély alázatba vallyá és iktattya ide, hogy ez nap szellemileg a jobb világba vándorolt.” (HD)

Az iratosiak nagy Mária-tiszteletét bizonyítja az itteniek rendíthetetlen, máig tartó Radna-járása is. Sarusi mamánk is többször megjárta Radnát, hogy orvosságot leljen bénaságára, tenger bajára.

Máriaradnán külön fogadalmi keresztje van a kisiratosi keresztény katolikus népnek.

Míg korábban a pünkösdi meg a Kisasszony napi búcsúra jártak az iratosiak Radnára Máriájukhoz, utóbb – a mindenes Almási Béla körörös kezdeményezésére – október 8-án, Magyarok Nagyasszonya napján indul a faluból társasgépköcsi Máriarandára.

Mindamellet egyik népmesénkben (Szorítsd, zsákom!) Boldogasszony anyánk – Szűz Mária képiben – segít hősünknek az ellenséget legyűzni. Nem imádsággal, hanem az ellenségnek hősünk, a legszegényebb parasztember, János tarisznya nevezetű zsákjába varázslásával.

Kurtucz tata reggel laborban mosakszik a kútnál, közben imádkozik. „Üdvöz légy, Mária... Az Úr van téveled...”. A gyermekek ott roszszalkodnak, lábánál lábatlankodnak; imádságát félbehagyva rájuk förmed: – Az anyátok jó istenit, hagyjátok abba, mert szétverem a fejeteket! – Hogy visszafordulva, a víz fölé hajolva folytassa a mosdást és az imádságot: „...Magaddal vagy teljes...”. Ám a következő pillanatban, hogy csak nem hagyják békén a gyerökök, újra kitörjön: – Az isten... (erre meg arra)! – emlékeznek rá 1983-ban az unokái. Mert hogy tata öregkorára vallásos lött.

Legénykorában éccaka bedobta a plébánia ablakát, mert a pap kiprédikálta, amiért nem jár vasárnapi szentmisére, s e duhajkodása miatt bezárták rövid időre – nyilván, hogy ráijesszenek, a rend tiszteletére okítsák – a batonyai tömlöcbe.

Mácsán görögkeletiként keresztelték meg, idehaza az asszony (és az egész falusi közösség) római katolikus vallásához kellett igazodnia.

Tette, amennyire bírta. Kis Sarusi Borbála mellett kicsit megjuhászodott.

2010-ben így emlékszik rá egyik unokahúgom: „Tata étkezés kezdetekor pálcával a gyerök kezire ütött, ha imádkozás nélkül látott vóna az övésnek. Napközbe odafutottunk a kosárhoz, hogy törjünk egy darab könyeret, tata jól elvert, mer csak ha itt az ideje, akkor löhet könyeret vönni! Anyám kérte, ne bántson minket, már nem olyan idők vannak...” Édösanyja, apám húga megtoldja: „Este, lefekvéskor elmondtuk az imát (En Istenem, jó Istenem, becsukódik már a szemem...), majd hála adtunk a napért szüleinknek, köszönjük édesapánknak, édösanyánknak, hogy gondoskodtak rólunk!”

Egyébként: vallásos a gazdaréteg, kevésbé templomba járó a helybéli zsilér-társadalom. (Úgy épp fele-fele a falunak.) Vasárnap templomba indul a Tódás, a Kis ucca, a Templom ucca és a Nagyfalú. Az Újtelep, a Gróza-tér, a Kekecs és a Zsilér kevésbé, illetve asszonya inkább.

Akár manapság.

A gazdák maguk adtak példát: elől jártak a valóságban.

Érdekes: az egyéb hagyományok őrzésében nem! A tájnyelvet és a régi iratosi szokásokat a szegényebbek tartották meg.

Az adventi kisbőjt meg a húsvét előtti nagybőjt mellett érdemes szóba hozni a péntekit. A zsilér-étekről szóló (*Betevő falat* című) fejezetben említhetjük: péntek hajnalban sütötte öreganyám az egész hétre való kenyeret, „mert a péntek a böjti nap”... Nem nehéz kitalálni, hogy illett ez a (nem szentfazék, de valóban nagyon vallásos) szegény asszony gondolkodásához: *bűtnek bűt, péntökön bűtülni köll*, ám akkor legalább friss lögyön, még meleg, igencsak kíváncs, a legízletösebb a kemőncéből épp hogy kivőtt kinyér! Ami akkor is finom, akkor is ízlik, ha csak sóval, paprikával hinted mög, ha csak vaj, olaj jut rá, vajba, olajba mártogatod, magában öszöd!

Lékvárt rá! Nyáron föl az epörfára, szödni-vönni hozzá epröt... Almával, bármivel magában is. Hogy zsír, hús, hurka, kolbász, szalonna, töpörtyű, sonka, oldalas és más hasonló disznóságok nélkül is ellögyön embör, asszony, gyerök, jány. Öregje, fiatalja.

Dícsértessék – szögedi föld. „...a szögedi föld, a szegedi ember világa addig terjed, ameddig idegeneknek is ezzel a formával (Dícsértessék a Jézus!) köszöntek oda” – írja Bálint Sándor *A szögedi nemzetben*.

Még a hatvanas években is *Dícsértessék!*-kel, *Dícsértessék a Jézus Krisztus!*-sal köszöntek rád az utcán a falubeliek, amikor hazajöttél. Nénéid is. Hogy aztán egyre kopjon – a régi Iratos tartása.

Csodálad, Dorobáncon?

A kinyérre (könyérre) köröszöt vetünk, mielőtt mögszegnénk – rajzoltunk késünk hegyivel, míg le nem szoktattak bennünket érül is. A templom előtt úgyszintén köröszötvetés, úti köröszöt előtt nemkülönben. Az olá szomszéd nem csak a görögkeleti előtt hányja magára a keresztet, valamennyi istenháza előtt, a magyarokénál, németekénél is.

Isten, Isten! Jobb óvatosnak lönni.

Kereszt, kenyér... Egyik szentebb, mint a másik.

Az igazán komoly embör, mög asszony mögcsókoli a szegetlen kinyeret! Ha földre hull, fölkapod, be vele! Legföljebb letisztogatod. Szent... (Szentelmény már attól, hogy te mögköröszötlöted.) *Égy morzsát sē a szentötbű!* A keresztet úgyszintén csókoli a magunkfajta.

Magadfajta?

Köröszvény katókikus embör hogynē...

Annus néném emlégeti 2010-ben az 1930-as éveket: *Tata lövötte (lötötte) a kalapot, köröszöt vetött a könyér ajjára, mögszegte és mondta: Édös Jézus, köszönöm!*

Ú még köszönte! (Tán ezer jutott nekik, szülőnek, 7 gyeröknek.)

Nyilván a népi vallásossággal függ össze, hogy a falu népe máig úgy tartja, a gonosz ember sírjából förtelmes bűz árad! Neveket is mondanak, pl. egy régi kommunistáról szólva emlegetik, hogy a sírjánál, ha elmész mellette, borzalmas szagot (már-már illatot) érzel. Arról nem beszélve, hogy az illetőnek – akár a többi rosszéletűnek – kimondhatatlan kínok között kellett kiszervennie! Úgy látszik, enélkül el sem tudják képzelni az effélék végét. Ezek együtt a mieink szemében az isteni igazságszolgáltatás jelei. Hogy mindez milyen régi hiedelmekkel függ össze, bizonyoság rá, amit a középkorban jegyeztek föl: (Székes-) Fehérvárt István király megbontott sírjából 1083-ban, szentté avatásakor „nagy mondhatatlan szép illat” csapta meg az ott lévők orrát (Várkonyi N. emlegeti). Azaz a jónak jó, a rossznak rossz szaga van holttestemként is...

A két példa közt egy évezred feszül.

Kovách Géza, minden hajdani diák Gazsija, 90 évvel ezelőtt, 1925. december 22-én született Székelyudvarhelyen. Történelem szakos középiskolai tanár, néprajzkutató, történész, közíró. Az aradi Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjeinek kiemelkedő pedagógus egyénisége volt. Az évfordulón egykori tanítványai, kollégái, tisztelői alázattal és szeretettel emlékeznek rá.

Blazovich László

BÁNSÁGTÖRTÉNET ÉS TELEPÜLÉSTÖRTÉNET KOVÁCH GÉZA MUNKÁSSÁGÁBAN

Egyik tanulmányában Németh László a műveltség két irányáról, vonulatáról és jellegéről beszél. Az egyikre az időtlenség jellemző, ilyennek tartja a tudományok közül a filozófiát és a matematikát, az irodalom műfajai közül a lírát. Ide sorolhatjuk még a zenét is. A másik meghatározója a történetiség, amelyben a dolgok és eredmények rendező elvét az idő és tér jelenti. Az így gondolkodó ember egyúttal keresi a dolgok és jelenségek kialakulásának okát és azok hatását. Ha kiegészítjük, vagy vitatkozunk is a filosz, humán gondolkodó és író Németh kategorizálásával, nem tagadhatjuk el tőle az efféle fontos és karakterizáló ismeretető jegyeit egy-egy ember műveltségének.

Kovách Géza műveltségét tagadhatatlanul az utóbbi osztályba sorolhatjuk, hiszen történész volt, és tudományát, tanári pályáját, valamint egész életét átlényegítette e gondolkodási forma. Nemcsak a múltat visszaperelni akaró tudósát és tanárát, hanem a mindennapokban élő emberét is. Gondoljunk csak vissza rá, mennyire figyelemmel kísért Románia és a maradék Magyarország politikai és gazdasági eseményeit, értelmezve, kommentálva azokat. Mindhárom tevékenységével a történelem viharai nyomán öntudatosságát veszített magyarságban élesztette az önbecsülés, a nemzeti önérték és büszkeség érzetét, ugyanakkor szem előtt tartva a józanságot és mértékletességet.

Kovách Gézát több alkalommal tette próbára az élet. A legnagyobb talán az volt, amikor a Gunda Béla, majd Jakó Zsigmond tanítvány, aki a kolozsvári tudományos műhely szellemiségében élt, hirtelen egy határ menti középváros, Arad periferiáján lévő általános iskolában találta magát, és

muszáj Herkulesként e helyütt, a pályatársaktól távol szervezte újra életét és tudósi létét, szellemi kört szervezve maga köré önmaga és Arad szellemiségének javára. Hogy mennyire sikerült neki, ezt mutatják posztumusz kötetei, valamint a sarkadi és jelen aradi emlékülés, továbbá a domborműve a Csiky folyosóján.

A diákjainak egykori tanáruk iránti szeretetéről csak két példa. Fritz Péter, egykori gimnazista kosárlabdás társam mutatta be nekem a levéltárba hozva Gézát, majd mint országgyűlési képviselő ő bábáskodott a *Bánság* kötet kiadásánál, Csótó Nagy Mária pedig a kéziratát és a korrektúrákat szállította Arad és Szeged között. Egykori diákjai közül számosan anyagilag támogatták a megjelenést. Bizony, még megszületésük előtt habent sua fata libelli.

Kovách Géza történettudósi pályája teljes egészét képez. Kötetei az életmű egy-egy lapjai. A *Bánság* kötet abban különbözik a többitől, hogy benne majdnem mindazok az irányok – településtörténet, mezőgazdaság- és ipartörténet, historiográfia, statisztika, forráskiadás – megjelennek, amelyekkel korábban foglalkozott. Kutatási tapasztalata és eljárásai adják az alapot, amelyre támaszkodva építkezik. Az összegző megállapítások mellett, amelyre hajlama ösztönözte, éppen a mezőgazdaság strukturális és társadalmi vizsgálata juttatta el az ágazat sikereinek okaihoz és azok feltárásához. Az árutermelő mezővárosi parasztgazdaságok, majd a kamarai birtokok eladása után az árutermelő uradalmak teremtték meg a terület mesés gazdagságát, amit jól és büszkén ismertek a kortársak. Nem véletlenül került be

Torontál megye címerébe a bőségszaru. Mindezt a soknemzetiségű, igyekező és dolgos lakosok munkája, valamint az állam mederaista szemlélete tette lehetővé. A Bánságból már az 1800-as évek elejétől eltűnt a feudalizmus. Jobbágyp és úr nem nyomorgott, mint az egykorú Kelet-Magyarországon.

A szerző kötetével folytatta azt a sort, amelyet a Bánság történetéről írva Grizellini kezdett, majd Böhm folytatott, és Pesty Frigyes után a monarchia időkben Borovszky és Szentkláray munkásságában teljesedett ki, akik tudományos akadémiai szintű munkásságot folytattak, amely – mint ismeretes – Trianonnal szűnt meg. Onnan magyar szerző tollából efféle mű nem jelent meg. Oázisként említhetjük Juhász Kálmánnak a *Csanádi püspökség kolostorai a középkorban* című, Münsterben az 1920-as években kiadott német nyelvű munkáját. Ő egyébként az, aki az aradi káptalan regesztáit kiadta a gyulai füzetekben. A káptalan történetének modern feldolgozása még várat magára. Majd pedig Káldy-Nagy Gyula török defter kiadásait, köztük a Csanádi szandzsákat, valamint Engel Pálnak a *A temesvári és moldovai szandzsák török kori települései* című kötetét a Csongrád Megyei Levéltár gondozásában kitűnő térképekkel. Erényeivel és adósságaival az említett fényes nevű szerzők közé illeszthető tehát Kovách Géza a maga kötetével, benne a historiográfiai fejezettel, amely ugyancsak kötődik az életmű korábbi részéhez.

Településtörténeti érdeklődése ugyancsak helyet kapott a műben, ugyanis számba vette a bán-sági településeket magyar, német, román és szerb neveiknek feltüntetésével. Máig hiányérzetem van e településláncolat, illetőleg halmaz térképre vitelének elmaradása miatt. A szerző egyébként szívesen fordult a településtörténet felé. Írt Arad megye elpusztult településeiről, készített falu-

monográfiát, mint például Pécskáét. Az anyagfel-tárás mellett az összegzés igénye vezette és a jó tudós tulajdonsága, a kíváncsiság. Egyik példaké-péhez, Márkihoz hasonlóan majd mindegyik he-lyet bejárta, amelyről írt. Vele együtt vallom, hely-történetet nem lehet másképpen készíteni, csak előzetes terepbejárással. Ezáltal köthető az írásos forrásanyag a valósághoz, egyúttal a megszerzett térszemlélet segítséget nyújt az írott források ér-telmezéséhez.

Tovább mélyíti az ismereteinket, ha forrása-inkat más települések történetével vetjük össze. Minderre szerzőnk ösztönösen jött rá, a feltárt anyag alapján jutott erre az eredményre. A szem-lélet modern, a várostörténet-írás a 20. század második felében kezdte alkalmazni, természetesen a legjobb szerzők, mint például Edith Ennen és Ernst Pitz vagy Eberhard Isenmann a németek közül. A városbiográfia, csak egy városról szó-ló történetírás, régi, a 15. század második felétől gyakorolt műfaj Európában. A mi régióink csak a 18. század második felétől kezdte el. Ideje tehát túllépni rajta, amint erre ünnepeltünk kísérletet tett.

A több mint negyedfélszáz oldalas kötetről és a települések történetéről készült alkotásokról még hosszan lehetne értekezni, akár a dohány-kertészségekben kialakult jobbágyp-zsellér-szolga viszonyokról, akár a birtokosokat bemutató leírá-sokról, akár a középkori településhatároknak az újkorban megőrzött állandóságáról, vagy éppen a lecsapolások és az agrokultúra változása követ-keztében beállt demográfiai vákuumról és a vele összefüggő bevándorlásról, amelyekkel foglalko-zott szerzőnk. Munkásságának azonban mások mellett az adja meg jelentőségét, hogy a Trianon-nal az ország testéről leszakított déli részeknek történetét visszakötötte az anyaországéhoz, mi-közben az ottmaradott magyar lakosság számára ugyancsak sok új információt hordoznak munkái.

Kett Groza János rajza

EZÜSTGYOPÁR-DÍJAK ÁTADÁSA

2015. október 10-én Szovátán, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének Teleki Oktatási Központjában adták át 46 erdélyi magyar oktatónak az Ezüstgyopár-díjat.

Ezt a kitüntetést kétévenként ítéli oda az RMPSZ Országos Elnöksége olyan aktív vagy nyugdíjas pedagógusnak, aki napi kötelező munkáján túlmenően, hozzájárul a rábízott kis vagy nagy közösség oktatásához, magyar identitásának őrzéséhez, az erdélyi szellemiség kiteljesedéséhez.

Az Arad megyei RMPSZ javaslatára ez alkalommal három pedagógus kapta meg az Ezüstgyopár-díjat. SZÍVÓS HELÉN, nyugalmazott simonyifalvi tanítónő, leánya, PÉTER DALMA, a simonyifalvi Simonyi Imre Általános Iskola tanítónője, valamint ILONA JÁNOS, az aradi Csiky Gergely Főgimnázium informatika szakos tanára. Az idős tanítónő betegsége miatt nem tudott jelen lenni az ünnepségen, neki a megyei Szövetség vezetői otthon adják át a díjat.

A teljesség igénye nélkül, tallózás a (kötetben is kiadott) laudációkból.

Kiss Anna

SZÍVÓS HELÉN ÉS LÁNYA, PÉTER (SZÍVÓS) DALMA LAUDÁCIÓJA

*Csak az a tied, amit odaadtál,
Csak az, mi minden kincsnél többet ér,
A tett, a szó, mit szeretetből adtál,
veled marad, s örökké elkísér.*

Túróczy Zoltán

Van Arad megyében egy falu, Simonyifalva, melyben 1954-től (két év kihagyással) napjainkig a helység egyik tanítója a Szívós névre hallgat.

Szívós (Dornbach) Helén az Aradi Magyar Pedagógiai Leányiskolában végzett 1954-ben, és nyugdíjazásáig (1990) tanított, amikor átadta helyét leányának, aki akkor kezdte pályafutását, és napjainkban is ott tanít, immár 25 éve. A környéken mindenki úgy emlegeti őket, hogy a tanító dinasztia, hisz a bátyja felesége is tanító, sőt, Dalma nagyobb lánya is, jelenleg helyettesként, két éve tanít. Meghatározó egyéniségei a falunak, ők a falu „íz-ig-vérig pedagógusai” – ilyenre formálta őket a család és ők a családjukat.

A közösség foglalkoztatása, az ifjúság nevelése, összefogása életcélja volt és maradt a tanító néni-
nek. A pályát teljes hivatásérettel, feltétlen oda-
adással szolgálta. Hitt abban, amit tett, bárhol-
nan fűjt az idők szele, hozhatott bármilyen változást,
mindig megállta a helyét, nem panaszkodott. Nevelt, formált, alakított, mosolygott, bátorított. Nemcsak az iskola, de a falu lelke is volt. Ha va-
laki Simonyifalván jár, és érdeklődik a település
lakosságának közismert és köztisztelt álló
személyeiről, nevüket az elsők között hallhatja.

Mi a titka annak, hogy a 25 éve nyugdíjas tanító néni még mindig közismert személy maradt? Fáradhatatlan, mindenütt felbukkan ma is, ahol

szükség van rá, és mindenütt tisztelet és szeretet övezi. A szétszórt szeretetből, tudásból visszakapott egy-egy cseppet, látva tanítványai sikereit. A falusi gyerekek boldogulása érdekében igyekezett mindent megtenni. Arra a legbüszkébb, hogy egyetlen tanítványa sem tért rossz útra, többen közülük pedagógusok, mérnökök, gyógyszereszek, orvosok lettek, sokan pedig elvégezték az ipari vagy középiskolát.

Kívánjuk, hogy a lehetőségekhez mérten, minél hosszabb ideig legyen részese az iskolaközösség mindennapi életének, hogy egészségben és boldogságban élvezhesse a megérdemelt nyugdíjas éveit, családjának melegségét.

Péterné (Szívós) Dalma munkája egyfajta folytatása szülei munkájának. Mindenhol, ahol megfordul, a magyar népdal és a néptánc virágzik nyomában. Szüleitől örökölte a kultúra iránti szeretetet, hisz telente minden este néptánc vagy színjátszópróba volt a kultúrházban az ő vezetésükkel. Tíz évig táncolt a helyi *Leveles* táncsoport-

ban, majd édesapja halála után, 2004-ben felkérték a **Simonyi Imre Kultúrház** igazgatására, a néptáncsoport vezetésére. Azóta szervezi a közösségben folyó rendezvényeket. A munkájában segíti férje és két lánya is. Nagyobbik lánya (főiskolásként) két éve mellette tanít, és ő vezeti jelenleg a néptáncgyűttest. Kisebbik lányuk, Adél, szintén megfertőződött, ő is néptáncos.

A két tanító nénit nemcsak a katedrán végzett munka érdekelte, hanem a mindenkori táborok, sportrendezvények szervezése gyermekek és fiatalok számára, kórus működtetése, valamint az amatőr színjátszás is. Tanítványaikkal az iskola elvégzése után is törődnek, figyelemmel kísérik életüket, boldogulásukat. A továbbtanulási szándék-

kal hozzáfordulókon mindig segítenek. Mindenki hálával és köszönettel emlegeti az idős tanító nénit, a tanítványok szülei is mindig tisztelték segítő magatartásáért, a velük fenntartott élő kapcsolataért. Tudás, felkészültség, megfelelő képességek, megértés, önfeláldozás, de legfőképp szeretet, lelkiismeretesség és gondoskodás jellemzi.

Helén tanító néni értékkeremtő munkásságát az elmúlt években a családján, kollégáin és diákjain kívül helyi és megyei szinten is elismerték. A díjon, melyet 2012. augusztus 4-én vett át, ez áll: **Érdemoklevél közösségünkben végzett áldozatos és áldásos oktató nevelő munkájáért.** Arad megyében a páros években kiosztásra kerül a Márki Sándor-díj és életműdíj. Helén 2002-ben részesült életműdíjban, míg leánya, Dalma, 2004-ben átvehette a Márki Sándor-díjat kiváló pedagógusi teljesítményéért.

Emberként is mindig lehet rájuk számítani, odafigyelnek másokra, szívesen segítenek. Kívánjuk, hogy még sokáig szolgálhassák a közösség ügyét, legyenek köztünk tanácsaikkal, és köszönetünket fejezzük ki mindenért, amit tettek és tesznek. Munkásságukat a részletekre kiterjedő pontosság, gondoskodás, mindenki iránt megmutatkozó empátia jellemezi. Tudásukat, tapasztalatukat önzetlenül átadják kollégáiknak, munkatársaiknak. Az iskola életét egységben látják, az új idők szavát megértik, és tudnak váltani, amikor a szükség megkívánja.

A pedagógusi munka nagyon nehéz, de egyben hálás feladat is – mondja Dalma. Vallomásából: *Számomra az a fontos, hogy minden gyermekből kihozzam a lehető legtöbbet, becsületes munkára neveljem őket. Büszke vagyok arra, hogy a tanítványaim szeretnek iskolába járni, és azt szokták mondani, hogy a mi tanító nénink „nagyon jó fej”. Jelenleg azon dolgozom, hogy megismerjem az új tanítási módszereket, részt veszek élménypedagógiai képzéseken, hogy tanítványaim számára is igazi élmény legyen a tanulás.*

A két tanító nemcsak két pedagógusgenerációt képvisel, hanem a magyar terminológiában századok óta meghonosult lámpást, amely hajdan gyertyával, ma internettel világít kitartóan magyarságunk gödrös útjain.

Matekovits Mihály

ILONA JÁNOS LAUDÁCIÓJA

*„Olyan vagyok, mint a tengerparton játszó gyermek, aki játék közben imitt-amott egy,
a szokottnál laposabb kavicsot vagy szebb kagylót talál,
míg az igazság nagy óceánja egészében felfedezetlenül terül el tekintetem előtt.”*

Isaac Newton

Néptáncgála – június első napjaiban hagyományos ünnepség az aradi Csiky Gergely Főgimnázium rendezésében. Másfél száznál több tanuló a színpadon, közel tíz táncsoport ropja, többségükben városi gyermekek. Az, hogy egy tanár is tagja a nagyok csapatának, csak a hajszínról tűnik fel, mert **Ilona János** fizika–informatika szakos tanár

évek óta diákjaival táncol, fegyelmezetten, pontosan.

Igazi aradi, születésileg és iskolai tanulmányait illetően is. A temesvári Nyugati Egyetemen fizika szakos diplomát, majd Aradon informatika oklevelet szerzett. Mert iskolájának erre volt szüksége. 21 éve tanára Arad megye egyetlen magyar

tannyelvű középiskolájának, tanít, karban tartja a számítógépeket, előbb egy, majd két, most három informatika laborban. Létrehozta és szerkeszti a Főgimnázium weblapját, pillanatnyilag 19 diák-szerkesztővel együtt. Másfél évtizeden át tördelte, majd öt évig főszerkesztője, mindenese a *Szövétnek* – Aradi Kulturális Szemle lapnak, az aradi Alma Mater Iskolaalapítvány kiadványának.

Érdekes, nem szokványos, de a diákok által keresett és kedvelt foglalkozásokat vezet. Ilyen a *Csiky filmklub*, a *Sigur.info* csoport, a csillagászati kör vagy a kisfilmkészítők csapata. Neveltjei díjakkal igazolták tanáruk jó irányítását. 2000-ben

Nagyváradon: II. díj a *Nyitás 2000* nemzetközi csillagászati vetélkedőn, 2012-ben Bukarestben: *Az év iskolája* cím a Csiky Gergely Főgimnázium részére a diákok internetes biztonságának témakörében kiírt projektversenyen, 2013-ban a *Bánsági diákok kisfilmfesztiválján* két első díjat hoztak a csikysek, 2015-ben pedig ugyanerről a versenyről egy első és egy második díjjal tértek haza.

Ilona János hozzáértésével segíti az aradi közéletet, a hagyományőrzést és a megmaradást. A Csiky Gergely Főgimnázium valamennyi, 1999 utáni évkönyvét tördelte, és segített a szerkesztésben, 12 aradi szerző könyvének nyomdai előkészítését végezte, társszerkesztője a *90 éves az iskolánk (1923–2013)* című kötetnek.

Jelen van minden helyi, régiós, országos, illetve nemzetközi verseny szervezésében, amelynek helyszíne a Maros-parti város. Pályázatok elkészítésében segíti az iskolát, nagy sikere volt a városban a *18 év a Csikyben* című fotókiállításnak.

Ilona János nő, felesége is pedagógus, mérnök szaktanár. Két leánya az aradi Főgimnázium kiváló tanulója. Ő maga mindig nyugodt, vitákban érvel, sosem panaszkodik.

Pedagógiai példaképe Aczél Ottó (1929–2010) egyetemi mechanikatanár. „Igényesen, kreatívan és elegánsan tanított, mosollyal, humorral hozta közel a tananyagot a diákokhoz; nem szégyellt az egyetemi előadásra, a száznál több hallgató elé becipelni egy ósdi forgószéket, hogy az impulzusnyomaték működését élőben mutassa be.”

Egy mondat saját vallomásából:

„a tanítás a diákokkal közös rácsodálkozás arra, ami bennünket körülvesz, vagy ami bennünk van.”

Ezért is laudációjának mottója a fenti Isaac Newton-idézet.

Sipos Szilárd

A MAGYAR NYELV NAPJA AZ ARADI CSIKY GERGELY FŐGIMNÁZIUMBAN

Az idei évtől Romániában is elismert ünnepként tartják számon a magyar nyelv napját. Arad megye egyetlen magyar tannyelvű középiskolája, a Csiky Gergely Főgimnázium meg is ragadta ezt az alkalmat, hogy a november 13-i ünnep keretében bevonja diákjait a közös ünneplésbe.

Az iskola magyartanárai összefogtak, s első körben egy négy napon át tartó kvízzjáték-sorozattal lepték meg az iskola összes diákját. A főgimnázium honlapján naponta jelentek meg nyelvi játékok, melyekre a tanárok örömmel fogadták a megoldásokat. A feladatok olykor elgondolkodtatóak voltak, de érdemes volt minden nap megoldani azokat, mert a legtöbb jó megoldást beküldő diák közt az utolsó napon, azaz november 13-án értékes díjak lettek kisorsolva. A megnyerhető díjak mellett a diákok szókingse is bizonyára bővült, hiszen számos, eddig sokak által ismeretlen szóval volt lehetőség találkozni a feladványokban.

Az akció nagy sikernek örvendett, s az eredményhirdetés előtt Rudolf Ágnes magyartanár örömmel jelentette be, hogy összesen 81 diák küldött be megfejtéseket a rendelkezésre álló napok alatt. Maximális pontszámot 8 diák ért el: Szász Dávid (II. B), Lészay Csaba (VI.), Back István Levente (VI.), Kurunczi Viktória (IX. A), Back Annamária (X. A), Farkas Dorottya (XII. C), Papp Levente (XII. C) és Sipos Szilárd (XII. C). Ők mind-

annyian könyvjutalomban részesültek az iskola Szülői Bizottságának köszönhetően, a kisebbek furfangos nyelvjátékokkal telített könyvekkel, a licisták pedig helyesírási szabálykönyvekkel és irodalmi atlaszokkal gazdagodtak. De nem maradtak jutalom nélkül azok sem, akik ügyesen teljesítettek, de nem értek el maximális pontszámot, ők szintén könyveket, valamint édességet kaptak jutalmul.

Az ünneplés tovább folytatódott, hiszen nem sokkal később vendégek érkeztek az iskola dísztermébe. A megye összes magyar tannyelvű intézetének azon diákjai gyűltek össze, akik a tavalyi évben magyar nyelv és irodalom versenyeken értek el szép eredményeket. Az oldott hangulatú rendezvényt nem csupán jelenlétükkel tisztelték meg a diákok, hanem mindenki egy-egy alkotással készült a magyar nyelv napjának alkalmából. Nyári Melinda magyartanár köszöntötte a jelenlévőket, majd Szabó László, az aradi Aurel Vlaicu Általános Iskola magyartanára tartott rövid történelmi visszatekintést a magyar nyelvet illetően, és ismertette az idén megváltoztatott új helyesírási szabályokat is. Ezt követően a csikys diákok verset mondtak, majd a bátrabbak a többiekkel is megosztották saját versüket, prózájukat. Felhangzottak versek a hagyományaink fontosságáról, a magyar nyelv előnyeiről Romániában, de prózát is hallhattunk egy külföldi kirándulásról, ahol a magyar nyelv kötött össze két idegen embert, akik a mai napig barátok.

Az esemény végén emléklapot kapott minden résztvevő diák és kísérő tanár, majd Nyári Melinda arra buzdította a fiatalokat, hogy az idei tanévben is vegyenek részt magyar tantárgyversenyeken.

*Díjazás a magyar nyelv napján
(Ilona János felvétele)*

Albert Ferenc

NAGY ÚTON

Augusztusi reggel, Montreal, az Apácák szigete. Odalenn a hajdan törekeny kenukon evező irokézek s más indiánok által félve tisztelt „Nagy út”, a Szent Lőrinc folyam rengeteg vize hömpölyög.

Az Andrényi-porta meghitt, csendes. Az unokák, két leány Los Angelesben, két fiú Bostonban. Vakáció. Nekik és a nagyiinak. Vera, a korát vidáman meghazudtoló nagymama, szokott munkahelyén, a kórházi rendelőben. Itthon mi ketten, Tamással. Emlékezünk, barangolunk. Hosszú évtizedeken és nagy-nagy óceánon túl. Otthon. Távoli ősök, közelebbi barátok letűnt vagy kitűnő világában.

Messzi bolgárföldön, a mesterembereiről, Raguzáig, Velencéig terjedő kereskedelméről híres Ciprovec és a környék jómódú, katolikus népe, egy levert felkelés után vajdájával, Luka Ondreninnel, 1624-ben, a vészesen közeledő törökök elől a Duna bal partján, az osztrák fennhatóság alá tartozó Oláhországban – Craiován, Râmnicben – talált menedéket. Rövidesen azonban innen is menekülniük kellett, miután a belgrádi békében Ausztria lemondott Oláhországról a törökök javára. Innen a menekülő bolgárok a Temesi Bánságba vándoroltak. Egy részük Besenyőben (később Ó- és Újbesenyő) telepedett le. A többiek, főleg a kereskedők, Vinga városkát alapították. Ezek jelentős szabadságjogokat élveztek (vásártartás, saját törvénykezés és felső fokú bíróság, külön címer stb.), amelyeket 1744-ben Mária Terézia is megerősített. A virágzó településen talált otthonra Ondrenin vajda háza népével, és az egyik leszármazott 1770-ben már Andrényi néven telepedik le Aradon.

Százhetven évvel később. Az aradi Andrényipalota udvara és az akkor még be nem épített, az Apponyi (Dragalina) útra néző kertje. Két fiú, Karcsi, pontosabban Buci, és Tamás nagyjából korlátlan felségterülete volt. S jómagam pernyávai szövetségként szerepeltem ott. A bátorság, lovagiasság, zajos hadijátékok színtere, ahol Winnetou tomahawkjától retteg a szószegő, skalpra vadászó, álnok ellenség, s ahol az igazság, barátság, hűség győzelme, a becsület jutalma szent törvény.

Ahol a Kálvin János utcai iskola a közvetlen Trianon utáni szomorú időkben és később, mindmáig, a magyar nyelv, kultúra, szellemiség szívósan szol-

A szerző, Andrényi Tamás és neje, a doktor néni

gáló otthona, oltalmazó bástyája volt és maradt.

Ahol a vasárnapi diákmise végeztével Karácsonyi páter keze alatt az orgonán Bach sodró erejű muzsikája, a D-moll Toccata és fuga dübörgő, diadalmos akkordjai parttalan zúgással áradtak, templomi térben és hívő lelkekben.

Ahol egy másik, a vas és az acél országhatárokon átnyúló birodalma virágzott. Budapest, Nagyvárad, Brassó, Bukarest üzleteiben, nagy lerakataiban megtestesülve, aradi központtal, három hatalmas raktárral és a Főtéri üzlettel, a felirattal: „Andrényi Károly és fiai”. És egy másik felirat. A gyermekkórház homlokzatán. Jelezve, hogy az Andrényi család építette Arad városának egy korábban elhunyt Andrényi fiú emlékére, és sok-sok későbbi gyermek, féltő, aggódó szülők reménykedésére.

Ahol a világot fizikai-lelki alapjaiban megrázó háború féktelen vadsággal pusztított embert és várost. Egyik végső csapásaként tört a belvárosi katolikus templom tornyába, utoljára, halálosan megkongatva a legnagyobb harangot. „Vivos voco, mortuos plango, fulmina frango” („Az élőket hívom, a holtakat elsiratom, a villámokat megtöröm...”). Halálos, végső kondulás, nyomában – ezúttal – a harang siratása, évtizedeken átlengő gyásza.

Ahol a háborút különös, torz béke, eladdig ismeretlen, idegen értékrend és igazságok, törvények uralma követte. Vesztesek, hadifoglyok távoli országokba kerülnek. A szerencsésebbek hónapokra, mások hosszú évekre. Ugyanakkor azonban jóval többen, milliósámmra, itthon jutnak újfajta, rácsokkal zárt, vagy egyszerűen országnak nevezett börtönbe. Évtizedekre.

Történelmi rendelkezés, kíméletlen ítélet. Az Andrányi család teljes vagyonának elkobzása, nincstelenség, számkivetettség. A főtéri üzlet cégtábláján új felirat: „Lanțul”. Ördögien, sokrétűen gazdag jelentés. Bizonyára nem előre kigondolva, de félelmetesen találóan. A tulajdonos kifosztásáról; az új hatalom és birtokos parttalan szuverenitásáról; a modernizálódó kor feltételei közt időszerűségét vesztő sarló és kalapács helyettesítéséről, és nem utolsó sorban, sokak, mindenki figyelmeztetéséről.

Az új cégtáblával szemben, szürke homlokzaton másik, régi felirat: „Az én házam imádság háza.” A torony állomás felőli oldalán ágyúgolyó eltüntetett nyoma. Mögötte a homályban súlyosan sebzett, néma harang, amelynek ércesen zengő hangját kisebb társai igyekeznek pótolni. Odakinn az evangéliumi szöveg csendes, nyugodt, türelmes. Kétezer éve jelez és vár. Azokat is, akiket a szemközti lánc sújt vagy fenyeget. És, alkalomadtán, a fenyegetőzőket is.

És ahova nem ért el a lánc. Az új helyszín, Montreal. A McGill Egyetem tekintélyes könyvtára, ahol a görög–latin részlegen báró Andrányi Lajos, a tegnapi sikeres, elismert üzletember, egy távoli, erre felé aligha ismert alma materben érettségizett diák, aki itt, új területen végzett jó munkájával szerzett megérdemelt értékelést önmagának, és egyúttal a régi iskolának. Mellesleg, kisebbik fiát, Tamást, a McGill földrajz szakos hallgatóját is segíti az előírt irodalom kikeresésében. Néha verseket ír. A verselő? Nem a felső körökben otthonos üzletember. Sem az aradi, nagy tisztelet övezte polgár. Csak egyszerűen a mindennapi, párját töretlen szerető férj, a gondoskodó apa, a természet merengő, értő szemlélője, a mennyei Ura előtt alázatosan tisztelgő lélek: „Gloria in excelsis...”

Tamással olvassuk, böngésszük a kézirat lapjait. Időnként felelevenítünk, tisztázni próbálunk már-már feledésbe merülő részleteket, mozzanatokat.

Emlékezzünk. Az Apácák szigete lassú, egyenletes tempóban úszik, ár ellenében, felfele a Nagy úton.

Dr. Perneki-Simonsits Edit

FEHÉR KÖPENYBEN A CSALHÓ ÁRNYÉKÁBAN

SZÖSSZENETEK EGY KEZDETRŐL

***„Itt állasz végül egymagad,
Sután s kissé már elmenőben, (...)
Másokra költöttesd magad
Holott már magadra sem tellett.”***

Székely János

A Kárpátok egyik gyöngyszeme, a Kelemen és a Görgényi-havasoktól keletre, a Csalhó. Különlegessége abból adódik, hogy elszigetelten, egyedül, távol a többi hegyvonulattól uralja környezetét. A fehér, üledékes kőzetből álló falak, oszlopok, hasadékok, az 1700 és 1900 méteres csúcsok közötti, túlburjánzó vegetációval benőtt fennsíkok páratlan szépséget kölcsönöznek a tájnak. Keletre a hegyet körbeöleli 35 km hosszan a helyenként 2 km széles békási vízgyűjtő tó, amelyben naplementekor megmártózik a hegy árnyéka. A tavat 1961-ben már feltöltötték, de az utakat csak ezután kezdték el építeni. A falvakat a völgyből felköltöztették a környező hegyekre, az új települések nagy területen szétszórva épültek. Csak hajóval

lehetett megközelíteni őket, az út, amely a tó déli partján húzódott, még nem készült el.

A Csalhóval szemben, a tó bal oldalán félúton volt egy új település, ahova mint frissen diplomázott, Marosvásárhelyen végzett orvost kineveztek. Első munkahelyemre édesapám kísért el. Amikor felszálltunk a hajóra, keserűen megjegyezte: „kis-lányom, valóban a mély vízbe dobtak.” Másnap, amikor búcsúzkodtunk, először láttam sírni.

Az első nap kétségek között telt el: egyáltalán mit fogok én itt csinálni?! A faluban az egészségügyet egy felcser jelentette, aki a hadseregben sajátította el tudományát. S aki valahol, egy zsibvásáron vásárolt, rangot jelentő, ütött-kopott, századeleji, bőr orvosi táskában hordozta a tekintélyét, amit jelenlétem lerombolni látszott. Fogcsikorgatva beletörődött az új helyzetbe, és segített szállást keresnem, ugyanis az orvosi rendelő, ha azt az egy szobát annak lehetett nevezni, nem rendelkezett orvosi lakással. Félnapj járkálás után, a hajóállomás fölött sikerült egy szobát bérelnem

az egyik parasztházban. A vizet a forrásból kellett hozni, ami szerencsére közel volt, s édesapám előrelátásának köszönhetően, lavórt is vettünk idejövét. A berendezés egy szalmazsákos ágy, asztal a szimpla üvegű ablak előtt és egy szék, amelynek az egyik lába kijárt. A meleget egy vaskályha biztosította, de csak addig, amíg égett benne a tűz. Hátról, az udvarban, ami egy hegygerincen volt, felfedeztem egy szedett-vedett, deszkából összeszerkesztett árnyékszéket. Este, lefekvéskor, leltárt készítve a helyzetemről, sírva fakadtam. Ilyen egyedül és kilátástalanul még sohasem éreztem magam.

Másnap a helyi hatalmasságoknál kellett bejelentkezni. A falu párttitkára egy leszázalékolt vágó, a néptanácselnök pedig egy pedellus volt. Úgy látszott, rokonszenvesnek találtak, mert a rendelő udvarába egy halom vágott fát küldtek, és biztosították, hogy bármilyen problémában segítenek.

A felcser – talán az éjszaka jó tanácsadó volt – teljesen megváltozott, segítőkésszé vált, és beavatott a falu egészségügyi gondjaiba. A fő problémát az út hiánya jelentette, s ezért mentő erre nem járt. Az élethez szükséges mindennapit hajóval fuvarozták, hetente egyszer-kétszer. A falusiak önellátók voltak, állatokat tartottak, a hegyoldalokon kukoricát termesztettek. A helyi szövetkezeti boltba, amely igen szegényes készlettel rendelkezett, főleg petróleumért jártak, mivel a faluban nem volt villany. De a boltban az alkohol is állandó fogyó termék volt, főleg hónap végén, amikor a nyugdíjakat hozta a postás. Ekkor még nem gondoltam, mennyi problémát fog okozni ez a fránya alkohol.

Lassan belekényszerítettem magam egy teljesen új életvitelbe. A szobámban este egy petróleumlámpa adta a fényt, de ennek a kezelését, a kanóc rendszeres vágását, meg kellett tanulnom. Este olvasáskor hamar elfáradt a szemem, és mennyei ajándék lett az a benzinnel működő Petromax lámpa, amelyet a rendelő egyik zugában fedeztem fel. A hétköznapiakon nem volt időm gondolkodni sorsomról, a betegekkel való első valódi kapcsolat, mikor nincs az ember háta mögött senki, mikor senkihez sem tudsz fordulni egy tanácsért, igencsak kimerített. Az ágyhoz kötött betegekhez kilométereket kellett gyalogolnom, egyik hegygerincről a másikra. Este meg nekiestem a könyveknek, hogy ellenőrizsem magam. Elég sekélyes volt a könyvtáram – két kötet Petrányi-belgyógyászat, Issekutztól a *Gyógyszertan és gyógyítás*, meg egy sürgősségi kompendium, de akkor nekem ezek jelentették az információ csúcsát.

A vásárnapok és az ünnepnapok teltek el a legnehezebben. Ekkor volt időm gondolkodni.

Marosvásárhelyt utolsó éves medikus volt István, akivel másfél éve hozott össze a sors, s aki a szüleim után az egyedüli kapaszkodót jelentette számomra. Itt, ebben a helyzetben, egyelőre csak magamra számíthattam.

A Csalhó alatt hamar beköszönt a tél. Novemberben már keményen fagyott, s a december meghozta az első havat is. Esténként a kályhában hamar kialudt a tűz, és túl hideg volt a szobában ahhoz, hogy kikászálódjam az ágyból, s újra tegyek rá. Lassan megtanultam, miként élhetek ebben a környezetben, de egyet nem tudtam megtanulni: hogyan kell fát vágni. A házigazda vágott naponta néhány darabot, de az édeskevés volt a melegedéshez. Így, esténként, amikor jöttem haza a rendelőből, mindig összeszedtem az út mentén 25 méterenként bevert fenyőcövekeket, s ez biztosította a plusz meleget a szobámban. Sajnos, ez a forrásom is hamar elapadt, mert néhány helyettesítés után nem vertek le többet. Így fordulhatott elő, hogy egy decemberi reggelen az ablak előtt álló pohár víz befagyott.

A falusiak barátságos emberek voltak; egy viszonylag zárt közösségben, a környező világot kevésbé ismerő, vallásos és babonákkal teli világban éltek. A születés és a halál nem számított különleges eseménynek. A gyermekhalandóság iszonyatosan magas volt, az Uristen adta, az Uristen elvette alapon. Nekem minden meghalt csecsemőről be kellett számolnom a havi rajoni gyűléseken. A rajoni főorvos minden hónapban úgy ítélte meg a munkámat, hogy „az elvtársnő nem dolgozott megfelelően a gyermekhalandóság visszaszorításáért.” Néhány hónap után drasztikusabb lépésekre szántam el magam. Behívtam a rendelőbe az anyát a halott csecsemővel, s előtte végeztem el a boncolást. Hamar elterjedt a hír a faluban, s meglepően megugrott az egészséges csecsemőkkel is megjelent anyukák száma. Lassan, talán három hónap múlva, lett az első hónap csecsemőhalál nélkül.

A kemény tél, amely a tavasz kezdetét is március végére tolta ki, főleg az időseket viselte meg. Sok volt a fagyhalál, amikor nyugdíjosztáskor meglátogatták a szövetkezeti boltot, és alkoholmámorban hegyre menet leültek pihenni, és sokan végleg megpihentek. Másnap reggel a hó alól kibukkanó egy-egy végtag vagy fej jelezte, hogy ott valaki megfagyott.

A tavasz életem fordulópontját hozta. Hazautaztam 600 kilométerre levő otthonomba, ahol Istvánnal, családi környezetben eljegyeztük egymást. Eljegyzési ajándékunk egy fadobozba épült,

keletnémet táskarádió volt. Ez a rádió volt az, ami kicsalta a fél falut a tópartra, amikor nyáron, az államvizsgája előtt István lejött néhány napra, s a tóparton naptól védve a ruhák alatt a rádióból szólt a zene. Előbb néhány öregasszony kémlelt bennünket, de amikor elég sokan összegyűltek, megkérdeztem, mit akarnak. Akkor előállt az egyik, s megkérte, mutassuk meg, honnan szól a muzsika.

Erre az időszakra esett az egyik szülés is fenn a hegygerinc utolsó házában. Istvánnal ketten mentünk fel, aki utolsó egyetemi évét a szülészetten töltötte alorvosként. A szülő nőt a legtöbbet használt szobában helyezték el, nehogy bepiskítsa a tiszta szobát... Mikor megérkeztünk, a vajúdót egy üres sörösüvegbe fújatta az alkalmi bábaasszony. Az asszony többször szülő volt, éppen a kitolás pillanatában értük el. Tiszta lepedőt és nagy adag meleg vizet kértünk. Legnagyobb meglepetésünkre az alkalmi bábaasszony, aki az anyós volt, kirázta a kemence előtt, a földön álló pokrócot, és a szülő nő alá terítette. A víz késett, mert meg kellett itatni a teheneket, s nem volt csak két vödörük. Láttam, hogy Istvánnál felmegy a pumpa, de sok filozofálni való időnk nem volt, mert a szeméremrésben megjelent a fej, s néhány perc alatt egy egészséges fiúgyermek jött a világra. Láttam, hogy István védi a gyereket a pokróc érintésétől. Lábánál fogva felemelte, kinyomta belőle a nyákot, s az újszülött azonnal felsírt. Ezt a

mozdulatot csak hátulról látta az anyós, de utána elterjedt a faluban, hogy a doktornő férje rontás ellen is meglóbálta az újszülöttet.

A következő hónapok szinte szálltak. István államvizsgája után összeházasodtunk, és sikerült szülővárosunkhoz közelebb kerülnünk. A következő évek sem voltak felhőtlenek: gyermekszülés, vizsga vizsga hátán, amelyeken kétszeres erőfeszítésre volt szükségünk, kisebbségi létünk miatt. Amíg szüleink éltek, mindig volt egy biztos rév, ahová kiköthettünk. Lassan nyugodtabb vizekre eveztünk. Visszatekintve, mögöttünk már senki sincsen, de előre nézve büszkeség tölt el, mert vannak unokáim, s a fiam folytatja apja pályáját, mint a medicina bányásza: sebész.

Álmaimban néha feltűnik a Csalhó csipkés vonulata, amint naplementekor árnyéka megmártózik a tó vizében, és a kezdet megszépülve él az emlékeimben.

Most, amikor a hetvenkedők klubjába kerültünk, az egyre aktuálisabb idézettel szeretnék búcsúzni:

„En Istenem, az idő hogy szalad!

*Ma még vagyunk, holnap már nem leszünk,
múlt és emlék: mind elmarad.*

*Nyomunkat rendre belepi
rőt lombjával az őszi szél.*

S hogy kik voltunk:

*maholnap az sem tudja,
ki rólunk beszél.” (Wass Albert)*

Mandl Marietta

AZ OKTÓBERI VISSZHANG VISSZHANGJA

Nem szoktam írást küldeni a *Szövétnék*be, most mégis tollat ragadtam. Miután elolvastam az októberi számban Mór-Sághi Annamária, volt iskolatársam, rövid Visszhangját, úgy éreztem, hogy az én kis történetem is érdekes lehet a lap olvasóinak.

Én is közel laktam a konflisok, télen szánok, piac melletti „parkolóhelyéhez”. Hiszen csak végig kellett mennünk a Víztoronytól a Caragiale mozi mellett, a piacig vezető úton. Sokszor meg is tettük ezt.

Öt-hat éves voltam körülbelül 60 évvel ezelőtt. Drága szüleim észrevették, hogy nem hallok rendesen. Nem tudták, melyik fülemre vagyok sü-

ket, vagy süketebb, ezért kihívták Dr. Rossit, házi gyermekorvosunkat, aki megállapította, hogy hosszabb kezelésre van szükségem. Így aztán szállítani kezdtek kezelésre a doktor úrhoz. Egy évig is eltartott. Emlékszem, amikor télen végimentünk az utcákon, két oldalt olyan magasán állt a hó feltorlaszolva, hogy nem lehetett átlátni a túlsó járdára. Legalábbis én nem láttam át. De biztosan magas volt, én meg kicsi... Lábunk alatt ropogott a hó/jég. A piacnál felszálltunk a csodás szánra. Minden olyan volt, ahogy M. S. Annamária leírta. Mintha valami mesevilágban utaztam volna a gyönyörű szánon.

Megérkezünk a doktor úrhoz. Beültem abba a szörnyű, félelmetes, nagy székbe. Majd elkezdte: „UKKÁ, UKKÁ – mondjam!” Miközben a gumiból készült harang alakú „szerszámot” a fülembe vagy az orromba helyezte. Nem fájt, mégis nagyon féltem tőle. Sokszor kellett ezt megismételni, fél évig, vagy még tovább. Féltem a kezeléstől, mégis alig vártam, hogy mehessünk a piacról a csodás szánnal, mert az óriási utazás volt...! Igaz, hogy csak pár utcán át tartott.

Piros Dénes

1948 – EGY ÉRDEKES ÉS IZGALMAS ÉV (I.)

1948 januárjában töltöttem be 18-ik születésnapomat, amelyre legjobb barátaimat hívtam meg. A szerény, kis ünnepségen még nem sejtettem, milyen sok emlékezetes esemény vár majd rám az új esztendőben. A továbbiakban ezekről szeretnék beszámolni.

A '47-'48-as tanévet, nyolcadikos gimnazistaként, végre újra szeretett iskolánkban, a K. G. épületében kezdhettük el. Hat évet kellett erre várnunk, hiszen itt előbb német, majd szovjet hadikórház működött, és ezalatt alaposan tönkre is ment. A szülők és diákok áldozatkészségének köszönhetően 1947 nyarán teljesen felújították az osztálytermeket, így őszire ismét otthon lehettünk.

Utolsó tanévünket harmincöten kezdtük el, lányok és fiúk együtt, és a közös munka nyomán biztató baráti szellem fejlődött ki közöttünk. Ennek eredményeként, ötletes, kis prózai és zenés műsort állítottunk össze, amelyben mindannyian szerepeltünk (én sűgőként és zongoristaként is).

Produkciókat Aradon, Temesváron, Kisjenőn és Pankotán mutattuk be. A bevételből fedezhettük aztán az érettségi tablónk, bankettünk és egy retyezáti kirándulás költségeit.

Ezenfelül, számomra a felújított tornaterem jelentett maradandó emléket. Ugyanis itt szereltette fel újdonsült testnevelő tanárunk, Willer Elemér (aki különben az ITA textilgyári klub teniszcsapatában partnerem volt) a kosárlabda palánkokat, ami számunkra teljesen újszerű volt.

Ide jött aztán Killik László barátom és hajdani iskolatársam, aki a budapesti Testnevelési Főiskola hallgatójaként épp újra Aradon tartózkodott. Ő magyarázta el nekünk, néhány lelkes gimnazistá-

Valamikor tavasszal kiderült, hogy újra normálisan hallok; a gyulladás nem győzte le hallásomat, így aztán később, egyetemistaként, énekelni is tudtam Aradon és Kolozsvárott az akkori beatzenekarokkal.

Örök hálám Rossi doktor úrnak, aki akkor meggyógyított. Azóta is jól hallok. Néha fülembe cseng a havon sikló, csilingelő szán hangja, amint a kezelésre megyünk, 1955–56 telén/tavaszán.

nak, az új sportág alapvető szabályait, és kezdte el az első edzéseket.

Így részese lehettem az aradi kosárlabdacsapat születésének! De Killik Laci remekül asztaliteniszezett is, és sokat játszottunk együtt. Ennek köszönhetően tavasszal megnyertem városunk ifjúsági bajnokságát, és részt vehettem az áprilisban megrendezett bukaresti döntőn, amelyen bronzérmet nyertem.

Történt azonban ott még valami. Az előző évi bajnok, az ITA labdarúgó csapata éppen a fővárosban játszotta az újabb bajnoki cím sorsát eldöntő Bukaresti CFR elleni mérkőzését. Pecsovszkiival, Bonyhádival akkor már baráti viszonyban álltam; elmentem a mérkőzésre.

A textilgyáriak káprázatosan játszottak, 5:1-re nyertek. Én is tanúja lehettem a második bajnoki cím megszerzésének.

Visszatértem Aradra. Minden erőmmel a közelgő érettségi vizsgára készültem. Előbb azonban a tanévzáró ünnepségünkön osztályunk nevében én tartottam a búcsúbeszédet. Osztályfőnökünk, Dr. Schweitzer József ezért külön megdicsért.

Megtartottuk a bankettet, és következett a legnagyobb megmérettetés, a „baccalaureatus”, másképpen „matura”, magyarul érettségi vizsga. Méghozzá idegen környezetben – Nagyváradon. És közel hét évtizede 35 maturáns indult útnak Ficzy Dénes tanárunk kíséretében a Körös-parti patinás iskolavárosba.

Az érettséginek a Nagyváradai Premontrei Főgimnázium adott otthont. Az iskola 22 abszolvense, a Szent Orsolya-rendi Római Katolikus

Leánygimnázium 29 végzőse, valamint az Állami Főgimnázium (a volt Szent László Főgimnázium) nagy hírű „csapata” velünk együtt alkotta a 120-as mezőnyt. Francia rendszerben érettségiztünk: volt négy írásbelink, majd az iskola templomi ünnepegyessége árasztó, impozáns dísztermében került sor a **nyilvános** szóbeli vizsgára. Ekkor, ötös csoportokban, külön kis asztalkáknál, „egy ültünkben” nyolc tantárgyból adtunk számot tudásunkról. A díszterem pódiumán foglalt helyet a bizottság, Pogány László, kolozsvári professzor elnökleivel. Az aradiakat senki sem képviselte.

A hallgatóság hátul, kisebb széksorokban ült, köztük Réhon József barátommal, akit akkor még nem ismertem, de aki élő tanúja az alább elmondottaknak.

Az írásbeli vizsgák során számomra váratlan fordulat történt: a román dolgozatom túl jóra sikerült, és a bizottság puskázással gyanúsított meg. Szerencsére, a jelenlévő Ficzy Dénes – aki

ismerte romántudásomat – közbenjárására az elnök úgy döntött, a szóbeli vizsga lesz majd a döntő, ott kell bizonyítanom. Én pedig tudtam pontosan, mit kell tennem. A vizsgáztató váradi Főris tanár úrnak a tétel kihúzása után azonnal visszanyújtottam azt. Odaszólt az elnöknek, hogy a jelölt visszaadta a tételt. Ekkor én közbevettem, s megmondtam, hogy erről szó sincs, felelni akarok – gondolkodás nélkül.

Hibátlan románsággal feleltem. Így minden tisztázódott. Olyan hatást értem el ezzel, hogy a többi tárgyból alig hagytak egy-két percnél több időt számomra. A vizsga befejezése után az elnök külön berendelt a bizottság elé, és megdicsérte szereplésem.

A végső eredmény aztán az lett, hogy Fekete Borbála osztálytársnőmmel alig szorultunk le a „dobogóról” az otthon vizsgázó három váradi diák mögött...

Mór-Sághi Annamária

Hosszú ÁLOM (I.)

Egy könnyű álmom után mosolyogva ébredsz, akármilyen messze jártál az éjszaka

Nemrégén érkezett haza. Hazaérkezni mindig jó, mégis skizofrén állapotban van, ahogy mondani szokták, az egyik szeme sír, a másik meg nevet. Álmai Városában, élete legizgalmasabb időszakának színterén nem maradhatott, zárt város volt, és ha valami csoda folytán mégis ott maradhatott volna, az a gőgös, arisztokrata város úgysem fogadta volna be. Évekig kínlódhatott volna nyomorúságos albérletekben, hiszen valami rendesebbre nem futotta volna a kezdő fizetéséből. Erre pedig nem adnak személyi igazolványt, ami nélkül nem kaphat vállalati lakást, szóval csiki-csuki. Válfélben volt, és nincs az a bíróság, amely neki ítélte volna ilyen körülmények között a kisleányt. Tehát örülnie kellett volna, hogy hazajöhetett, ahol biztosítva volt a családi háttér, és várták őt, örültek neki. Mégis, úgy érezte, hogy belepusztul, hogy ott kell hagynia azt a Várost. Az utolsó hónapokban, de talán egész évben úgy beszélgetett ismerőseivel, mintha utoljára találkoznának, a város-

ban is úgy járt-kelt, mint a halálraítélt, igyekezett mindent megjegyezni, belevésni az emlékezetébe. Volt egy sétány, ahonnan rálátott a városra és az őt körülölelő dombokra, nézhette a sok-sok tornyot, mert itt a házaknak is tornya volt, nemcsak a templomoknak. Órák hosszat elüldögélt egy padon, és próbált mindent lefényképezni az agyával, összeszerkeszteni ezeket a képeket, és már egy szalagnyi hosszú panorama képe volt, amelynek minden részlete fájt. Nagyon sok év múlva járt erre újra, megtalálta a régi padot is, ugyanazt a panorámát látta, a dombok által ölelt soktornyú várost, csak most már nem fájt semmi, tárgyilagosan tudta szemlélni, megállapítani, hogy valóban nagyon szép a panorama.

Itthon a családi háttér, a szülei, a szülői ház biztonsága várta. Hat évvel ezelőtt majdnem gyerekként ment el, és felnőttként tért haza. Az év nagyobb részében távol volt, még akkor is, ha a vakációkban itthon volt, mert alig melegedett meg, máris utazott vissza. Szülei, erejükön felüli erőfeszítéssel kis otthont rendeztek be számára a ka-

pualj feletti két kis szobában. Volt benne minden, ami az élethez kell, de minden idegen volt számára, nem volt közös történetük. Ezért állt tanács-talanul az ajtóban, és azon törte a fejét, hogyan lehetne magához idomítani ezt az egészet. Nézte az utcára nyíló ablakot, szokatlan volt, hogy a padlótól csupán egy arasznyira volt az ablakpárkány – de hiszen ez olyan, mint egy manzárdablak, és máris otthonos volt számára, mert Álmai Városában sok ilyen volt, és mindig is ezekre vágyott. A ház előtt terebélyes hársfa állt. A nyitott ablakon bebólogattak az ágak. Nyárelőn megtelt a szoba édes-bús hársfavirágillattal, és egy-egy nyári zápor alkalmával a tenyérnél nagyobb leveleken szétfröccsentek a kövér esőcseppek, és a szobában az eső üde illata terjengett. Koronája teljesen betöltötte az ablaknyílást, nem látszott a poros utca, a szemközti ház málló vakolata sem, és a purdéknak is csak néha hallatszott fel a hangja. Tehát a hársfa mögött akármi lehet, amit csak az ember el akar képzelni, egy nagy kert, egy egész liget. Nagyszerűen el lehet játszani azt, hogy mintha... és máris bármilyen módosítás a lakásban könnyen megy. Itt van mindjárt például az a jellegtelen, közönséges lámpabúra a szoba közepén, sürgősen mélyen le kell lógatni, a padlón gyorsan megkeresni a nagy régi lámpáját, azt a szép ívelésű porcelánüveg lámpaburát, amelyről annak idején függönyszerűen lógott le a gyöngyfűzér, és a legkisebb légmozdulatra csilingelt. Ők, gyerekek, alig várták, hogy elcsenjenek egy-egy hosszú, kémcsőszerű gyöngyöt, mert ezzel lehetett fújni a világ legszebb szappanbuborékait. Aztán itt van a padló közönséges vörösbarna színe, amelyet azonnal át kell festeni egy kellemes, fáradt olívdzöldre. A fekvőhely az üzletben kapható „a” kanapé volt, amelyet le kell takarni egy csergével, és máris otthonosabb. De legelőször is fel kell hozni a nappaliból nagymama ebédlő kredencét, a tálalót. Ezzel a bútordarabbal van közös története, történelme, hiszen mellette nőtt fel. Nagy volt, fekete és masszív, kicsi gyerekkorában még félt is tőle. Hullámos oromzatán faragott virágtartó, és belőle kihajló, kihulló rózsák, háromajtós, kristályüveges vitrinrel, márványlappal és metszett tükörrel. Ő lett a kis kuckólakás díszje, hozzámérték a többi.

Móré-Sághi Annamária: A tálaló

Nagymamáék „amerikás” utazóládája itt ágy-neműtartóként szolgált, és alaposan ráfért egy kis székely festett- bútoros tulipánozás, mint ahogy a kazettás ajtóra is. Az ajtó belső oldalára egy koronára emlékeztető öntöttvas dísz került – már ki tudja, honnan került elő –, ami a család gerófi címerét hivatott megtestesíteni, mindaddig, amíg kislánya beviharzott egy kicsit segíteni szőni, és a korona leesett. Még szerencse rézsút, mert így csak horzsolta a gyermek fejét, és nem állt bele. Helyére egy Május elsejei plakát került, amely egy lyukacsos téglába beletűzött egy szál piros szegfűt ábrázolt, megtestesítve a Munka Ünnepe – a kommunisták sajnálhatják, hogy nem ilyen plakáttal hirdették magukat. A sarokba régi bőrfotel került, amelybe nyakig bele lehetett süppedni, amikor az ember el akart bújni a világ elől. A polcokra, a szekrény tetejére bokályokat képzelt, egyelőre csak néhányat, de minden fizetéséből vásárolhat, az egyik falra pedig festett tányérok kezdtek sorakozni. Meg is fog telni a fal, hiszen szülei azt mondták, hogy egy évig nem kell a háztartáshoz hozzájárulnia, vegyen magának ruhákat, hiszen már nem kispénzű diák, de ő úgy gondolta, hogy gyapjúra és bokályokra költi, mert ez is a mesteriségére és Álmai Városára emlékezteti.

Az első kis szoba főhelyét a két háború között gyártott kis szövőráma foglalta el, egy kis háromlábú suszterszékkal és körülötte mindenféle rendű-rangú dobozban sok-sok gyapjú. Csak fel kell vetni, és máris új életre kel a kicsi ráma, a nagyobb testvéréből sajnos poroló lett, és talán sok szép szőnyeget poroltak ki rajta, de ezen a kicsin álmokat lehet majd megszőni. Hagyományos értelemben vett íróasztala nem volt, csak

egy nagyon kicsi asztalka, annyira kicsi, hogy ha szélesebben szétkönyökölt, az asztalka alig volt nagyobb a két könyöke közötti távolságnál, itt még rendtelenséget sem lehetett csinálni, pedig ahhoz igazán értett. Szerencsére meghosszabbodott az udvar felé nyíló ablak párkányával. Nem volt olyan széles, mint egy középkori ablakbetét, de kényelmesen elfért rajta a sok kerámiabögre az ecsetekkel, ceruzákkal, a sok festékes üveggel, szóval mindennel, ami a munkához kell.

Piroška István

Azt írta az újság

MI KACAGTATTA MEG JÉZUSKÁT?

A régi aradi napilapokat forgatva, karácsony táján mindegyikben lehetett találni a szent ünnephez kötődő írásokat. Ezek rendszerint közérthetőek voltak, és néha a népmese határát súrolták. Az alábbi írást is az Aradi Közlönyben olvastam, de ez megtalálható a szegedi piaristák által kiadott Karácsonyi történetek című könyvben is.

József úton volt Máriával, hogy Betlehemben közölje: Dávid családjából származik. Ezt az ottani hatóságok ugyanúgy tudhatták volna, mint a magunkfajta emberek tudják, hiszen oly régóta benn van ez az Írásban. Ekkoriban jött le Gábor arkangyal – ismét titokban – az égből, hogy utánanézzon az istállónak, amelyben a Szent Család fog lakni. Még ennek a tisztán látó arkangyalnak is nehéz volt fölfognia, hogy miért a legszázalomraméltóbb istállóban kell az Úrnak világra jönnie, és miért csak egy jászol a bölcsője. De amikor fény gyúlt végre a koponyájában, figyelmeztetni kellett, hogy csak szerényen világítson, és ne olyan fényesen kápráztasson és ragyogjon, mint a karácsonyi csillag.

Legalább a szeleknek akart parancsolni, hogy ne sűvítsenek olyan gorombán a réseken, a felhőknek meg szólni, nehogy meghatódjanak, és könnyűkkel árásszák el a gyermekeket.

Az arkangyal kiugrasztott az istállóból minden állatot: a hangyákat, a pókokat, az egereket. Elképzelhetetlen, mi történhetett volna, ha egy egér idő előtt megijeszti Máriát. Csak a szamár és az ökör maradhatott benn. A szamár azért, mert később szükség volt rá az Egyiptomba való meneküléshez, az ökör meg azért, mert olyan óriási nagy volt, hogy az összes mennyei seregek sem tudták volna elvinni a helyéről.

Végül egy sereg angyalkát helyezett el sorban a tető peremén. Ezek valami különleges, kis formátumú angyalkák voltak, olyanok, akik csak fejből és szárnyból állnak. Nekik csendben kellett ülniük, és figyelniük, hogy rögtön jelet tudjanak adni, ha valami gonosz megtámadná meztelen szegénységében a gyermekeket. Ezek után Gábiel még egyet pillantott az angyalok körére, aztán megemelte szárnyait, és elsuhogott.

Amikor aztán megtörtént a csoda, és a gyermek testet öltve feküdt a szalmán vonzó és megható sze-

génységében, az angyalok egészen odavoltak az elragadtatástól, s galamb módjára repkedtek körül a jászolnál. Némelyik balzsamillatot legyezgetett a gyermekre; a többiek megigazgatták a szalmát, hogy egy szál se nyomhassa vagy szúrhassa meg. Jó volt így. Jaj, de mégsem egészen, mivel a jászol alján a szalmában egy bolha aludt. Ezt a parányi szörnyet Gábor angyal nem vette észre, így megmenekült. Persze, ez érthető is. Hisz mikor volt dolga egy arkangyalnak bolhával!?

Az angyalok röptével járó zizegésre azonban felébredt az alomban alvó bolha, és halálra rémült, mivel azt hitte, kergetik, mint ahogy ez vele gyakran megesik. Rejtekhelyet keresve körbeugrált gyorsan a jászolban, kipróbálta minden tudományát, azután a végső szükségtől hajtva belebújt a Kisjézus fülébe.

„Bocsáss meg – suttogta izgatottan –, de nem tehettem mást; megölnek, ha elcsípnek. Rögtön eltűnök újra, isteni felség, csak hadd nézzek körül, hogyan tehetném ezt meg.”

Körülnézett tehát, és már meg is volt a terve. „Hallgass ide – mondta –, ha minden erőmet összeszedem, és te csendben maradsz, akkor talán el tudnám érni Szent József feje búbját, onnan pedig az ablakkeretet vagy az ajtót.”

„Ugorj csak! – mondta a gyermek úgy, hogy csak a bolha érthette meg. – Csendben maradok.” A bolha ekkor ugrott, de nem tudta elkerülni, hogy meg ne csiklandozza közben egy kicsit a gyermekeket. Ebben a pillanatban az Istenanya fölrázta álmából jegyesét:

„Ó, nézd csak – mondta Mária lelkendezve –, már nevet.”

Valamikor régen egy kisközségben mint osztályfőnök a tanítványaimmal a karácsonyról beszélgettünk. Ennek kapcsán kérdeztem meg tőlük, hogy ők otthon hogyan ünnepelnek. Néhányan úgy mesélték, hogy ilyenkor együtt van a család, és beszélgetnek, a nagyszülők vagy a szülők karácsonyi történeteket mondanak nekik, ez az ajándék, és mellé alma meg dió. Ők nem elégedetlenkedtek, nekik ez volt természetes. Vajon mit szólna azonban az ilyen ajándékhoz egy mai gyerek? Nem hinném, hogy a többségük el lenne ragadtatva. De azért bízom benne, hogy akadna olyan is, aki megértene, hogy ebben a lármás, rohanó világban a beszélgetéssel eltöltött békés, szeretetteljes karácsonyeste minden drága ajándéknál többet ér.

GÖLCSÉGJETYZÉK

Egy sváb község templomát restaurálták, és a munkálatok befejeztével a vállalkozó templomfestő benyújtotta az alább részletezett számlát.

A katolikus templom festményeg és szoprok kijafítása mekpeszélés szerint:

- 1./ Szt. Péter potját pearanyoztak.....3.-P.
- 2./ Szt. Pál lábáról a leesett pütyök fissaenyfeztem.....3.-P.
- 3./ Az udolsó facsora képén a kenyérről a Pultmann pég fignettáját lefakartam.....5,5.-P.
- 4./ Annak a navalás Judásnak a pofájád förösre festetem és a dérdéről a kosz lemostam.....6.-P.
- 5./ Szt. Porpálának ety uj tyereket csináltam.....24.-P.
- 6./ A Petleheми jászolpan a dehén artzát parátságosapra fesdettem.....8.-P.
- 7./ A Salamon hárfájára ety „G” hur ujat festetem.....8.-P.
- 8./ A Menyországot kiklancoltam és két uj antyalka odacsinyáltam.....7.-P.
- 9./ A Butifárné asszonyság mint a két keplét megigazitottam
/ety-ety kepel P.8.-/.....16.-P.
- 10./ Szt. Orsolyának aszt a naty hátsó repetést pekipszeltem.....4.-P.
- 11./ A jákop létráján ety ulj fok csináltam.....12.-P.
- 12./ A pünpánó Makdolnának ety uj friszura festetem.....5.-P.
- 13./ Szt. Jósseff katyáját ujra festetem.....13.-P.
- 14./ Szűsz Mária artzán a mosolgást poldogabbra festetem.....11.-P.
- 15./ A Lászárnak a lábán a fiszereket jopon kispitzoltam.....18.-P.
- 16./ Az Ádám tsutkáját peárnyékoltam és a kityó nyelfit kihetyeztem.....3.-P.
- 17./ Éfának a fikefaleveled natyopra csinátam /esz a gölcsékfedésben nem fót bene,
de muszáj vót megdenni, mert a misén az a sok junge kerl mitig oda fityorogtak/.....3.-P.
- 18./ Az udolsó itélet képén a nyomoruldaknak redeneteseb artzkifejezést adtam.....28.-P.
- 19./ A Bilátus oráról a sog légybiszog lemostam.....9.-P.
- 20./ A Szt. Cecilia hasád labosra sadiroztam.....45.-P.
- 21./ Az ékpoltot az összes csillakok kiszidoloztam.....12.-P.

Összesen: 252,50 P.

aszasz petüfel Kedőszászötffenkető és ötfen filla.

Kett Groza János rajza

Deljes diszdelettel
Ritzpazl Tobiás
demplomfeshdőmezdsder.

Pilisborosjenő 1930. drátyahordáskor.

Kővér Péter

FLAUTUS^{*}

A BÜDÖS ÉLETBE...!

Van, amit lehet, van, amit nem! Végbélérvényesen kizárt! Nemcsak megtenni, de még beszélni is tilos róla. Másfelől, mindenről szabad beszélni, ami emberi. Sőt, talán kell is! Ez pedig emberi. Általában az. Statisztikailag 13-szor történik meg mindekivel, naponta. Te is, én is, a bőrfejtől a zárdistáig. Nem nehéz, mert ész nem kell hozzá. Persze észrevétlenül, de azért mégis. Sokféleképpen lehet. Mint ahogy sokféle ember van. Ezért aztán sokféleképpen is nevezzük. Pukinak, pukkantásnak, púzásnak, purcikának stb. A politikailag korrekt elnevezés a szellentés. De ami a végén kijön, az ugyanaz. Szerintem, nem őszinte az, aki állítja, hogy még soha nem eresztett el egy békegalambot (una paloma blanca). Mindenki gyónja meg magának a saját vétkeit! És mégsem lehet, még ha kell is. Márpedig muszáj, a széljárástól függően. Szemérmesen tesszük. Szégyellni való, mintha jellemhibából eredne, holott egészen máshonnan ered. Nem csak a lenyelt levegő jön ki, az még elmenne, hanem Bél Flóra által termelt bomlástermékek és az ember Bél Sára. Flóri és Sári mellett metán és hidrogén termelődik, ettől gyúlékony. Erre utal latin neve: flatus (láng). Maga a folyamat orvosilag: flatuláció. Ha szaga is van, akkor flatuláció putreciensis bestialis. A szagért a záptojásban is fellelhető hidrogén szulfid (kénhidrogén – H₂S) felelős, valamint a cada-verin és putricin nevű aminosav származékok.

De mi van, ha nem szabad, és mégis muszáj? Akkor ne ítélezzünk túl szigorúan mások felett! Fogalmazzunk úgy, hogy nem illik, és ne mondjuk mindjárt: te bűdös disznó! „Tudni illik, hogy mi illik!” – Feleki Kamillnak volt egy tévéműsora. Nos, ez a műsor pont mai témánkkal nem foglalkozott. Ha valaki mégis – társaságunkban – átmegy görénybe, akkor úgy teszünk, mintha semmi sem történt volna, és csak később csinálunk kereszthuzatot. Röhögni ful-

dokolva, hasunkat fogva hahotázni, a combunkat csapkodni, a szőnyegen fetrengeni meg végleg udvariatlan, amúgy is elég kellemetlen annak, akit elért a végzet, a szagról meg nem tehet... „Isten tudja, honnan jöttem, / köd előttem, köd mögöttem, / szél hozott, szél visz el, / bolond kérdi, mért visz el?” A Szabó Lőrinc által kínált válasz: nem érdemes túlzott jelentőséget tulajdonítani annak, hogy mögöttem a köd bűdös.

Hangtanilag a skála négy oktávot ölel fel durr-tól a fszszsz-molig. Lehet ártatlan selyem sutyty, mely mint „kalmár szellő járt a szomszéd mezőkön. / S vett a füvektől édes illatot.” (Petőfi Sándor: *A négyökrös szekér*). Terjedhet a répa rotyig, az üstdobok wagneri szférájába. Modulálni tudni kell, mert az ember ugye, szociális lény: „Aki dudás akar lenni, / pokolra kell annak menni, / Ott kell annak megtanulni, / hogyan kell a dudát fújni.” (József Attila: *Medvetánc* – mottó).

Van egy Mister Methan nevű angol flatuláló művész, aki a világ nagy varietéiben hallatja magát. Bécsi koncertjén fő száma a *Kék Duna keringő* volt. Ráadás számként elfingta a *Marseillaise*-t, amiért tiltakozott a francia követ a külügynél.

Valahol karakter kérdése is felvállalni egy véleményyt, kiállni az elveinkért. Íme Horatius halhatatlan sora: „Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi” (Akkorát fíngotam, hogy egy felfújt hólyag se durran nagyobb.) A téma klasszikusa, vitán felül, Villon.

Az első magyar költészeti sorok erről szintén latinul íródtak. Janus Pannonius, pécsi püspök, Luciához írt versében szörnyű mennydörgésnek, illetve rút morgásnak nevezte, felszólítva a szépséges kurtizánt, hogy legalább aktus közben ne morogjon. Luther Márton is kiszegelte Wittenberga kapujára a néphez intézett üzenetét ónémet nyelven: „Egyetek és igyatok, amennyi jól esik, böfögjete és fíngjatek, amennyit kell.”

Kett Groza János karikatúrája

A pukizás később kikerült a kultúrtörténet fő sodrából. Prúd korok után most lehet újra hallani. Korondon elterjedt mondás: „Fingott Fábián, vége a bálnak.” Eredetét homály fedi. Láttam már falvédón is kihímezve. Furcsa textus textílián! Ami biztos, nem osztályfőnökömtől hallottam.

Mi, aradiak, méltán vagyunk büszkék alanyi költőnkre, Löwy Árpádra, és a neki tulajdonított Pajzán Toldira. „Mint gímszarvas, kit seggbe lőtt az ármány, fut sötét erdőben szegény Miklós árván... Észre vette, hogy Miklós egy percre megिंगott, Ezért biztatásul egy öblöset fingott... Szívós a királyné, a huszat is állta, Segge a Lohengrin nászaldalt trombitálta.”

Híres emberek áltái elszólásairól film-, illetve videodokumentumok maradtak fenn. Hitler Adolf a háború hangzavarában vetett be vegyi fegyvert. Charles Simonyi, magyar származású milliárdos úrhajós a légüres térben eresztett el egy súlytalant, úgy, hogy a Földön is jól hallható volt. De nem akkorát, mint Teréz anyó, aki zsol-táréneklés közben kapott ihletet.

Van, aki végig tudja sorolni az egész színonimaszótárt, csak bizonyos magánhangzókat használva, más az egész ábécét végigfingja betűrendben, hogy vonalkódos lesz a gatyája!

Az átkosban néha csak a Heberől elnevezett, kénes-sós ásványvizet szolgálták fel a vendéglőkben. Kérdezte is az öreg székely a komájától, hogy „ivott-e már kend fingot pohárból?”

Bevallom, van, hogy bántanak a szelek. A hűvös, tavaszi szelek. A nemere, a kosava, hamszin, monszun, passzát, tájfun, tornádó, colitis. Az istenit! Akit úgy hívnak, hogy Bóreász. Fontos volt; a görögöknek tíz évig nem küldött kedvező szelet Trója falai alá. Mindig azt fújta, hogy: „Ha én szél lehetnék, Egy lányt megkereshetnék, a világban, a világban. Szétfújnam hosszú haját, Port az útról, merre járt, Szaladnék a nyomában...”

Úgy tartják, hogy a hólégballont is úgy fedezték fel, hogy a Montgolfier testvérek előtte a lucernásba tévedtek, miután sok-sok köményteát ittak.

Egy jóbarátom, a kérdés szagértője, mesélte, hogy a purci könnyebb a levegőnél, és gyúlékony. Egy kádban fürdött a testvérével, hogy ne pazarolják a meleg vizet, és hát viccesnek találták, ahogy emelkedtek a buborékok a felszínre. De tényleg, ég is? Talán világít is? Rögtön kipróbálták. Úgyesen felfogták – mikor, kinek volt éppen – apjuk lefele fordított fogmosópoharával. Öngyújtóval próbálták meggyújtani, amitől a pohár széle megégett. Kérdezte is este apjuk, mitől lett égett a pohara...

Politikus még nem nyomta rá úgy bélyegét történelmi korszakra, mint a hosszú életű, sokgyerekes, férjét évtizedekkel túlélő Viktória királynő a viktoriánus korra. Élete vége felé a mindig gyászt viselő uralkodót már igencsak cserben hagyták az érzékszervei. A windsori kastélyban a külföldi nagykövetek számára évente rendezett, hagyományos fogadáson ő, egy világbirodalom ura, akinek birodalmában sosem ment le a nap, el-elszalajszott egy galambot, de olyat, hogy bemattult az összes velencei tükör a hosszú, ünnepien megterített asztal körül. Ekkor felugrott Don Padrafigó, spanyol követ, és bocsánatot kért. Láta ezt von Pforzhausen herceg, porosz követ, és mérgeződött, hogy ez a ravasz spanyol milyen kiváló politikai tőkét kovácsolt országa számára egy fingból. El is határozta, hogy figyelni fogja Viktóriát, résen lesz. Kisvártatva megint megszólaltak a harsonák úgy, hogy Jerikó falai leomlottak, de a fürge lengyel pán Mitfizetszki Lukamér megelőzte, és ő kért bocsánatot. A karót nyelt poroszt egyre jobban bosszantotta, hogy már megint megelőzték, ezért magához ragadta a kezdeményezést. Arany kiskanálával megkocogtatta kristálypoharát, és szóra emelkedett: „Császárom és a dicsőséges porosz birodalom nevében a következő királynői ülgýűrűfütyöt, meg a még rá következő négyet magamra vállalom. Az etikett szerint!” Pont ez az etikett tiltja, hogy legjobb történeteimet elmondjam...

Mára a háztartásban okos gépek vették le a munkát a vállunkról: mosó-, hűtő-, mosogató-, szárító-, számítógépek teszik meg helyettünk azt, ami nehezünkre esik. Sikerült szereznem egy modern, távirányítható fingógépet, egy úgynevezett fingo-font. Minőségi, japán gyártmány (tudjuk, ugye, a rizs!). Hét különböző fokozatot ismer: a „jajj, ez meglógott”, diszkrét pukitól, a köhögéssel még álcázható, a szívből jövő, kendőzetlen, a pattogott kukorica, a katyusa, végül egy, a gátját (vagy gatyáját) tépő örömöda Pavarotti fortissimójával, mely annak az örömet fejezi ki, hogy nem jött sógorostul. Mindezt élethű hangminőségben.

Vacsorára voltunk hivatalosak jóbarátokhoz. A mindig meghitt hangulat, az izgalmas eszmecserék, a mesteri szakácsoljesítmény, a szeretetelli fogadtatás élő öröme töltött el. A vacsora elköltése után, feldobva mentünk át a nappaliba, hogy egy ital mellett hagyjuk kicsengeni a napot. De ott én már elrejtettem a kanapé párnái közé a fingo-font. Miután valamennyien helyet foglaltunk, úgy adódott, hogy mindig elegáns barátnőnk ült rá, és mutatott térdet meg bokát. Épp egy női magazint lapozgatott, amikor a pillanatnyi csendet

kihasználva, megnyomtam a távirányító gombját. Szerény, de jól azonosítható hang jött elő alóla. Felkaptuk fejünket, de nem vettünk észre semmit... Már újra megindult a társalgás, amikor indulatosabb hang tört elő ugyanonnan. Mellette ülő férje, a legjobb storymesélő, hosszan megköszörülte torkát. Eltelt pár perc, mire egy „a végén felfelé ívelő, ezt még éppen hogy elkaptam” típusú adást vettünk. A legjobb storymesélő itt bocsánatot kért, s a reggelire fogta az intraabdominális katasztrófát. A jelenlevők részéről itt már komoly önuralomra volt szükség, csak a kandalló előtt kosarában lustálkodó labrador volt semleges. Öt perc után fokozódott a helyzet feszültsége egy fröcsögő trillával. A ház asszonya, a legjobb rock&roll táncosnő, menteni akarva a helyzetet, kidobta a labradort a téli éjszakába. Értetlenül, szemrehányóan nézett be a hóból. Találtunk egy bűnbakot (azaz bűnlabradort), és szellőztettünk egyet... Miután hosszabb ideig nem történt semmi, barátunk, a legjobb római jogász, úgy tekintette, hogy a tettes megkapta méltó büntetését, a római jog szerint. Házigazdánk, a legjobb szakács és cukrász, behozta a süteményt, de valahogy nem hitt kedvenc labradora bűnös seggében, aki kint fagyoskodott, és justizmordot emlegetett. A többiek oldott hangulatban elkönyveltük, fingós az eb, már hallottunk ilyenről máskor is, de most már kint van... Nyeltük a finom süteményt, és ebben a csendben megnyomtam az utolsó fokozatot. Egy véget érni nem akaró, orgazmusszerű hang hasított a csendbe, mintha a valkűrök vonulnának be egy hagyományos hagymás babgulyás elfogyasztása után. Megkövülten néztünk a mindig elegáns barátnőnk elvörösödött arcára és a labrador vádló tekintetére a téli éjszakából... Aztán elszabadult a rekeszizom-próbáló pokol!

A 70-es évek derekán meglátogattam Nagykarolyba került jóbarátomat. Pici blokklakásukba vacsoratársaságot hívtak. A háziakon kívül ott volt még egy fogorvos házaspár, meg egy nehezen oldódó fizikatanár a lépcsőházból. Az akkori divat vagy inkább a lehetőségek szerint rendezték be a nappalit. Egy háromhelyes kanapé meg két műbőr fotel. A háziasszony, mint hatodik, úgysem ült le, mert térült-fordult. A foteleket

mi foglaltuk el a házigazdával, a hármason a fogorvos házaspár, középen a nehezen oldódó fizikatanárral, a lépcsőházból. Kezdeti magázódás után, megélénkült a beszélgetés, és a fiatal fogorvosnő, aki egész estét betöltő, műsoros nagy ülepével az ülőke jobb szélén ült, elmesélte, hogy naponta ingázik 60 kilométert. Fél ötkor kel, hatra ér haza, és ez milyen nehéz! Az elfogyasztott érmelléki bor arányában emelkedett a hangulat, egyre hangosabbak lettünk, amikor a fogorvosnő váratlanul elaludt. Mi beláttuk, hogy fáradt, mert korán kel, ő meg álmában egyre jobban rácsúszott a nehezen oldódó fizikatanárra a lépcsőházból. Végül ketten szorongtak egy helyen, ameddig ő elterpeszkedett a lasztexnadrágjában. Halkabba fogtuk, szinte már suttogtunk, amikor megtörtént. Az egész estét betöltő, műsoros, lasztexnadrágos hangrobbanás. Pont lépen találta a mellette szorongó, nehezen oldódó fizikatanárt, meg az érzékeny plexus solarison is. Mit lehet ilyenkor mondani? Hosszú hallgatás következett, én kirohantam a fürdőbe, úgymond, vizet inni. Már ott találtam barátomat egy törülközővel a szájában. Két-három perc után megint úrrá lettünk mimikai izmainkon, és visszabátorkodtunk. Ott még mindig állhatatos csend. Ekkor a nehezen oldódó fizikatanár, a lépcsőházból, aki léplövése után már lábadozott, és tudta, hogy mellette dördült, de nem tudta, hogy mi, a többiek nem hisszük-e, hogy ő volt. Ezért aztán, mint Lee Harvey Oswald vagy Gavrilo Princip, tagadni próbált. Miközben lábával zavartan köröket írt a szőnyegre, imigyen törte meg a csendet az édesdeden alvó, ingázó fogorvosnő mellett: „Tudjátok, én ma nem is reggeliztem!” Ergo, morgó, vigyorgó, ha nem is reggeliztem, akkor én nem is lehettem. Precíz fizikusi, logikai

vezetés. Nahát! Nekem ez már sok volt, és hahotázva zuhantam a szőnyegre. A többiek hálásan következtek, kipukkadt a hólyag. A fékevesztett röhögésre aztán felébredt az ingázó fogorvosnő. Az egész estét betöltő, műsoros lasztexnadrágjába rejtve. Megdörzsölte szemét, és naivan azt kérdezte: „Mit nevettek?! Mondjátok meg nekem is! Én is akarok nevetni!”

Kett Groza János karikatúrája

*Eredeti címe: FLATUS, de annak semmi értelme.

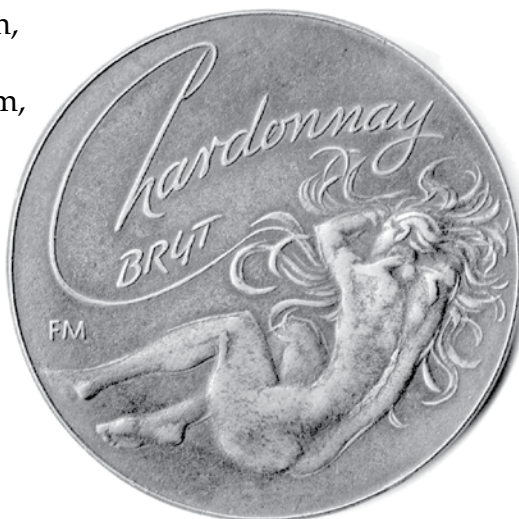
Grosz László

VÁLSÁGOS IDŐK

Sok rosszal kell szembenéznem,
Kész leégés minden téren:
Melóhely – megszűnt egészen,
Kakát ér kis bankbetétem,
Jó popót se lesek lopva,
Haverokkal nuku kocsma,
Nem vonz tévé, meccs vagy újság,
A léptem is mind csak kurtább,
Egyre gyérül már a tarkóm...
Jövőmet sötétnek tartom!

A JAMPEC

Aranyom, becs' szóra mondom,
Villám van a Rózsadombon,
S hogy bővebben magyarázzam,
Két Mercim van a garázsban.
Hitetlen a tekinteted,
Szinte a keresztet veted?
Húlt helyed dühösen nézem –
Lesz más... a Rákóczi téren!

Pezsgő – Fritz Mihály-érme

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövetség nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumban nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

KERESSÉK, OLVASSÁK, TÁMOGASSÁK A SZÖVÉTNEKET!

LAPZÁRTA

A következő, februári számunk lapzártája január 25.; a megjelenést 2016. február 20-ra tervezzük.

Köszönjük

Budai Tibor,
Fitori Péter és Julianna,
Görgicze István (Rosima Prod 95 Kft),
Retezár József (Sinter Stop Kft),
Dr. Schultz Edit,
Szabó Irén és János,
valamint Vekov Károly
nagylelkű támogatását.

A magyarországi támogatásokat kérjük, küldjék a következő címre: Piroška István, 6100 Kiskunfélegyháza, Balassa u. 32. Banki átutalás esetén: Piroška István, OTP Bank D. Alföldi régió, Kiskunfélegyháza, Számlaszám: 11773322-21461235.

Szövetség

Aradi Kulturális Szemle
XIX. évfolyam, 6. (109.) szám

Kiadja:
az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:
310085 Arad,
Str. Calvin nr. 22
Tel: +40/740-955132
+40/257-281140

E-mail:
belami@belamispport.ro
office@belamispport.ro

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő
Juhász Béla

Szerkesztő bizottság:
Fekete Réka, Ilona János, Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zsolt, Puskel Péter, Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka, Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zsolt, Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:
Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:
Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:
Fritz Mihály, Mór-Sághi Annamária

Címlapon:
Ilona János felvétele
A hátsó borítón:
Rudolf Ágnes felvétele

A terjesztésben együttműködnek:
Bartók Mária, Csanádi János, Erdélyi Ildikó, Kori Edina, Piroška István, Sipos György, Szilvágyi Sándor, Tóthpál Renáta, Vágási Márta, Vajda Noémi, Zilahi András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Tulipán és a Jelen könyvesboltban, valamint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

Életképek I.

KETT GROZA JÁNOS FESTMÉNYEI

Életképek II.

Egy lelkiállapot titokzatos útja

Kitekintés önmagunkon és állapotainkon át

A gondolatok rögzítésének módszerei

Életspirál

Szabadulás önmagamból

A lelkivilág titkához vezető lehetséges utak

Babits Mihály
KARÁCSONYI ÉNEK

Mért fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikára.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt:
mégis itt rídogálsz, állatok közt.

Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany hullt:
kezed csak bús anyád melléért nyúlt...

Bölcs bocik szájának langy fuvalma
jobb tán, mint csillag-úr szele volna?
Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?

Becsésnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
s nem vélted rossznak a zord életet?
te, kiről zengjük, hogy „megszületett”!

Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkiünkben gyújts pici gyertyát sokat.
Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk
törékeny játékunkat, a reményt.

